

MAĞDUR HAKLARI AÇISINDAN ŞİDDET MAĞDURU KADININ
KORUNMASI

Nurdan DÜVENCİ
103614001

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
(İNSAN HAKLARI HUKUKU)

Öğ. Gör. Galma JAHİC

2007

MAĞDUR HAKLARI AÇISINDAN ŞİDDET MAĞDURU KADININ
KORUNMASI

PROTECTION OF THE FEMALE VICTIMS OF VIOLENCE
WITHIN THE FRAMEWORK OF VICTIMS' RIGHTS

Nurdan DÜVENCİ
103614001

Öğ. Gör. Galma JAHİC :

Dr. Asuman AYTEKİN İNCEOĞLU :

Öğ. Gör. Hande ESLEN ZİYA :

Tezin Onaylandığı Tarih :

Toplam Sayfa Sayısı : 105

Anahtar Kelimeler

Key Words

1) Suç mağdurları	1) Victims of crime
2) Şiddet mağduru kadınlar	2) Female victims of violence
3) Kadınların adalete erişimi	3) Women's access to justice
4) Ceza muhakemesinde kadın	4) Women in the penal process
5) Mağdur hakları	5) Victims' rights

ÖZ

Her suçun mağdurunun devlet olduğunu iddia eden, merkezinde suç failinin bulunduğu klasik ceza hukukunda kişi olarak suç mağduruna gereken önem verilmemiştir. Cezalandırma yetkisini elinde tutan devlet otoritesi karşısında sanığın haklarının korunmasına ilişkin çeşitli reformlar gündeme gelirken, mağdur suçtan etkilenen pasif süje olarak bir kenara itilmiştir. Suç mağdurlarının ceza adalet sistemi açısından değerlendirilmesi ve korunması gereği, XX Yüzyılın ikinci yarısında aktüel hale gelmiş ve bu konuda pek çok çalışma yapılarak özel yasalar çıkarılmıştır. Türkiye'de de bu eğilime uygun olarak ceza mevzuatı açısından gelişmeler yaşanmasına rağmen, suç mağdurları ceza adalet sistemi içerisinde olması gerektiği yerden çok uzaktadır. Özellikle şiddet mağduru kadınların adalete erişimindeki sorunlar, ceza muhakemesi sürecinde yaşanan ikinci mağduriyet, bu şiddet türüne ilişkin suçların siyah sayılar olarak adlandırılmasına neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin toplumsal yaygınlığı ile orantılı bir biçimde ceza muhakemesine yansımaması, suç mağdurlarının yeterince korunmadığı sorununu gündeme getirmektedir. Şiddet mağduru kadınların mağdur olarak haklarına ilişkin yasal düzenlemelerin ve yapılan çalışmaların yetersizliği bu çalışmamın temel nedenini oluşturmaktadır. Mağdur hakları ve korunması konusu ceza hukuku alanının boyutlarını aşmaktadır. Suçla birlikte oluşan zararın giderilmesi, ceza mahkemesine mağdurların etkin bir şekilde katılımının sağlanması, bu süreçte kişiliğinin korunması ve haklarına saygı gösterilmesi, mağduriyetin yol açtığı ihtiyaçlarının karşılanması, adli, sağlık ve sosyal alanda yapılan çalışmaların varlığını gerektirmektedir. Mağdur hakları açısından şiddet mağduru kadınların ceza adalet sistemi içerisinde yer alabilmesi özel olarak değerlendirilmesi ve tedbirler alınması gereken bir alanı oluşturmaktadır.

ABSTRACT

The classical approach to penal law claims the state to be the main victim of every crime and puts the offender at the centre of the stage, while not attaching the necessary importance to the direct victims of crime. As a variety of reforms concerning the protection of the rights of the offender against state authority (which held the monopoly of punishment) came onto the agenda, the victim was pushed aside as a passive subject affected by the crime. The necessity of considering and protecting the victims of crime within the framework of the system of criminal justice started to receive interest only in the second half of the last century, at which time a lot of new work was undertaken and laws promulgated on the subject. While parallel developments also took place in Turkey and changes were made to penal legislation, victims of crime occupy far less place in the criminal justice system than they warrant. Problems faced by female victims of violence in accessing justice in particular and the second victimization they undergo during the penal process contributes to victims' reluctance to report such offences, increasing the number of unknown and unreported victimizations. The fact that violence against women is not reflected onto the penal process in full means that these victims of crime do not receive adequate protection. The inadequacy of legal regulation with regard to the rights of female victims of violence and lack of studies on this topic constitute the main reason for this study. The issues of victims' rights and their protection goes beyond the boundaries of penal law. The compensation of damages which arise from the crime, ensuring the effective participation of the victims in the penal process, protection of the victim's person and rights during this process, meeting the victim's needs which arise from being a victim, all require research in forensic, health and social fields. The inclusion of female victims of violence into the system of penal justice within the framework of victims' rights constitutes a field which merits particular attention and requires particular measures to be taken.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
Kısaltmalar	ix
I-Giriş:	1
II-Ceza Adalet Sistemi İçerisinde Mağdur	2
A-Geleneksel Ceza Politikasında Mağdur	2
B-Paradigmanın Değişimi: Mağdurun Tanınması	5
1-Doktrinsel tartışmalar	5
2-Viktimolojinin Doğuşu	9
C-Mağdur Kavramı	11
D-Suç Mağduru Olarak Kadınlar	14
1-Viktimoloji Açısından Suç Mağduru Kadınlar	16
2-İkinci Mağduriyet; Ceza Muhakemesinde Şiddet Mağduru Kadınların Karşılaştıkları Problemler:	20
3-Kadın Politikaları ve Yasal Mevzuata Etkileri	27
III-Uluslararası Belgelerde Mağdur Hakları	29
A-Genel Olarak Mağdur Hakları	29
1-Avrupa Konseyi Tarafından Yapılan Çalışmalar	29
a-Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararı	29
b-Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi	30
c-Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna İlişkin R(85) 11 Sayılı Tavsiye Kararı	31

d-Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında R(87) 21 Sayılı Tavsiye Kararı	34
e-Mağdurların Cezai Takibatlardaki Durumu Hakkındaki Çerçeve Kararı, 2001/220/JHA	35
2-Birleşmiş Milletler Tarafından Düzenlenen Mağdur Temel İlkeleri ile İlgili Deklarasyon (1985).....	39
B-Şiddet Mağduru Kadınlar Açısından Uluslararası Belgeler.....	41
1-Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	41
2-Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirgesi (1993)	42
3- BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve Pekin + 5.....	44
4-Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Ek İhtiyari Protokol	45
5-Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Özel Raportör	46
6-Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı.....	46
7-6. Bakanlar Konferansı Avrupa'da İnsan Hakları ve Ekonomik Zorluklar- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karar Taslağı (8-9 Haziran 2006) Stockholm	49
IV-Ulusal Mevzuatta Ceza Kanunu ve Muhakemesi Açısından Mağdur Hakları	51
A-Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenleme.....	51
1- Kısa Süreli Hapis Cezasında Seçenek Yaptırım (Madde 50).....	52
2-Ertelenmenin Şartı Olarak (Madde 51).....	53
3-Etkin Pişmanlık Halinde	54
4-Değerlendirme	54
B-Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları.....	57
1-Soruşturma Aşamasında	60
a-Bilgiye Erişme Hakkı.....	61
b-Mağdurun Dinlenmesi	64

c-Delil Toplanmasını İsteme Hakkı	67
d-Dosyayı İnceleme Hakkı.....	68
e-Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı.....	68
f-Uzlaşma	68
g-Kovuşturma Davası Açma Hakkı	73
2-Kovuşturma Aşamasında	73
a-Duruşmadan Haberdar Edilme.....	74
b-Kamu Davasına Katılma.....	75
c-Tutanak ve Belgelerden Vekil Aracılığıyla Örnek İsteme.....	75
d-Tanıkların Davetini İsteme Hakkı	76
e-Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı	76
V-Şiddet Mağduru Kadınların Ulusal Mevzuat Açısından Korunması	76
A-Türk Ceza Kanunu ve Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar	76
B-CMK ve Şiddet Mağduru Kadının Korunması	80
1-Mağdurun Dinlenmesi	81
2-Kişiliğinin ve Özel Hayatın Korunması	83
3-İspat.....	85
VI-Mağdur Politikaları ve Uygulama Örnekleri.....	88
A-Amerika Birleşik Devletleri.....	89
1-Aile İçi Şiddet Mağdurlarına İlişkin Düzenlemeler.....	91
B-Almanya	93
C-Fransa	94
1-Mağdur Yardım Organizasyonları.....	94
D-İngiltere	96
1-Aile İçi Şiddet Mağdurlarına İlişkin Uygulama Örneği	96

VII-Değerlendirme	98
Kaynakça.....	106

Kısaltmalar

AD	: Adalet Dergisi
Age	: Adı geçen eser
AÜFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CİK	: Ceza İnfaz Kanunu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev	: Çeviren
Dn	: Dipnot
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MÜHF	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
s	: sayfa
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
ty	: Tarih yok
Vd	: ve devamı
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
yy	: yayımcı yok

I-Giriş:

Ceza hukukunda fail odaklı yaklaşım, mağdurun ceza adaletine ulaşması sorununu ikinci plana itmiştir. Ceza hukuku ve yargılamasında mağdur haklarının korunmasına yönelik doktrinler ve yasal düzenlemeler uluslararası alanda oldukça yenidir. Mağdurun ceza yargılamasında varsayılan sembolik rolünün ötesine geçilerek suçtan zarar gören süje olarak hakları, ceza yargılamasında kişiliğinin korunması ve zararın tazminin ele alınması ceza adaletinin sağlanmasına yönelik önemli adımlardır. Ceza hukukunda mağdurun korunması dendiğinde; mağdurun hakları, mağdurun kişiliğinin korunması, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi bölümlerinden oluşan bir bütün anlaşılır.

Kadına yönelik şiddet en yaygın toplumsal sorunlardan biri olmasına rağmen bu şiddet biçimi yaygınlığı ile orantılı biçimde ceza yargılamasının konusu olamamaktadır. Bu çalışmada özellikle şiddet mağduru kadınların mağdur olarak yasal hakları, adalet hizmetlerine erişimi, yargısal sürece katılımı, bu süreçte kişiliğinin korunması ele alınarak, ceza hukuku ve yargılamasında durumu irdelenecektir. Mağdurun korunmasının bölümlerinden olan suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi, doktrinde daha çok üzerinde durulan görece bağımsız bir bölüm olduğu için, yeri geldiğinde değinilecektir.

Mağdur haklarının korunmasına ilişkin onarıcı adalet anlayışının getirdiği yaklaşım şiddet mağduru kadınlar açısından değerlendirilerek, kadın mağdurların adalete erişimine ilişkin özel düzenlemeler ele alınacaktır.

II-Ceza Adalet Sistemi İçerisinde Mağdur

A-Geleneksel Ceza Politikasında Mağdur

Suç ve mağduriyet, suçlu ve mağdur arasındaki ilişkinin izleri ilk yazılı hukuk metinlerinden olan Hammurrabi Kanunlarına kadar uzanmasına rağmen ceza hukuku uzun yıllar boyunca fail odaklı yaklaşımın hakimiyetinde kalmıştır. Ceza hukukunun tarihsel gelişim sürecinde mağdur ve hakları geri planda kalarak fail etrafında dönen tartışmalar belirleyiciliğini korudu. Başka bir deyişle ceza adaleti adım adım devlet otoritesinde merkezileşirken suçtan doğan zararlar ise daha büyük bir hızla özelleştirilmesi sözkonusu olmuştur.¹

Suç ve ceza anlayışını yansıtan ve döneminin en büyük ceza hukuku kodifikasyonu olan 1532 tarihli Constitutio Criminalis Carolina'da (Karolina), suç toplum düzenini bozan fiil olarak tanımlanmakta, suçla bozulan dengenin tekrar kurulması görevi ise, muhakeme hukukuna verilmektedir. Muhakeme hukukunda ise, kamusal iddia ön planda tutulmaktadır. Bireysel iddiaya da yer verilmiştir, fakat geri plandadır. Suçtan zarar gören kişinin davacı olabilmesi, ancak kefil getirmesi, teminat yatırması gibi yükümlülüklerle birlikte mümkün olabilmıştır.²

Devletin toplumda giderek tüm yetkileri elinde toplayan merkezi otorite haline gelmesi suç ve cezanın kamu hukukuna ait kurumlar olarak kabul edilerek gelişmesinde etkili olmuştur. Nitekim ceza yargılamasını mağdurun kendi kişisel sorunu olmaktan çıkararak, devlete ait bir ödev olarak gören bir anlayış hakim kılınmıştır. Suç kamu düzenini koruyan devletin hukuki menfaatlerini ihlal eden bir olgu olarak değerlendirilmiş, ceza ve ceza muhakemesi hukukuna ise devlet ve suçlu arasında arabuluculuk misyonu yüklenmiştir. Böylece mağdurun hukuki menfaatinin ihlal edilmiş olduğu, fail ve mağdur arasında arabuluculuğa da ihtiyaç bulunduğu, hususları tamimiyle göz ardı edilmiştir.³

¹ Faruk Erem, **Türk Ceza Hukuku**, Cilt 1, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1984, s. 358.

² Erdener Yurtcan, **Şahsi Dava**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977, s. 30.

³ Veli Özer Özbek, **Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 't.y', s. 42.

Aydınlanma dönemi, tüm yetkileri elinde toplayan devlet mekanizması karşısında, temel insan hak ve özgürlüklerinin tanınması ve garanti altına alınması gerektiğini savunan doktrinler ve yasal düzenlemelere sahne olmuştur. Beccaria, ceza muhakemesinin amacının sanığın korunması olduğunu saptayarak, devlet kudretinin kötüye kullanılması vasıtası haline gelmiş olan ceza muhakemesinin, ferdi koruyan bir vasıta haline getirilmesini ilk isteyenlerden biri olmuştur.⁴ Aydınlanma çağının felsefi temellerinden olan insan haklarına ve kişiliğine saygı, işkencenin önlenmesi gibi prensiplerin ceza muhakemesindeki yansımaları tahkik sistemi yerine, iddia ve yargılama görevlerinin farklı kişiler tarafından yürütüldüğü itham sisteminin savunulması olmuştur.⁵ Tahkik sisteminin uygulanmasıyla birlikte devlete ait cezalandırma yetkisi ile mağdurun tazminat talebi zamanla birbirinden ayrılmış, mağdur ceza muhakemesinin dışına çıkarılarak yalnız tanık ve bilgi veren kişi değerlendirilmiştir.

Modern devlette ceza muhakemesi bu iki sistemin çeşitli yönlerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan işbirliği sistemine dayanır. Bütün suçlar kamu düzenine karşı işlenmiş sayıldığından suçların kovuşturulması bir kamu görevi olarak, devlet tarafından yürütülür. İşlenen her suçun devletin cezalandırma hakkını ve görevini doğurduğuna ilişkin verilen en bilinen örnek, Kant'ın 'ada'sıdır; Bu örneğe göre; toplum iradi olarak kendi varlığına son verse bile, en son katil hak ettiği cezayı çekmelidir.⁶ Devlet suçun asıl mağduru olarak kabul edilirken mağdurun yerini savcı alır, sanık tüm ceza muhakemesinin merkezinde suçluluğu ya da suçsuzluğu ispat edilmesi gereken bir suje olarak değerlendirilmektedir. Devletle suçlu arasında suç dolayısıyla kurulan bir usul ilişkisinin varlığına rağmen, suçun özellikle ilgilendirdiği kişi suç mağdurlarıyla ilişkisi tali nitelikte görülmektedir.⁷

⁴ Nurullah Kunter- Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dahı olarak Ceza Muhakemesi**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, s. 23.

⁵ Yurtcan, **Şahsi Dava**, s. 33.

⁶ Albin Eser M.C. J "Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerindeki Değişme: Ceza Muhakemesi Tekrar Özelleşiyor mu?" Çev. Feridun Yenisey/ Selami Kuran, **MÜHFİM. 10. Yıl Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu**, İstanbul, 1993, s. 21.

⁷ Sulhi Dönmezer, "Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi", İstanbul, **Onar Armağanı**, 1997, s. 184.

Lombrosso, Ferri ve Garofalo'nun suçun sebebini fail yoluyla açıklayan çalışmaları 1900'lü yılların büyük kısmına egemen olan fail eğilimli, mağduru arka planda bırakan bir ceza hukukunun doğmasında büyük rol oynamıştır.⁸ Ferri'ye göre;

“ ... Suçun sebebi hakkında antropoloji ve istatistiğin yeni verileri sayesinde, ceza artık manevi kusurla orantılı bir ızdırap teşkil eden bir kefaret olmayacak, fakat suçun sebep ve niteliğine daha etkili ve aynı zamanda daha beşer, bir şekilde cevap veren tenkili ve önleyici sosyal tedbirlerin bütünü olacak ve toplumu suçtan koruyacaktır.”⁹

Ferri'nin de içinde yer aldığı pozitivist doktrine göre; suç çeşitli kişisel ve sosyal etmenlerin ürünü olduğu için, suç karşılığı olarak uygulanacak müeyyideler de sosyal savunmayı hedeflemeli her türlü kefaret düşüncesinden uzak ve somut olayda suçlunun bünye ve kişiliğine uygun olmalıdır. Sonuçta doktrin; suçun kaynakları, suçlunun kişiliği, cezanın önleyici özellikleri ve bireyselleştirilmesi gibi konularda bilimsel verilere dayanan bir yöntemi savunmakla beraber, suç ve suçlu merkezli bir yaklaşımın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Cezanın önleme amacını esas alan politika, mağdurun ikinci plana atılmasında etkili olmuş, mağduru görememiş; suçu önlemek amacıyla hep geleceğe bakmıştır. Bu politikanın amacı faili iyileştirmek, gelecekteki faili korkutmak ve toplumdaki genel norm bilincini kuvvetlendirmek olmuştur. Sadece failin yeniden topluma kazandırılması tartışılırken ve tüm parasal olanaklar bu amaca tahsis edilirken, mağdurun da topluma yeniden kazandırılması gerektiği sorunu üzerinde yeterince durulmadı. Bu anlayışa göre mağduriyet, ceza hukukunun devreye girmesi için bir sebep değil, suçun muhtemel bir sonucu idi.¹⁰

Ceza hukukunda mağdurun ikinci plana itilmesi sonucunda devlet gibi önemli bir güç karşısında sanığın korunması gereği ortaya çıktı. Özellikle 20. yüzyılın ikinci

⁸ Özbek, **Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 43.

⁹ Sulhi Dönmezer- Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Cilt 1, 12. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1997, s. 79.

¹⁰ Veli Özer Özbek, **CMK İzmir Şerhi: Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005, s. 893, dn. 944.

yarısında gelişen insan hakları doktrini de, devlet karşısında oldukça güçsüz bir konumda bulunan sanığın korunması amacına yönelik hükümlerin, ceza kanunlarına konulması şeklinde bir etki doğurdu. Hatta bir ülkenin demokratik olup olmadığını test etmede, sanık hakları önemli bir kriter olarak kabul edildi.¹¹

B-Paradigmanın Değişimi: Mağdurun Tanınması

1-Doktrinsel tartışmalar

Ceza hukukunda tek taraflı olarak sanığa dönük reform süreci bir süre sonra kendinden bekleneni vermemeye başlamıştır. Ceza hukukunun kendisinden beklenen adaleti gerçekleştirememesi, suç siyasetinin sadece faili göz önüne alması tepki olarak mağdura yönelmeyi doğurdu.¹²

Genellikle, her suçtan dolayı gerçek bir kişi zarar gördüğü halde, suç nedeniyle doğan hukuki ilişki “devletle-suçlu” arasında kurulmakta ve bu hukuki ilişkinin amacı da faili cezalandırmak olarak belirlenmektedir. Mağdur, ceza kovuşturmasında “şahsi davacı” veya “müdahil” olarak yer alsa bile yine de ceza yargılamasının amacı değişmemekte ve failin cezalandırılması temel amaç olarak korunmaktadır.¹³ Bu anlayışın temelinde, her suçun mağdurunun aslında devlet olduğu ve ceza hukukunun bir kamu hukuku dalı olarak cezalandırma prensibiyle hareket etmesi bulunmaktadır. Suç işlendikten sonra Devlet cezalandırma hakkı ve yetkisini kullanarak faili cezalandırdığında, kendi hesabına işi adaletli bir biçimde kapamış saymaktadır.¹⁴

Oysa mağdur suç olgusunun bir tarafı olarak ele alınmalıdır. Mağdurun korunan hukuki menfaatlerinin suç nedeniyle ihlal edildiği, mağdurun da suçun işlenmesinde etken olabileceği, suçun mağdurla fail arasındaki kişisel ilişkilerin sonucu olarak doğduğu ve bu açıdan suçu değerlendirirken mağdurun da göz önünde bulundurulması

¹¹ Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, sayı 07, Temmuz 2006, s. 141.

¹² Hans Joachim Hirsch, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri”, Çev. M. Emin Artuk, MÜHF. Yayınları, İstanbul, **10. Yıl Armağanı**, 1993, s. 341.

¹³ Çetin Özek, “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, **İÜHFİM**, 1984, sayı 1–4, s. 14.

¹⁴ Dönmezer, “Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi”, s. 184.

gerektiği ihmal edildi. Ceza muhakemesinde mağdur taraflardan biri olmasına rağmen, suçtan zarar gören “pasif süje” olarak değerlendirilmiş ve suç olgusunun bir köşesine itilerek, toplumsal savunma yanında bireysel olarak çıkarlarının korunması ve sağlanması açısından arka planda kalmıştır.¹⁵

Ceza hukukunun, kamu hukukunun bir dalı olması, bu gerçeği değer değiştirmemektedir. Aslında hukuka aykırı her fiilden dolayı toplumsal bir huzursuzluk oluşmasına rağmen, asıl mağdur fiile maruz kalan ve suçla korunan hukuksal menfaati zedelenen kişidir. Her zaman uğradığı mağduriyetin giderilmesine ihtiyaç duymaktadır ve çoğu zaman sanığın mahkumiyeti, mağduru tatmin etmekten uzaktır.¹⁶ Mağdurun maddi ve manevi zararlarının karşılanmaması mağdur açısından adaletin eksik kalması demektir.¹⁷

Ceza muhakemesinde mağdur, suçu ihbar eden ve tanık olarak pasif bir konumda kalmakta ve çoğu kez hukuki durumuyla ilgili gerekli yardımı ve temel bilgileri dahi alamamaktadır.

Klasik ceza muhakemesinde devlet suçluyu yeniden topluma kazandırmak için çaba sarf edip tüm parasal olanaklarını polis, savcılık, mahkemeler ve cezaevleri için kullanmasına rağmen, suçtan mağdur olan kişiye dönük çok az şey yapması haklı eleştirilere konu oldu.

Devletin cezalandırma yetkisinin tarihsel süreç içinde sorgulanmadan genişlemesinin sınırlandırılması için zamanın geldiği, devletin genel hukuki koruma menfaatleri doğrultusunda yapılan ceza muhakemesinde mağdurun menfaati göz önünde tutulmadığı tespit edilmiştir.¹⁸ Ceza muhakemesinin amacı, mağdurun konumu, tarafların rolleri ve etkinliğinin sorgulanmasına ve mağdurun tekrar keşfine yol açmıştır. Fail-mağdur perspektifi açısından paradigmanın değer işimi olarak özetlenebilecek olan bu yaklaşımın ortaya attığı problemler güncel ceza adaleti tartışmalarının içinde

¹⁵ zek, “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, s. 15.

¹⁶ zbek, **CMK İzmir şerhi**, s. 42.

¹⁷ Faruk Erem, “Mağdurun Korunması”, **Adalet Dergisi**, 1966, sayı 4, s. 277.

¹⁸ Eser, “Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerindeki Değer işme”, s. 19.

sürmektedir. Suç mağdurlarının yeterli derecede ceza muhakemesine entegre olamadığı ve bunun sağlanması için haklarla donatılması gereği ileri sürülmüştür.¹⁹

Alman, İsveç ve Avusturyalı Ceza Hukukçuları tarafından Mayıs 2001 tarihinde hazırlanan “Hazırlık Soruşturması Reformu Alternatif Tasarısı”nda muhakemeye katılanların hepsinin katılım hakkı ve muhakemeyi etkileme hakkının uyumlu olması gereği vurgulanmıştır. Alman Federal Meclisi’nde 16.12.2001 tarihli “Mağdur Haklarının Kuvvetlendirilmesi Kanunu Tasarısı” tartışmalarında; ceza adaletinin kendisinin amaç olmadığı, mağdurun menfaatleri göz önüne alınmaksızın hukuki barışın yeniden kurulmasının mümkün olmayacağı belirtilerek söz konusu Tasarıya atıfta bulunulmuştur.²⁰

Artık günümüz ceza muhakemesinin amaçları arasında mağduriyetin giderilmesi ve fail-mağdur uzlaşması, işbirliği ve yüzleşme yer almaktadır. Modern ceza muhakemesi mağduriyetin giderilmesini, ihtilafı ortadan kaldırmayı ve yine hukuki eşitliği sağlayacak bir resosyalizasyonu ve pozitif genel önlemenin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçlar aynı zamanda geleneksel anlamdaki biçimsel ceza muhakemesinin de sınırını oluşturur. Ceza muhakemesinde önleyici amaçlara ulaşmak için bugün artık zorlayıcı yollardan ziyade, iradi, işbirlikçi ve sosyal yanı ağır basan yollar kullanılmaktadır. Günümüz ceza muhakemesinde yapılmaya çalışılan, reform için daha ilk baştan işbirliğine dönük ceza muhakemesi ile ihtilafa dönük ceza muhakemesi arasındaki farkın ortaya konması gerekmektedir.²¹

Bu aşamada “ceza muhakemesinin yeniden özelleştirilmesinin” uygulanabilecek bir model olarak teşvik edilmesi mi gerektiği, yoksa kaçınılması gereken hatalı bir yol mu olduğu tartışmaları devam etmektedir.

Mağdurun ceza muhakemesine müdahale imkanlarının arttırılması konusu herkesçe hemen kabul edilmiş değildir. Örneğin Almanya’da hakim ve savcılar bunu

¹⁹ Heinz Schöch, “Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi**, Çev. Ayşe Nuhoglu, Haz: Yener Ünver, sayı 5, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006, s. 117.

²⁰ A.e., s. 120.

²¹ Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s. 895.

mahkemeyi daha komplike hale getireceğini düşünmüş ve rahatsız edici bulmuşlardır. Avukatlar ise savunmayı daha da zorlaştıracaklarını ileri sürmüşlerdir.²² Adalet uygulamasında öncelikle ve özellikle koruma ve bilgi edinme hakları bağlamında ve esasen boşluklarla dolu şahsi hak davasında, zararın telafi edilmesi seçeneğinde mağdurun menfaatlerinin ihmal edildiği kabul edilmekle birlikte, şüphelinin savunma hakkı ve mağdurun katılım hakları arasında dengeli bir anlaşma kurulması gereği belirtilmiştir.²³

Mağdurun korunması eğilimine hak verilmekle birlikte, devletin cezalandırma yetkisini sınırlayan yeni bir tehlike doğurduğu ileri sürülmüştür. Sosyal bilimlerin ceza yargılamasını, suç faili ile mağdur arasındaki çatışmadan ibaret sayan görüşlerine fazla değer verildiği ifade edilmiştir.²⁴

Tarihçesine bakıldığında ceza muhakemesindeki bu eğilimin anlaşılabilir olduğu görülmektedir. Roma Hukukundan Cermen Hukukuna kadar olan ilk gelişme aşamasında, suç mağdurunun tatmin edilmesi öncelik verilen bir ilkeydi.. Orta çağda yaşanan ikinci gelişmede, devletin cezalandırma yetkisine dayanan bir muhakeme belirleyici oldu. Klasik ceza hukukunda mağdur yerine, devlet ön plana çıktı. Şimdi yaşanmakta olan üçüncü gelişme aşamasında gösterge tekrar geriye doğru gitmekte ve mağdur aktif hale getirilmektedir.

Ceza hukuku tarihinde failin korunmasına ağırlık verilmesi, mağdurların ihmal edilmesine yol açmıştır. Oysa yapılması gereken hem failin, hem de mağdurun dengeli bir şekilde korunmasıdır. Hukuk devletinin gereklerinden biri de mağdurun haklı çıkarlarının korunmasıyla hukuki barışın tesis edilmesidir. Devlet odaklı bir ceza adalet sisteminden insan odaklı bir sisteme geçilmektedir. Bu amaçla ceza muhakemesi hukukunda mağdurun konumu güçlendirilmelidir.

²² A.e, s. 895, dn. 953.

²³ Schöch, “Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, s. 118.

²⁴ Hirsch, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri”, s. 60.

2-Viktimolojinin Doğuşu

Cezanın işlevi konusundaki anlayış değişikliği, suça karşı toplumun savunulması arayışları, suça verilen anlamların değişmesi, kısaca klasik ceza hukukunun ilkelerinin değişmeye başlamasında kriminolojinin bir bilim olarak gelişmesi rol oynamıştır. Kriminoloji suç ve ceza olgusunu kuramsal olmayan bir yaklaşımla, uygulamanın sonuçlarına ve somut araştırmalara yaslanarak ele almıştır. Bu yöntem ceza hukukunun suç, suçlu ve ceza gibi kavramlarının katı bir soyutluktan kurtulup, dinamik, fonksiyonel bir güç ve canlılık kazanmasına, pozitif hukuk açısından da değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır.²⁵

Ceza hukukunda mağdurun tekrar gündeme gelmesinde, özellikle 2. Dünya Savaşından itibaren suç mağdurlarının kriminolojinin araştırma konusu olması etkili olmuştur. Suçtaki nedensellik ile suç kontrolünü, suçlu, mağdur ve toplumu içeren sosyal etkileşim süreçleri olarak değerlendiren kriminoloji okulunun çalışmaları, bir süre sonra bağımsız bir bilim dalı olarak gelişen viktimolojinin (mağdur bilimi), doğmasına neden olmuştur.²⁶ Özellikle, Kara Avrupa’ında “victimisation” hareketi 80’li yıllarda oldukça genişlemiş ve suç siyasetinde mağdurun durumunun iyiye götürülmesi temel hareket noktası olarak kabul edilmiştir.²⁷

Viktimolojinin gelişmesinde en önemli unsur uluslararası alanda yapılan sempozyumlardaki tartışmalar olmuştur. Bu sempozyumların ilki 1973 yılında Kudüs’te gerçekleştirilmiş olup, halen belirli periyotlarla yapılmaya devam etmektedir. 9–14 Eylül 1974 tarihinde Budapeşte’de toplanan 11. Uluslararası Ceza Hukuku Kongresinde viktimoloji çalışmalarının etkilerini görmek mümkündür.²⁸ Kongre’de varılan sonuçlar arasında şunlar yer almaktadır:

²⁵ Özek, “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, s. 13.

²⁶ Mustafa Tören Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, ‘y.y.’, ‘t.y.’, Ankara, s. 4.

²⁷ Duygun Yarsuvat, “Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması”, **İnan Kıraç’a Armağan**, Ankara, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1994, s. 333.

²⁸ Özek, “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, s. 38.

- Ceza hukuku sadece suçlunun ıslahını öngörmektedir. Bu hususu devlet bir yükümlülük olarak kabul etmektedir. Viktimoloji ise, mağdurun biyolojik, psikolojik, moral niteliklerinden oluşan şahsiyetinin sosyokültürel karakteristiklerinin suçlu ile ilişkilerinin ve suçun işlenmesindeki köken açısından katkısının göz önünde bulundurulmasını kabul etmektedir. Böyle kabul edilince mağdur da suç olgusunun bir ögesidir ve bu açıdan, devlet onunla da ilgili yükümlülüklerle sahiptir.
- Bazı kişiler değişik nedenlerle, diğer kişilere oranla daha çok suç mağduru olmak riskiyle karşı karşıyadırlar. Suçun etkenliği toplumun tüm katmanlarında eşit biçimde dağılmış değildir. Şiddet suçlarında, masum mağdur belirli bir sempati ve ilgiyle karşılanacaktır. Eğer suç mağduru devletin desteğini görmez, failin fiilinden dolayı devlet bir yükümlülük yüklenmezse, toplumsal dayanışma ve eşitlik açısından önemli zararlar doğabilecektir.
- Suç mağdurlarının uğradıkları zararların devlet tarafından giderilmesi, toplumda kişilere güven sağlayacak, adalet olmadığı, mağdurun toplum tarafından yalnız bırakıldığı şeklindeki duyguları yok edecektir.

Viktimolojiye artan ilgi 1979 yılında Münster’de Dünya Mağdur Bilimi Derneği’nin kurulmasına neden olmuştur. 1981-1987 yılları arasında Strasbourg’daki Avrupa Konseyi Seçilmiş Uzmanlar Komitesi’nce viktimolojinin teori ve araştırma bulgularını içeren aşağıdaki üç belge hazırlanmıştır.²⁹

- a. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi.³⁰
- b. Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna Dair Bakanlar Komitesi’nin Üye Devletlere Tavsiye Kararı.³¹

²⁹ Yücel, **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, s. 17.

³⁰ (Çevrimiçi) <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>, 20.05.2007.

³¹ (Çevrimiçi) <http://www.abgm.adalet.gov.tr/>, 25.05.2007.

- c. Mağdurluğun Önlenmesi ve Mağdurlara Yardım Hakkındaki Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Tavsiye Kararı.³²

Viktimolojinin amacı, mağduru psikolojik, sosyal ve hukuki boyutları olan ilişkiler kapsamında incelemek ve mağdurluğun önlenmesi için gerekli şartları belirlemektir. Viktimoloji araştırmalarının diğer bir boyutu da mağdurun hukuki durumu ile ilgilidir. Mağdurun hukuk sistemi içindeki yeri, mağdura tanınan haklar, mağdurun korunmasına yönelik kuralların incelenmesi ve mağdurun bu haklardan yararlanabilmesi için geliştirilmesi gereken sistemleri, viktimolojinin hukuki boyutunu oluşturur.³³ Mağdurun makul sayılabilecek ölçüde sosyal kontrol sürecinde, yani ceza adalet mekanizmasında yer alması ve bu şekilde ikinci defa mağduriyetinin önlenmesi de viktimolojinin çalışma alanı içinde yer almaktadır.³⁴

C-Mağdur Kavramı

Arapçadan Türkçeye geçen mağdur kelimesi günlük dilde haksızlığa uğramış, kıygın, anlamında kullanılmaktadır. Mağdur olmak ise, zarara uğramak zarar görme anlamına gelmektedir.³⁵ Mağduriyet, toplumsal yaşantının herhangi bir alanında karşılaşılması pek olası bir durumdur. Suçtan ve hukuka aykırı fiilden kaynaklanan mağduriyet ceza hukukunun, sözleşmeden kaynaklanan mağduriyet ise özel hukukun konusunu oluşturmaktadır.

Ceza hukuku terminolojisinde ise mağdur; bir suçun konusunun ait olduğu kişi veya kişiler anlamını ifade etmektedir. Suç tarafından zarara uğratılan veya tehlikeye maruz bırakılan hak ve menfaatin sahibini ifade eder. Başka bir deyişle zarar verilen veya tehlikeye sokulan suçun konusunun ilgili olduğu kişi o suçun mağdurudur.³⁶ Örneğin yaralama suçunda vücut bütünlüğü ihlal edilen kişi, cinsel saldırı suçunda,

³² (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_cyp_en.pdf, 20.05.2007.

³³ Füsün Sokullu Akıncı, **Viktimoloji**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999, s. 25.

³⁴ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005, s. 323.

³⁵ Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr>, 24.05.2007.

³⁶ Yener Ünver, **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 145.

cinsel dokunulmazlığı ihlal edilen kişi, suçun mağdurudur. Suç teşkil eden fiile ilişkin hak ve menfaati zarar gören ile bu hak veya menfaatin sahibi her zaman aynı kişi olmayabilir. Örneğin insan öldürme suçunda mağdur öldürülen kişidir. Ancak bu öldürme suçundan zarar görenler bir kişinin öldürülmesinden dolayı hakları ve bazı hukuki menfaatleri zedelenenlerdir. Ceza hukuku ve kriminoloji bilimleri bakımından mağdur, suçun maddi unsurunun etkilendiği kişidir ve bu açıdan özel ve dar bir anlamı vardır. Suçtan zarar gören mağdurdan farklı bir anlam içermektedir. Mağdur eylemden ilk etkilenendir. Suçtan zarar gören ise, eylem nedeniyle hakkı zedelenen ve hak ileri sürebilecek kimsedir.

Mağdur kavramı ile suçtan zarar gören kişi kavramları doktrinde tartışmaya neden olmuştur. Suçtan zarar gören ve mağdur kavramları yürürlükten kaldırılan CMUK'ta ve yeni CMK'da yer almasına rağmen tarif edilmemiştir. Bu nedenle kavramların anlamının belirlenmesi çalışmaları doktrinde ve içtihadta yapılmaya devam etmektedir.

Suçtan zarar gören kavramının kullanıldığı yere göre anlamının da değişiklik arz edeceği söylenmiştir. Hakimin tarafsızlığını sağlamak söz konusu olduğunda veya keyfiliği önlemek amacıyla, kovuşturma mecburiyeti ilkesini denetlemek için kabul edilmiş kovuşturma davasında bu kavramın anlamının geniş; buna karşılık kamu davasına göre istisnai bir yol olan şahsi dava söz konusu olduğunda dar anlaşılması gerektiği söylenmiştir. Suçtan doğrudan zarar görme “dar”, dolayısıyla zarar görme “geniş” anlamda, zarar görmeyi ifade eder.³⁷

Suçtan doğrudan doğruya zarar gören, başka bir deyişle hukuki yararı zedelenen kişi, suçtan zarar gören kişi olduğu ve bu kişilerin kovuşturma davası açabileceği konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Ayrıca suçtan doğrudan doğruya zarar görme kriterinin, kovuşturma davası bakımından yeterli olmadığı, bu kişilerin dışında bulunup da, suçtan şu ya da bu şekilde etkilenenlerin de kovuşturma davası açılmasını talep etmeye hakkı bulunduğu hususunda da görüş birliği bulunmaktadır. Ancak hangi

³⁷ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem ve Veli Ö. Özbek, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri**, İzmir, Seçkin Yayınevi, 1998, s. 89.

durumlarda kimlerin suçtan zarar gördüğünü ve dolayısıyla bazı yetkilere sahip olacaklarını saptanmasında sorun ve tartışma çıkmaktadır.³⁸ Suç teşkil eden eylem, doğrudan doğruya kime ait yararı ihlal etmiş, suçun maddi ve manevi unsuru kime ait hakka yönelmiş ise, o kişinin zarar gören olacağı şeklindeki dar yorum uygulamada tartışmalara neden olmaktadır.³⁹

Suçtan zarar gören kavramının dar yorumlanması Güldünya Tören davasında olduğu gibi uygulamada çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Güldünya Tören'in evlilik dışı çocuk dünyaya getirmesi nedeniyle namus cinayetine kurban gitmesi sonucunda açılan kamu davasında, İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi üyesi bir grup avukat, İstanbul Barosu Başkanlığı adına yargılamanın yapıldığı mahkemeye, müdahale talebinde bulunmuşlardır. Mahkeme müdahale talebini İstanbul Barosu Başkanlığı'nın suçtan doğrudan doğruya zarar görmediği gerekçesiyle reddetmiştir. Olayda genel yaşam deneyimine ve olayların akışına göre suçtan doğrudan zarar göreceği düşünülen kişiler onu öldürmekle suçlanmaktaydı. Suçtan zarar gören kavramının dar yorumlanması nedeniyle davaya müdahale eden bulunamamıştır. Davayla ilgili olarak akademisyenlerden alınan mütalaada,⁴⁰ günümüzde suçtan zarar gören kavramının artık, suçtan doğrudan doğruya zarar görenlerle sınırlanmadığı, çünkü bunun her zaman adil ve isabetli olmadığı, çağdaş gelişmelerde suçtan dolaylı zarar görenin de zarar gören kapsamına dahil edildiği belirtilerek, Fransa'daki uygulama örneği verilmiştir. Fransız hukukunda ırkçılıkla mücadele eden derneklerin mevzuatta yer alan bazı suçlara müdahale haklarının bulunduğu kabul edilmektedir. Bu dernekler, savcı tarafından açılmış olan bir kamu davasına müdahale yoluyla katılabilecekleri gibi, dava açılmayan hallerde şahsi dava da açabilmektedirler.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda sadece suçtan zarar görenlerin kamu davasına katılabileceği (madde 365/1) kabul edilmiş iken 5721 sayılı Ceza

³⁸ Doktrin ve içtihatlardaki tartışmalar için bakınız. Erdener Yurtcan, **Şahsi Davası**, 1977, İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 79–104.

³⁹ Yar. CGK: 26.09.2000, 10–156/164, **YKD**. Ankara, Şubat 2001, s.260 vd.

⁴⁰ Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından hazırlanan ve Bakırköy 5. Ağır Ceza Mahkemesinin 2004/171 Esas sayılı dosyasına sunulan 28.10.2004 tarihli Hukuki Mütalaa.

Muhakemesi Kanunu'nda mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar kamu davasına katılabileceklerdir (madde 237/1). Yeni düzenlemede suçtan zarar görenin yanında ayrıca mağdurun sayılmasını dolaylı zarar görenlerin de bu haklara sahip olduğu, anlamında yorumlanmaktadır. Ayrıca CMK. madde 234'de şikayetçi kavramına, mağdur (doğrudan doğruya zarar gören) kavramının yanı sıra yer verilmiş olması da suçtan dolaylı olarak zarar görenlerin kastedildiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Ancak yeni düzenlemede de eski tartışma devam etmektedir. Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu'na göre; Kanundaki suçtan zarar gören kavramı dar yorumlanmalı dolayısıyla zarar gören bu tabir dışında kalmalı ve ancak doğrudan doğruya zarar görenler kamu davasına katılabilmelidirler.⁴¹

Ceza muhakemesinin genel kuralı her suçun kamu adına takip edilmesidir. Çünkü tüm suçların mağdurunun geniş anlamda devlet ve toplum olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle savcılık, suçtan zarar gören toplum adına iddia görevini yapmaktadır. Ancak her suçun etkilerini üzerinde hissedenden somut mağdur da bulunmaktadır. Bu nedenle suçtan zarar gören kimsenin kamu davasına katılması yoluna muhakeme hukukunda yer verilmiştir. Yeni CMK' da mağdur (suçtan doğrudan doğruya zarar gören) yanında suçtan zarar görenin de davaya katılma hakkının ayrıca yer alması olumlu bir düzenlemedir. Fakat, gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında suçtan zarar gören kavramı dar yoruma tabi tutulması devam etmektedir. Oysa suçun maddi konusu ile korunan menfaatle yakın ve haklı görülebilecek ilgisi bulunan herkes, suçtan zarar gören olarak yorumlanmalıdır.

D-Suç Mağduru Olarak Kadınlar

Ceza hukukunda genel olarak suç mağdurlarına gereken önemin verilmediğine ilişkin tespit, mağdurların önemli bir kesimini oluşturan kadınlar içinde geçerlidir. Kadınlar dezavantajlı grup olarak, suç mağduru olma riskine daha fazla sahip

⁴¹ Zekeriya Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları: Davaya Katılma Yargılama Giderleri**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2007, s. 65–67.

olmalarının yanı sıra, gene toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı suç mağdurları olarak, ceza adaleti karşısında çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Viktimolojik araştırmaların veri ve analizleri, ceza adaleti karşısında, suç mağduru kadınların tutum ve davranışlarını göstermesi ve ihtiyaçların belirlenmesi açısından önem taşıdığından bu kısımda ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Ceza muhakemesinde ikinci mağduriyet olarak tarif edilen sorunların kadınlar açısından yarattığı sonuçlar ve bu süreçte yaşanan hak ihlallerine ilişkin kadın hareketinin ürettiği politikalarda ayrı başlıklar altında irdelenmiştir. Kimi zaman bir mahkeme kararında yer alan cinsiyetçi argümanlar, kimi zaman ise şiddetten kaçan kadınların sığınacakları mekanların yaratılması ihtiyacı, kadın politikalarını belirlemiş ve bu politikalar yasama sürecinde de etkili olmuştur.

Kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı en fazla, şiddet mağduru olma riskini taşımaktadırlar. Sadece İstanbul'da 2006 yılında, 18 yaş ve üzerinde mağdur olan kadın sayısı 10.273'tür. Suç tiplerine göre dağılımı ise şöyledir:

101 öldürme, 7 öldürmeye teşebbüs, 737 yaralama, 5211 darp, 631 kaçırma, 9 rehin alma, 1426 tehdit, 874 aile fertlerine kötü muamele, 802 hakaret ve sövme, 173 müstehcen hareketler, 163 tecavüz, 107, ırza tasaddi, 32 fuhuşa teşvik suçundan kadın mağdur olmuştur.⁴² Resmi makamlara yansımayan şikayetlerde göz önüne alındığında, suç mağduru kadınların daha yüksek olduğunu tespit etmek mümkündür. Kadına yönelik şiddetin Türkiye'deki boyutlarının büyüklüğü karşısında, suç mağduru kadınların adalete erişim sorunları üzerinde daha fazla araştırma ve inceleme yapılması, yasal mevzuatın yanısıra sosyal tedbirlerin de alınması gerektiren, bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evrensel bir olgu olan kadına yönelik şiddetin en önemli özelliği çoğu zaman şiddetin fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik boyutlarının birlikte var olmasıdır. Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde⁴³ kadına yönelik şiddet; "ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel,

⁴² Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği, (Çevrimiçi) <http://www.ka-der.org.tr>, 18.06.2007

⁴³ Dolunay Özbek, "Kadınlara Yönelik Şiddete Uluslararası Hukukun Yaklaşımı ve İç Hukuka Yansımaları", **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat 2002, s. 167.

cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” olarak tanımlanmıştır. Bildirgede kadına yönelik şiddet üçe ayrılarak sınıflandırılmıştır; ilk olarak aile içindeki fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet yer alır. Buna; dayak ve hırpalama, ev halkına dahil olan kız çocuklarının cinsel suiistimali, drahoma bağlantılı şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organını sakatlama veya kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, sömürüyle bağlantılı şiddet, eş haricinde ev halkına dahil olan kişilerce uygulanan şiddet dahildir. İkinci sırada; genel olarak toplum içi şiddet açıklanır. Bu şiddet biçimine; tecavüz, cinsel suiistimal, işyerindeki veya eğitim kurumlarındaki cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve fahişeliğe zorlama dahildir. Üçüncü olarak da; nerede meydana gelirse gelsin, devlet yetkilileri tarafından işlenen veya göz yumulan şiddet tanıma dahil edilmiştir.

Kadına yönelik şiddet başta yaşam hakkı olmak üzere kadının temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmesi nedeniyle uluslararası mevzuatın dışında çeşitli yönleriyle ceza kanunlarında da suç olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddet en yaygın toplumsal sorunlardan biri olmasına rağmen, bu şiddet biçimi yaygınlığı ile orantılı bir biçimde ceza yargılamasına konu olamamaktadır.

1-Viktimoloji Açısından Suç Mağduru Kadınlar

Şiddet mağduru kadınların ceza adaleti karşısında durumuna ilişkin, viktimolojik araştırmaların veri ve analizleri, önemli bir referans teşkil etmektedir. Viktimoloji açısından cinsiyet, mağdur olma riskini arttıran faktörler arasında yer almaktadır. Kadınlara karşı şiddet kullanımını içeren suçlar viktimolojinin araştırma konusu olan siyah sayıların en yüksek olduğu suçları oluşturmaktadır. Viktimolojide, iki grup mağdur özellikle dikkat çekmektedir; aile içi şiddet mağdurları ve istismara maruz kalan çocuklar.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yapılan “Ülke Çapında Kriminolojik-Viktimolojik Alan Araştırma ve Değerlendirilmesi” 10–15.08.2003 tarihlerinde Rio de Janeiro, Brezilya’da

gerçekleşen XIII. Dünya Kriminoloji Kongresi (XIII. World Congress of Criminology)'nde sunulmuştur.⁴⁴ Bu çalışmada hem mağdur hem fail profiline ilişkin sorulara, hem de toplumun anket sorularındaki sorunlara ve pozitif hukuk mevzuatı ve uygulamadaki kişi ve kuruluşlara ilişkin görüş ve eğilimler saptanmaya çalışılmıştır. Sözü edilen ankete Marmara Bölgesi'nden 420, Ege Bölgesi'nden 85, Karadeniz Bölgesi'nden 159, İç Anadolu'dan 114, Doğu Anadolu'dan 218 ve Güneydoğu Anadolu'dan 28 kişi olmak üzere toplam 1133 kişi katılmıştır. Ankete katılanların 520'si erkek, 612'si ise kadındır. Yaş grubu dağılımı ise şu şekildedir: 488'i 19–25 yaş grubunda, 280'i 26-35 yaş grubunda, 84'ü 46-55 yaş grubunda, 37'si 56 ve üstü yaş grubundadır. 18 yaş ve altı katılımcıların sayısı 58 olup, bunların 53'ü 16–18 yaş aralığındadır.

“Aile içi şiddete bizzat maruz kaldınız mı” sorusuna cevap verenlerin %23,3' ü evet, %74,1'i hayır demiştir. Aile içi şiddete maruz kalanlardan 95'ini erkekler oluştururken, 169'unu kadınlar oluşturmuştur. “Aile içi cinsel şiddete maruz kaldınız mı” sorusuna sadece 31 kişi cevap vermeyi kabul etmiştir. Bu sonuç, özellikle cinsel şiddet başta olmak üzere, aile içinde gerçekleşen şiddet eylemlerinin başkalarıyla konuşulmasının ne kadar zor olduğunu göstermektedir. “Size uygulanan şiddeti şikayet ettiniz mi” sorusu ankete katılan 1133 kişiden 264'ü tarafından yanıtlanmış ve değerlendirmeye alınan 234 kişiden %81,1'i şikayet etmediğini, %7,6'sı ise şikayet ettiğini belirtmiştir. “Şikayete ilişkin polis ve savcının tutumu nasıldı” sorusuna geçerli yanıt verenlerin %30'u polis ve savcının konunun yargıya aktarılması için çalıştığını, %45'i aile içinde çözülmesine gayret ettiğini, %15'i konuyla ilgilenmediğini belirtmiştir.

Bölgesel eşitsizlikler, etnik kimlik ve dinsel ve kültürel farklılıklar, kadınların üzerindeki baskı ve şiddeti hem arttıran bir etki yaratmakta, çözüm olanaklarını da sınırlandırmaktadır. Güneydoğu'da Dicle Üniversitesi'nden Prof. Aytekin Sir tarafından 2005 yılında 336 erkek ve 94 kadın üzerinde yapılan araştırma, yanıtlayıcıların %37,4'ü,

⁴⁴ Anket sonuçlarının daha ayrıntılı analizi için Bkz. **Suçla Mücadele Bağlamında Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Ülke Çapında Kriminolojik- Viktimolojik Alan Araştırma ve Değerlendirilmesi**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2004, s. 5.

kadının zina yapması durumunda öldürülmesini haklı bulduğunu göstermektedir.⁴⁵ Bölgede aile içi şiddet konusunda çok az şikayetin olmasının en önemli nedeni, şikayet etmenin kendisinin namusa aykırı olarak değerlendirilmesi ve rapor eden kadının cezayı hak ettiğinin düşünülmesidir.

Suç istatistikleri toplumdaki suçluluğun boyutlarının saptanması açısından önemlidir. Fakat suç istatistikleri her zaman güvenilir bilgiler içermemektedir. Gizli kalmış ve istatistiklerde görülmeyen bu suçluluğa “siyah sayılar” denilmektedir. Resmi makamlara yansıyan suçlar, reel olarak işlenen suçlara göre daha az sayıdadır.⁴⁶ Viktimoloji mağdurlar üzerinde yapılan çalışmalarla toplumdaki gerçek suçluluğu belirlemeye ve siyah sayıları da en aza indirmeye çalışmaktadır. Gizlilik oranının yüksek olduğu suçlarda, suça karşı mücadele hedefi belirlemek, mücadele araçlarını saptamak ve bunları ne şekilde kullanılacaklarını göstermek, özetle “suçla mücadele stratejisi”ni oluşturmak için bu tür araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.⁴⁷ Örneğin İngiltere’de 1982 yılından itibaren anket yöntemiyle yapılan en büyük araştırma projesi olan⁴⁸ British Crime Survey (BCS), bu konuda en iyi örneklerden biridir. BCS, polis kayıtlarına geçmemiş, yani siyah suçları görünür kılmayı amaçlayan bir sisteme sahiptir. BCS’nin görmüş olduğu önemli fonksiyonlardan birisi de çeşitli türden suçların mağduru olma bakımından kimlerin risk gruplarına girdiğini belirlemektir. Böylece suç önleme strateji ve programlarının geliştirilmesinde ilgili kurumlara önemli bir rehber olmanın yanı sıra, kişilerin ceza adalet sistemine karşı tutum ve tavırları konusunda fikir sahibi olunabilmektedir. İngiltere ve Galler’de 1982 yılından 2001 yılına kadar iki yılda bir gerçekleştirilen sekiz BCS çalışması söz konusu olmuştur. Bu araştırmalar; İngiltere’de polise en az ihbar edilen fakat gerçekte mağdurlar üzerinde en fazla olumsuz etkiler

⁴⁵Yakın Ertürk, “Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportör’ü Türkiye Raporu”, 05.01.2007 tarihinde İnsan Hakları Konseyi’nin 4. oturumunda sunulan bu raporun İngilizce orijinalinden gayri resmi çeviri, (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>, s.25, metnin orijinali için bkz. <http://www.ohchr.org/>, 16.05.2007.

⁴⁶ Sokullu Akıncı, **Viktimoloji**, s. 87.

⁴⁷ Kayıhan İçel, **Suçla Mücadele Bağlamında Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Ülke Çapında Kriminolojik- Viktimolojik Alan Araştırma ve Değerlendirilmesi**, Beta Yayınları, 2. Bası, Nisan 2004, sunuş.

⁴⁸ Ertan Beşe, ‘Suç İstatistiklerinde Karanlık Alan ve Mağdurun Rolü’ **Suç Mağdurları**, Ed: Halil İbrahim Bahar, Ankara, Beta Yayınları, 2006, s. 84.

yaratan ciddi suçlar arasında yer alan aile içi şiddet, cinsel mağduriyet ve sokakta sarkıntılık gibi suçların gerçek boyutunu tahmin etmeye yönelik önemli uygulama ve tedbirlerin gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Gizli kalmış suçluluğa pek çok neden yol açabilir. Ancak suçların gizli kalmasında en büyük etken suç mağdurlarıdır; mağdurlar çeşitli nedenlerle mağduriyetlerini resmi makamlara bildirmekten kaçınmaktadırlar.⁴⁹

ABD’de yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan kadınların %14’ü tecavüz suçunun mağduru olduklarını belirtmişlerdir. Suçun ilgili mercilere bildirme oranı ise, %16’dır.⁵⁰ Almanya’da 1992 yılında 5832 kadın üzerinde yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılanların %8,6’sının şiddet içeren cinsel suç mağduru oldukları tespit edilmiştir. Ancak mağdurların sadece %18,9’u suçu ilgili mercilere bildirmiştir.

Şiddet içeren cinsel suçlarda siyah sayıların yüksek olmasının nedenleri:

- 1) Cinsel suçlara ilişkin kültürel önyargılar bulunmaktadır. Bunun nedeni gelenek ve göreneklerdir. Genelde bu tür suçların mağdurları, faili kendilerinin cesaretlendirdikleri suçlaması ile karşılaşabildikleri için ya da bu olayı başkalarının öğrenmemesi için şikayetçi olmazlar. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda mağdurların rıza gösterdiği ya da suça tahrik ettiklerine ilişkin mit, hala yaygın bir biçimde varlığını korumaktadır. Kadınların cinsellik dahil olmak üzere tüm kişiliği üzerinde katı bir kontrolün üretilmesine hizmet eden namus kavramı; evlilik öncesi bekaretin korunması, alçakgönüllü bir şekilde giyinmek, ve davranmak, ayarlanmış evlilikleri kabul etmek gibi anlamlar içermektedir.⁵¹ Bu kurallara aykırı davranma veya buna ilişkin bir söylentinin varlığı halinde lekelenen namusun temizlenmesi gündeme gelmektedir. Bu mitler suç mağdurlarını toplumun gözünde damgalamaktadır. Cinsel suç mağduru kadınlar bu

⁴⁹ Sokullu Akıncı, **Viktimoloji**, s. 88.

⁵⁰ Ayşe Nuhoglu, “Cinsel Suç Mağdurunun Beyanı ve İspat”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s. 50, dn. 10.

⁵¹ Yakın Ertürk, (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>, s. 8, 16.05.2007.

mitlerden dolayı en çok desteğe gereksinim duyduğu zamanlarda kendilerini suçlayarak utanırlar. Sonuçta hem toplumsal hem de duygusal olarak soyutlanarak, yalnız bırakılmaktadırlar.

- 2) Ceza muhakemesinin ağır bir iş yükü altında bulunması nedeniyle yargılama mekanizmasının çok yavaş işlediği herkesçe kabul edilen bir olgudur. Bazı mağdurlar travmanın etkilerinden bir an önce kurtulabilmek için şikayette bulunmazlar. Çünkü poliste ve mahkemede olayın defalarca tartışılması travmanın sürekli olarak gündemde kalmasına yol açacaktır.
- 3) Mağdurun yaşadığı utanma duygusu dışında, resmi makamların duyarsızlığı yani polis ve savcının mağdura anlayış göstermemesi veya savunma avukatının etik olmayan taktikleri cinsel suçların ihbarını zorlaştırmaktadır.

Aile içinde kadınların şiddete uğramaları halinde de benzer nedenler söz konusudur. Aile içi şiddete ilişkin olarak Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinde yapılan bir araştırmada⁵² kadınların %21,2'si eşlerinin kendilerine karşı şiddet kullandıklarını belirtmiştir. Şiddete maruz kalan kadınların % 35'i ilk anda akıllarına gelen şeyin 'kaçıp kurtulmak' olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda kocasına karşı koymayı düşünenlerin oranı sadece %16,3'dür. Grubun %48'i bu sorunu kimseye açmaya yanaşmamaktadır. Eşinin kendisine şiddet kullanmasına karşılık çoğunluk (%78,1) durumu kabullendiğini ve sabrettiğini söylemiştir.

2-İkinci Mağduriyet; Ceza Muhakemesinde Şiddet Mağduru Kadınların Karşılaştıkları Problemler:

Türkiye'de suç mağdurlarının soruşturma aşamasında polis ve savcılıkta, kovuşturma aşamasında mahkemede, karşılaştığı ve karşılaşılabileceği sorunlar ve

⁵² Tülin Günşen İçli, "Aile içi şiddet Ankara, İstanbul ve İzmir Örneği", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Ankara, sayı 1, Aralık 1994, s. 7–20. Bu araştırma şiddetin var olduğu ailelerin sosyolojik özelliklerini belirlemek, şiddet kullanan ve ona maruz kalan kişilerin aile içi, iş ve çevre ilişkilerini sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenleri kullanarak analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Ankara, İstanbul ve İzmir'de 1070 evli kadın çeşitli demografik ve sosyolojik değişkenler açısından incelenmiştir.

gereksinimler konusunda yeterli çalışmalar yapılmamış, başka bir deyişle bu sorunlar önemsizmemiştir.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü 2003 yılı verilerine göre, Türkiye genelinde (geçen yıldan kalan davalarla, yeni gelen ve bozularak gelen davalar dahil) toplanan dava sayısı, hukuk mahkemelerinde 2.026.554 ceza mahkemelerinde 2.819.886 adettir. Ceza mahkemelerinde karara bağlanan davaların sayısı 1.749.753 iken, gelecek yıla devredilen davaların sayısı 1.070.133'tür. Karara bağlanan davalardan mahkûmiyetle sonuçlananların oranı ancak %45'dir.⁵³ Mahkemelerin gün geçtikçe tıkanma noktasına sürüklendiği bir ortamda, adaletin etkili ve tatminkar bir şekilde yerine getirildiğini söylemek mümkün değildir.⁵⁴ Böyle bir yük altındaki adalet mekanizmasına başvurmak, mağdurlar açısından suçla oluşan mağduriyetin yanında başka bir yüke katlanmak anlamını taşımaktadır. Yıllar süren davalarda duruşmalara gidip gelmek, ekonomik olanakların da kısıtlı olduğu durumlarda suç mağdurlarını yargısal sürece başvurmadan alıkoymaktadır.

Şiddet mağduru özellikle cinsel şiddet mağduru kadınların, yargılanmalarında diğer suçlardan hiçbir fark gözetilmemektedir. Devlet suç işlediğinde faili belirler, yakalar, yargılar ve cezalandırır ve cezalarını infaz eder. Tüm bu aşamalarda hemen hemen mağdurun hiçbir rolü yoktur. Oysa cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçlarda mahkûmiyet kararı verilmesi, büyük ölçüde, mağdurun ihbarına ve yargılamada tanıklık yapmasına bağlıdır. Ancak bu sürecin taşıdığı yükümlülüklerin mağdur açısından çok kolay olmadığı rahatlıkla söylenebilir.⁵⁵ Cinsel özgürlüğe karşı işlenmiş suçlarda mağdurun aynı zamanda tanık olması ve yargılama sürecinde tekrar tekrar dinlenmesi, özel hayatının sergilenmesi, sanıkla yüzleşmesi ve savunmanın sorularına muhatap kalması, bedensel zararın yanı sıra yaşadığı ruhsal sarsıntının devam etmesine, sonuçta ikincil mağduriyete yol açmaktadır. Gerçekten herkes sadece failin yeniden topluma

⁵³ A.g.e., s. 11.

⁵⁴ Mustafa Özbek, "Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü", **Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 51, Sayı: 2, 2002, s. 28.

⁵⁵ Nuhoglu, "Cinsel Suç Mağdurunun Beyanı", s. 50

kazandırılmasından bahsederken ve tüm olanaklar bu amaç için seferber edilirken, mağdurun da topluma yeniden kazandırılması gerektiği sorunu unutulmaktadır. Oysa tecavüz gibi ağır biçimleri olan cinsel suçlarla hem suçun aydınlatılması hem de mağdurun muhakemeye katılabilmesi için özel tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Tecavüz olayının hemen ardından kişiye göre şiddeti ve süresi değişebilen, ama sıklıkla, ilk birkaç ay için yaşamında egemen olan, özel bir durum: ‘Travma sonrası stres bozukluğu’ yaşanmaktadır.⁵⁶ İnsan hayatını etkileyen önemli felaketler sonrasında ortaya çıkan, hem bedensel hem psikolojik boyutları olan bu travmanın devrevi özellikleri şöyle tanımlanmaktadır:⁵⁷

- a- Saldırı olayının tekrar yaşanması, hayaller, kabuslar,
- b- Saldırı ortamına benzer durumlardan kaçınma eğilimi ve ortama uygun biçimde tepki vermekte donukluk
- c- Yeni ilişkilere kuşkulu bakma, bedensel zarar görme endişesi önde olmak üzere yaygın korku ve güvensizlik içinde, sürekli bir alarm halinin yaşanması
- d- Yaygın ağrı, uyuşma, uykusuzluk, iştahsızlık, yorgunluk gibi bedensel zorluklar.⁵⁸

Tecavüz suçu mağdurları, saldırının hemen sonrasında utanç, şaşkınlık, korku veya öfkesini ayarlayamama, endişesi ile yaşanan travmayı aktarmak ve kanıtlamak durumunda kalmaları halinde yeniden zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle, özellikle cinsel suçlar alanında özel eğitim almış sağlık personeli, polis ve hukukçuların eşgüdümü ve

⁵⁶ Gudrun Agnarsdottir, “Tecavüze Uğrayan ve Cinsel Tacize Maruz Kalan Kadınlara Acil Serviste ve Tecavüz Kriz Merkezinde Yaklaşımlar”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s. 69. Tecavüz travma sendromu; depresyon, yangın gibi bir afet veya insan eliyle kasıtlı olarak oluşturulan cinsel saldırı, işkence gibi alışılmadık insan deneyimi dışında kalan büyük bir örseleyici olayın ardından yaşanan travma sonrası stres bozuklukları kategorisine psikiyatrik sınıflandırmayla Uluslararası Teşhis Kataloğu (ICD-International Classification of Diseases) tarafından sokulmuştur.

⁵⁷ Şahika Yüksel, “Tecavüz: İktidar Amaçlı Cinsel Saldırganlık” **Evdeki Terör**, Mor Çatı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 115

⁵⁸ Bu travmanın daha ayrıntılı tanımı için bkz., **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders**, American Psychiatric Association, (Çevrimiçi) <http://www.behavenet.com/capsules/disorders/ptsd.htm>, 25.05.2007.

çok yönlü müdahalesi gerek travma sonrasında mağdurun tedavisi açısından gerekse suçun ihbarıyla birlikte başlayan süreçte zorunlu bilgilerin sağlıklı bir biçimde toplanabilmesi açısından, önem taşımaktadır.

Bu tür bir destekten yoksun kalan mağdurların suçu ihbar etmeleri ya da ceza yargılamasına katılmaları mümkün olmamaktadır. Türkiye’de kadına yönelik şiddete karşı son yıllarda kamuoyunda göreceli bir duyarlılık olmasına rağmen, kurumsal düzeyde verilen hizmetlerde bu yönde niteliksel bir dönüşümün gerçekleştiği söylenemez.

Adli personelin yaklaşımı, şiddet mağduru kadınların ceza muhakemesinde karşılaştıkları sorunlar arasında yer almaktadır. Tüm zorluklara rağmen hak arama sürecinde yer alan kadınlar, yargı sürecindeki meslek mensuplarının olumsuz tutum ve davranışlarından dolayı ikinci kez mağdur olmaktadır.

Yapılan araştırmaya göre;⁵⁹ 50 Adli Tıp uzmanının %4’ü, 85 psikologun %6’sı, 100 avukatın %10’u, 80 hakim ve savcının %17’si, 100 polisin %33’ü “bazı kadınların tecavüzü hak ettiği” görüşüne katıldığını beyan etmişlerdir. “Kadınların dış görünüş ve davranışları tecavüze yol açar” tespiti ise benzer sayıda kişi tarafından haklı bulunmuştur.

Cinsel suçlarda çoğu zaman mağdurla fail dışında olayın görgü tanığının bulunmaması ceza yargılamasında ispat sorununu gündeme getirmektedir. Ceza yargılamasında, genelde cinsel saldırı fiilinin ispatında, fiziksel muayene sonucunda Adli Tıp Kurumları tarafından verilen raporların delil olarak kabul edilme eğilimi bulunmaktadır. Oysa yukarıda belirtildiği gibi mağdurlar yaşadıkları travma nedeniyle doktora gitmeye zorlanmakta ya da olay tarihinden çok sonra gereken başvuruyu yapabilmektedirler. Olayın üzerinden 7 ila 10 gün geçmesi ile fiilin fiziksel izleri silindiğinden mağdurların suçu ispatında en önemli delili, suçun psikolojik etkilerine ilişkin alacakları rapor olmaktadır. Tecavüz olayına ilişkin psikolojik raporun elde

⁵⁹ Filiz Kerestecioğlu, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat, 2002, s. 7.

edilmesinde çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. Kimi zaman dosyada psikolojik raporun varlığına rağmen savcılık tarafından takipsizlik kararı verilmekte, kimi zaman mahkeme tarafından bağımsız kuruluşlardan rapor istenmesi yasaklanmaktadır.⁶⁰

Cinsel suçlarda mağdur ve sanığın fiziksel muayenesinde, sanıkla mağdur arasında transferi gerçekleşen her türlü biyolojik materyalin tespiti, olayda fiziksel şiddet kullanılıp kullanılmadığı, cinsel ilişkinin varlığı ve saldırganın kimliğinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Yerel sağlık kliniklerinde cinsel suç mağdurlarının fiziksel muayenesini gerçekleştirebilecek teknik alt yapının bulunmayışı ve görevli personelin eğitimsizliği yeterli ve doğru raporların verilmesini engellemektedir. Örneğin uğradığı şiddet nedeniyle bel kemiği üç yerinden kırılan bir kadına, Haydarpaşa Numune Hastanesi 1,5 aylık istirahat raporu verdiği halde, Adli Tıp Kurumu aynı olayda 15 günlük bir rapor vermiştir.⁶¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Şükran Aydın v. Türkiye” davasında Türkiye’yi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. ve 13. maddelerine aykırı davrandığı için mahkûm etmiştir.⁶² Kararda, etkili ve esaslı soruşturmanın, hukuksal önlemleri derhal alma ve psikolojik kanıtlarda dahil olmak üzere tüm gerekli kanıtları toplama yükümlülüğünü doğurduğu saptanmıştır. Suçun doğası göz önüne alındığında, tıbbi kanıtın elde edilme biçimi ve tıbbi raporların içeriği yetersiz bulunmuştur. Devletin işkence iddialarıyla ilgili tam, kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütmediği sonucuna varılmış ve tecavüz iddialarıyla ilgili eksiksiz bir soruşturmanın, bağımsız tıp uzmanlarınca yapılacak psikolojik muayeneyi de içermesi gerektiğini özellikle belirtmiştir.

⁶⁰ Daha ayrıntılı bilgi için Bkz.Uluslararası Af Örgütü, **Kadına Yönelik Gözaltında Cinsel Şiddete Son**, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, 2003, s.19, dn.63. 2002 yılında, cinsel saldırının psikolojik etkilerinin değerlendirilmesi alanında uzmanlaşan İstanbul Üniversitesi Çapa Psiko-sosyal Travma Merkezi’nin, savcı ya da ilgili mahkeme tarafından açıkça talep edilmediği takdirde kişiler için psikolojik veya psikiyatrik rapor hazırlaması, Üniversite Rektörü tarafından yasaklanmıştır.

⁶¹ Yener Ünver, “Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Boyutları, Nedenleri ve Çözüm Önerileri”, **Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Ülke Çapında Kriminolojik- Viktimolojik Alan Araştırma ve Değerlendirilmesi**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2004, s. 53, dn. 95.

⁶² Case of Aydın v.Turkey, 57/1996/676/866, 25 September 1997, (Çevrimiçi) <http://www.echr.coe.int>, 24.05.2007

Adli tıp raporlarının, yeterli donanım olmadan ya da uzman olmayan kişiler tarafından düzenlenmesi cinsel suç faillerinin cezalandırılmaması olasılığını artmasına ve cinsel şiddet mağdurlarının giderim ve tazminat elde etme hakkından mahrum kalmasına ya da tazminat miktarlarının çok düşük belirlenmesine yol açmaktadır.⁶³

Ceza hukuku alanı dışında, şiddet mağduru kadınları koruyacak etkili bir kurumsal çerçevenin olmaması mağduriyetin arttırmasına neden olmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesi gereğinde nüfusu 50.000 kişiden fazla olan yerlerde belediyelere sığınma evleri açma zorunluluğu getirilmiştir. Bu Kanun başta belediyelerin finansal sorunları olmak üzere, çeşitli nedenlerle uygulanmamaktadır. Türkiye'de resmi olarak, şiddete uğrayan kadınlara hizmet veren sadece 28 kurum bulunmaktadır.⁶⁴ SHÇEK'e bağlı olarak çalışan ve "kadın konuk evi" adını taşıyan, bu kurumlardan 17'sinin toplam kapasiteleri sadece 325 kişidir. Şiddet mağdurlarına, suç sonrasında acil ve etkili bir şekilde müdahale edecek resmi ya da sivil kuruluşlar bulunmamaktadır.

TBMM Namus Cinayetleri Araştırma Komisyonu Raporu'nda, kadına yönelik şiddetin önlenmesinin bir devlet politikası olduğunu göz önüne alınarak, toplumsal cinsiyete duyarlı bir kamusal hizmetin sunulması amacıyla çeşitli tavsiyelerde bulunulmuştur.⁶⁵ Kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında çalışan tüm kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin araştırma merkezleri ve yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlanarak, ortak bir "hizmet ağı" modeli oluşturulması tavsiye edilmiştir. Ayrıca şiddet mağduru kadına emniyet birimlerinde uygulanacak prosedür ve atılacak adımlarla ilgili olarak genel broşürün hazırlanması, SHÇEK bünyesinde kadın ve çocukla ilgili hizmetlerin daha işlevsel hale getirilmesi ve ülke genelinde 24 saat, ücretsiz hizmet verecek olan "Alo Şiddet Hattı" oluşturulması gibi öneriler de yer almıştır.

⁶³ Uluslararası Af Örgütü, **Kadına Yönelik Gözaltında Cinsel Şiddete Son**, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık, 2003, s.81

⁶⁴ Ertürk, (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>, s.25, 16.05.2007.

⁶⁵ TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, "Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılması Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu", (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/>, 15.05.2007.

TBMM Namus Cinayetleri Araştırma Komisyonu'nun tavsiyeleri doğrultusunda, çocuk ve kadına yönelik şiddet ile, töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirlerle ilgili olarak Başbakanlık tarafından 2006/17 sayılı Genelge yayınlanmıştır.⁶⁶

Genelge'de kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve mağdurları koruyucu tedbirlerin alınmasına ilişkin ölçütlerin yanı sıra, 2006-2010 yılları arasında uygulanacak bir eylem planı, yardım hattı, cinsiyet eşitliği için bir meclis komisyonu ve kadına yönelik şiddet konusunda bir bilgi bankası oluşturulması yer almıştır. Şiddet mağduru kadınlara ilişkin koruyucu tedbirleri açısından, Genelge olumlu bir adım olmasına rağmen kadınları geleneksel yeniden üretim rolleri içerisinde tanımlaması ve düzenlemelerin yasal ve bütçe ile ilgili belirsizliği açısından eleştiri konusu olmuştur.⁶⁷ Nitekim sözkonusu genelge gereğince İçişleri Bakanlığı tarafından emniyet birimlerine gönderilen Genelge'de,⁶⁸ kolluk birimlerinden şiddet mağduru kadın ve çocuklara ilişkin her türlü işlem “insani yaklaşım içerisinde “ ve “mümkün olduğunca bayan personelin” katılımıyla yerine getirilmesi istenmiştir. Emniyet birimlerinde, şiddet mağdurlarına toplumsal cinsiyete duyarlı ve belirli bir standarda bağlı hizmet sunulmasından çok, “insani yardım” perspektifiyle yaklaşılması, sorunun algılanmasındaki zafiyeti göstermektedir.

Şiddet mağduru kadınları ceza muhakemesinde karşılaştıkları sorunları çözmeye doğrultusunda son dönemde atılan adımlar olsa dahi, bu adımlar merkezi düzeyde tüm kamu kurum ve kuruluşları harekete geçirecek düzeyde etkili olmaması, yasal mevzuattaki boşlukların yanı sıra, gerekli bütçe ve personelin ayrılmaması ve kadının insan hakları perspektifinden çok, kadının aile içindeki rolünü devam ettiren ve esirgenmesi, korunması gereken bir nesne olarak değerlendirdiği için, uygulamada değişikliğe yol açmamaktadır.

⁶⁶ Resmi Gazete, “ Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” 4 Temmuz 2006, sayı 26218.

⁶⁷ Yakın Ertürk, (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>, s.22, 16.05.2007.

⁶⁸ (Çevrimiçi), <http://www.cigm.adalet.gov.tr/Duyuru/tore.rtf>, 10.04.2007.

3-Kadın Politikaları ve Yasal Mevzuata Etkileri

Suç mağduru, ceza hukuku ve viktimolojinin dışında toplumsal muhalefetin de konusu olmuştur. Feminizm akımı ve beraberinde kadın ve medeni haklar hareketi, mağdur politikalarının tekrar sorgulanmasına neden olmuştur. Aile içi şiddet, tecavüz ve evlilikte tecavüz, sosyal araştırmaların temel konuları haline gelmiştir. Akademik çalışmalar ve beraberindeki sosyal hareketler başta aile içi şiddet, tecavüz mağdurlarına yönelik toplumsal tutumların değişmesinde etkili olmuştur.⁶⁹ Örneğin ABD’de 1970’li yıllarda feminist hareketin etkisiyle, tecavüz suçu mağdurlarının sorunlarına dikkat çekilmiş daha sonra şiddet suçları mağdurlarının karşılaştığı sorunlar gündeme gelmiş ve böylelikle cezalandırma ilişkisinin, suçlu ve devlet dışında mağdur açısından da önemi vurgulanmıştır. Bunun sonucunda da suça ilişkin adalet sisteminin mağdurun gereksinimlerini karşılamadığı, üstelik bu sistemlerin birçok bakımdan ikinci bir mağduriyet yarattığı ve daha çok suçun önlenmesi, cezalandırma ve suçlunun yeniden topluma kazandırılması üzerinde durulduğu, mağdurun önemsenmediği ortaya çıkmıştır.⁷⁰ ABD’de olduğu gibi pek çok ülkede mağdur hakları ile ilgili çalışmalar sonuç vermeye başlamış gerek ceza adalet sisteminde, gerekse mağdurlara ilişkin verilen sosyal yardım hizmetleri ve sigorta gibi tedbirlerin alınmasını sağlamıştır. Türkiye’deki suç mağdurları bakımından ceza adalet sistemindeki aksaklıklar ve uygulama sorunları başka bir bölümde ele alınacak olup, konuyla ilgili olması bakımında şiddet mağduru kadınların sorunları ve bu alanda yapılan çalışmalara değinilecektir.

1980’lerde başlayan kadın hareketinin en önemli kilometre taşı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nın Mayıs 1990’da kurulmasıdır.⁷¹ Bu dönemdeki kadın hareketinin gündeminde kadına yönelik şiddet ve bu şiddetten hukuken korunma yolları yer almıştır. Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi’nde verilen bir kararda, mahkeme hakiminin, hamile

⁶⁹ Halil İbrahim Bahar, “Mağdur Bilimi, Mağduriyetin Etkisi ve Mağduriyete Yönelik Çalışmalar”, **Suç Mağdurları**, Ankara, Adalet Yayınları, 2006, s. 5.

⁷⁰ Uğur Uruşak, “Suç Mağdurunun Korunması” İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana bilim Dalı, Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992, s. 35.

⁷¹ Canan Arın, “Mor Çatı’nın Kuruluş Öyküsü”, **Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, Mor Çatı Yayınları, Kasım 1996, s. 146.

olan ve şiddete maruz kalan bir kadının boşanma talebini; “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” yaygın deyişini karar metnine geçirerek reddetmesi,⁷² kadınların dayağa karşı kampanya başlatmalarına vesile olmuştur. Kadına yönelik şiddetin meşru görülmesi anlayışına karşı yürüyüşler, toplantı ve şenlikler düzenlenmiş, yayınlar çıkarılmıştır. Şiddet mağduru kadınların ihtiyaçlarının neler olduğu, kadınların can güvenliğinin nasıl sağlanacağı, şiddet biçimleri ve kadınların hayatlarını nasıl etkilediği, soruları etrafında devam eden kampanyanın ürünü olarak Türkiye’deki ilk sığınma evi olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kuruldu.

Kadın hareketinin şiddet mağduru kadınların korunmasına ilişkin başka bir katkısı yeni Ceza Kanununun yasalaşması sürecinde yaşanmıştır.. Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Vakfı’nın koordinasyonunu yürüttüğü ve Türkiye’nin her bölgesinden sivil toplum kuruluşu temsilcileri, barolardan hukukçular ve akademisyenlerin yer aldığı “Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Çalışma Grubu” 2002 yılı boyunca yürürlükte olan TCK’yı ve hazırlanan yeni tasarıyı incelemiş ve somut talepler geliştirmiştir.⁷³ İncelemenin sonunda otuzdan fazla eleştiri ve öneri, yeni maddeler şeklinde formüle edilerek rapor halinde yayımlandı. Hazırlanan rapor tüm Milletvekillerine, STK’lara ve basına gönderildi. Daha sonra geniş çaplı kampanya sürdürmek amacıyla oluşturulan “TCK Kadın Platformu” ulusal ve yerel düzeyde savunuculuk ve lobicilik faaliyetlerini sürdürdü. Kampanya kapsamında talepleri içeren bir kitapçık basıldı, çeşitli toplantılar ve basın konferansları düzenlendi. TBMM’de bireysel olarak Milletvekilleri ile sürdürülen görüşmelerin yanı sıra, faks ve telefon kampanyaları ile talepler dile getirilmiştir. Ayrıca kampanya süresince Türkiye’nin farklı illerinde geniş katılımlı yürüyüşler düzenlenmiştir.

“TCK Kadın Platformu” etrafında 2002-2003 tarihleri arasında sürdürülen kampanya sonucunda, 30’dan fazla madde kadınların talepleri doğrultusunda değişerek, kadınların kendi bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki iradelerinin büyük ölçüde

⁷² Filiz Kerestecioğlu, “Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri”, **Özgürlüğü Ararken**, İstanbul, Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Kadın Kooperatifi Yayınları, 2005, s.258.

⁷³ Bkz. “Kadın Bakış Açısından TCK Kampanyası”, (Çevrimiçi) http://www.kadinininsanhaklari.org/tck_kampanyasi.php, 25.04.2007.

tanınması ve kanunun dili ve felsefesinin değişmesi sağlanmış oldu. Kadın Platformu, sivil toplumun demokratik bir hukuk devletinde yasama sürecine etkin katılımın başarılı bir örneğini sergilemiştir.

III-Uluslararası Belgelerde Mağdur Hakları

A-Genel Olarak Mağdur Hakları

Mağdur ve korunması problemi uluslar arası çeşitli platformlarda da ele alınarak bildiri, tavsiye kararları ve sözleşmelere konu olmuştur. Avrupa Konseyi'ne üye değişik devletler, 1960'lı yıllardan itibaren, mağdurun suçtan doğan zararlarının giderilmesi ve fail tarafından zararın tazmin edilmemesi halinde kamu fonlarından karşılanması doğrultusunda çeşitli çalışmalar yapmışlardır.⁷⁴

Mağdurun korunması konusunda Avrupa Konseyi'nin de çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. 1974 yılında Viyana'da toplanan "Avrupa Ülkeleri Adalet Bakanları 9. Konferansı"nda mağdurların zararlarının tazmini için yapılacak araştırmalar konusunda tavsiyede bulunması amacı ile bir alt komite kurulmasına karar verilmiştir.. Alt Komitenin görevi; suç mağdurlarının zararlarını karşılamak üzere var olan geleneksel usullerin gözden geçirilmesi, bunların nasıl işleyecekleri hakkında görüş bildirilmesi olarak belirlenmiştir. Alt Komite 1978 yılında 13 madde halinde uyulması istenen tavsiyeleri belirlemiştir.

1-Avrupa Konseyi Tarafından Yapılan Çalışmalar

a-Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi'nin bu konudaki ilk çalışması 1977 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (77) 27 sayılı "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkındaki

⁷⁴ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 11, dn. 381.

Tavsiye Kararı”dır.⁷⁵ Bu Tavsiye Kararı’na göre, suçtan zarar görenin herhangi bir şekilde tazminat alamaması halinde Devlet;

- a- Bir suç sonucu bedenen ciddi olarak yaralanan kişiye,
- b- Böyle bir suç dolayısıyla ölen şahsın bakmakla yükümlü olduğu kimselere, tazminat ödenmesine katkıda bulunmalıdır. Bedensel yaralanmaya yol açan suçlarla ilgili olarak kasten işlenen şiddet suçları nedeniyle, sanık hakkında kamu adına takibat yapılmasa dahi, mağdurun en azından tazminat kapsamına alınması gereği vurgulanmıştır.

Belirtilen bu ilkelere dayanan çalışmalar bir süre sonra “Şiddet Mağdurlarının Zararının Tazmin Edilmesine ilişkin Avrupa Sözleşmesi”ni doğurmuştur.

b-Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi

“Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, Avrupa Konseyi tarafından 24 Kasım 1983 tarihinde kabul edilmiştir.⁷⁶ Türkiye, 24 Nisan 1984 tarihinde bu sözleşmeyi imzalamasına rağmen, TBMM tarafından henüz onaylanmamıştır.⁷⁷ Üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliği ve dayanışmanın sağlanması için hazırlanan Sözleşme bir giriş ile üç bölümden oluşmakta ve sadece şiddet suçlarını kapsamı içine almaktadır. Sözleşmenin amacı:

“Konseye üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliği sağlamak, hakkaniyet ve sosyal dayanışma nedenleriyle kasten işlenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile vücut ya da sağlıkları (ruhsal, bedensel) veyahut böyle suçların akabinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin durumuyla ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar tazmini rejimi

⁷⁵ (Çevrimiçi) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/116.htm>, 20.05.2007.

⁷⁶ (Çevrimiçi) <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>, 20.05.2007.

⁷⁷ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 112.

kurmak, özellikle failin meçhul olduğu veya ödeme gücünün bulunmadığı hallerde, bu alanda asgari normlar koymak”

olarak açıklanmıştır. Kişilere karşı kasten işlenen şiddet suçlarında tazminat mülkîlik esasına göre suçun işlendiği yerin Devleti tarafından ödenecektir. Tazminat miktarlarının en az ve en çok sınırları tespit edilecek; çifte ödemelerden kaçınılacak, Devlet mağdurun halefi olacak ve Devletlerin mevzuatları bu ortak noktalara göre düzenlenecektir.

c-Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna İlişkin R(85) 11 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 28 Haziran 1985’te 387. Bakanlar Vekilleri toplantısında kabul edilmiştir⁷⁸.

Tavsiye Kararının giriş bölümünde ceza hukukunun tarihsel gelişiminin mağdurlar açısından yol açtığı problemlere dikkat çekilmiştir⁷⁹. Ceza adalet sisteminin temelde devletle suçlu arasındaki ilişkiyi esas almaktadır. Bu sistemin işleminin zaman zaman mağdurun sorunlarını azaltmak yerine artırma eğiliminde olması, mağdurun ceza adaletine ulaşmasındaki problemler olarak saptanmıştır. Mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve menfaatlerinin korunması ceza adaletinin temel fonksiyonu olduğu belirtilerek, bu hedefe ulaşmak için mağdurun uğradığı fiziksel, psikolojik, maddi ve sosyal zarara daha fazla dikkat sarf edilmesinin ve mağdurun bu alandaki ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için atılacak adımların neler olduğunun düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ayrıca alınacak olan tedbirlerin ceza kanun ve prosedürlerinin sosyal normların güçlendirilmesi ve suçluların rehabilitasyonu gibi diğer hedefleri ile çelişmek zorunda olmadığı, aksine bu hedeflerin gerçekleştirilmesine ve sonuçta mağdur ile suçlu arasında uzlaşmaya yardımcı olabilecekleri uyarısında bulunulmuştur.

⁷⁸ (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/docs/council_eur_rec_85_11_en.pdf, 25.05.2007.

⁷⁹ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 113.

Kararda üye ülkelerin hükümetlerine, yasalarını ve uygulamalarını mağdurun ceza adalet sisteminin çeşitli aşamalarındaki ihtiyaçları göz önüne alınarak belirtilen kıstaslara uygun olarak gözden geçirilmesi tavsiye edilir. Bu kıstaslar Tavsiye Kararı'nda şu şekilde belirtilmiştir:

a- Polis Bakımından

Polis memurları mağdurlara anlayışlı, yapıcı ve güven verici bir şekilde davranmak üzere eğitilmelidirler. Polis manevi olarak mağduriyeti arttıracak şekilde davranmamalıdır. Polis, mağdurlara maddi, tıbbi, hukuki veya psikolojik yönden yardım elde edebileceği resmi ya da özel kurumlar hakkında bilgi vermelidir. Ayrıca mağdur devletten alabileceği tazminat konusunda bilgilendirmelidir. Polis soruşturma sonuçları hakkında mağdura bilgi vermelidir. Polis, fiille ilgili olarak soruşturma makamlarına sunmak üzere hazırladığı dosyada ve her türlü resmi bilgi ve raporda, mağdurun maruz kaldığı zarar ve kayıpları mümkün olduğu kadar açık ve tam olarak belirtmelidir,

b- Soruşturma Bakımından

Savcılık, fail aleyhine dava açılıp açılmamasını belirleyecek takdiri kararını, mağdura tazminat sağlanması hususunu göz önünde tutarak vermelidir. Mağdur, kendisi bunu istediğini belirtmediği sürece, mağdura kovuşturmayla ilişkin nihai karar hakkında bilgi verilmelidir. Mağdur kovuşturmayla yer olmadığına dair kararın yetkili merci tarafından tekrar gözden geçirilmesini isteme veya özel muhakeme başlatma hakkına sahip olmalıdır.

c- Mağdur bakımından

Mağdur, işlemin her aşamasında kişisel konumu, hakları ve onuru ihlal edilmeksizin soruşturulmalıdır. Şayet mağdur bir çocuk veya zihinsel özürli bir kişi ise mümkün ve uygun olduğu durumlarda, anne-babaları veya vasileri veya onlara yardım etmeye ehliyetli diğer kişiler yanlarında buldukları halde sorgulanmamalıdır. Böylece, mağdurun ceza muhakemesi ile ikinci bir kere mağdur edilmesi ve yine psikolojik zararlara uğraması önlenmeye çalışılmaktadır.

d- Muhakeme Bakımından

Mağdur, muhakemenin tüm safhaları hakkında tam ve eksiksiz bir şekilde bilgilendirilmelidir. Buna göre mağdura, duruşma tarihi ve yeri, tazminat alabilme imkanları ve muhakemenin sonucu hakkında bilgi verilmelidir. Bir ceza mahkemesi mağdura suçlu tarafından tazminat ödenmesine karar verebilmelidir. Bu amaca yönelik olarak, böyle bir ihtimalin genel olarak gerçekleşmesini engelleyen mevcut sınırlamalar, kısıtlamalar ve teknik zorluklar ortadan kaldırılmalıdır. Mevzuatta tazminata bizatihi bir ceza veya cezaya ek olarak verilecek ceza niteliğinde bir yaptırım olarak yer vermelidir. Bunun için, mağdurun uğradığı zarar ve kayıplara dair bütün ilgili bilgi, cezanın şekline ve miktarına karar verilmesini sağlamak için mahkemeye sunulmalıdır,

e- Uygulama Bakımından

Eğer tazminat bir ceza niteliği taşıyorsa, para cezalarının tahsil edildiği şekilde tahsil edilmeli ve suçluya uygulanan diğer maddi yaptırımlar arasında önceliği olmalıdır. Failin ödemede bulunmasına mümkün olduğunca çok yardım edilmelidir.

f- Mağdurun Kişiliğinin Korunması

Suçların soruşturulması ve yargılanması ile ilgili bilgilendirme ve halkla ilişkiler politikalarında, mağdurun özel hayatının ve onurunun korunmasına dikkat edilmelidir. Eğer suçun türü, mağdurun kişisel durumu veya güvenliği gerekli kılıyorsa ya karar öncesi yargılama kapalı yapılmalı ya da kişisel bilgilerin açıklanması veya yayımlanması uygun olan dereceye kadar sınırlandırılmalıdır. Duruşmada çekim yapılması veya kişisel bilgiler hakkında açıklamada bulunulması sınırlandırılmalıdır. Mağdurun ismi gizli tutulmalıdır. Gerekli görüldüğü hallerde, özellikle organize suç söz konusuysa, mağdur ve ailesine suçlu tarafından tehdit ve misilleme tehlikesine karşı etkin koruma sağlanmalıdır.

Kararda ayrıca üye ülkelerin hükümetlerine uzlaşma ve barıştırma programlarının muhtemel faydalarını incelemeleri ve teşvik etmeleri tavsiye edilmektedir.

d-Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında R(87) 21 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 17 Eylül 1987 tarihli bu kararında⁸⁰ üye devlet hükümetlerine aşağıdaki önlemlerin alınması tavsiye edilmiştir:⁸¹

- Mağduru koruma programları ve bu konuda yapılacak araştırmaları desteklemek,
- Mağdurun korunması ve ihtiyaçları hakkında kamuoyunu bilinçlendirmek; mesela tartışmalar düzenlemek,
- Mağdura yardım edebilecek kamu ve özel hizmetleri tanımlamak,
- Özellikle savunmasız durumda olan mağdur ve aileler için faile karşı koruma; tıbbi, psikolojik, sosyal ve maddi yardım sağlamak; daha ileri boyutta bir mağduriyeti önlemek için öneriler getirmek, hakları konusunda bilgilendirmek; hukuki yardım sağlamak; gördüğü zararları etkin bir şekilde tazmin edebilmek hususlarında kolaylıklar sağlamak,
- Gerekirse eğitim, özel hizmetler, idari ve teknik yardım sağlamak,
- Genel tıbbi ve sosyal hizmetleri arttırmak; personeli eğitmek gibi,
- Mağdurun rızası dışında üçüncü kişilere bilgi verilmesini engellemek,
- Gerektiği takdirde mağdurun çıkarlarını geliştiren ulusal örgütleri desteklemek,
- Mağdurun daha fazla zarar görmesini önleyici tedbirler almak, korku ve güvensizliği engellemek,
- Sigortaları mağdurların ihtiyaçlarına göre daha etkin hale getirmenin yollarını araştırmak,

⁸⁰ (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_cyp_en.pdf, 26.05.2007.

⁸¹ Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları**, s. 32.

- Fail ve mağdur arasındaki barışmayı (arabuluculuğu) sağlamaya ilişkin projeleri teşvik etmek ve sonuçlarını değerlendirmek.

e-Mağdurların Cezai Takibatlardaki Durumu Hakkındaki Çerçeve Kararı, 2001/220/JHA

Avrupa Birliği Konseyi'nin 15 Mart 2001 tarihli Çerçeve Kararı'nın giriş bölümünde mağdurun ikinci kez mağduriyetine neden olabilecek kısmi ve tutarsız çözümler üretilmesinden kaçınılarak, mağdurun ihtiyaçlarının kapsamlı ve koordine bir şekilde ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu önlemler cezai takibat öncesi ve sonrasında mağdura yardım etme amaçlı ve suçun etkilerini hafifletebilecek belirli bazı önlemleri de içine aldığından, Çerçeve Kararı hükümlerinin cezai takibatla sınırlı olarak yorumlanmamasına dikkat çekilmiştir.⁸²

Çerçeve Kararında mağdurların cezai takibatlardaki hakları şöyle sıralanmıştır;

a- Saygı ve Tanıma (madde 2)

- Her Üye Devlet, mağdurların kendi ceza hukuku sistemlerinde gerçek ve uygun bir rolü olmasını sağlar. Her Üye Devlet ayrıca, takibat sırasında mağdurlara, haysiyetlerine gereken saygının gösterilerek muamele edilmesini temin edecek her türlü çabayı sarf eder ve özellikle cezai takibata ilişkin olarak, mağdurların haklarını ve yasal çıkarlarını tanır.

b- Duruşmalar ve kanıtların sunulması (madde 3)

- Her Üye Devlet, mağdurların takibat süresince beyanda bulunma ve kanıt temin etme olasılığını korur. Her Üye Devlet, kendi makamlarının mağdurların cezai takibat amacıyla gerekli olduğu kadar sorgulamasını temin etmeye yönelik uygun önlemleri alır.

c- Bilgi Edinme Hakkı (madde 4)

⁸² (Çevrimiçi) <http://www.europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dot/2001/>, 12.12.2006.

- Her Üye Devlet, uygun gördüğü her vasıta ile ve mümkün olduğunca genel olarak anlaşılan dillerde, mağdurların, özellikle yasa uygulayıcı kurumlarla ilk temaslarından itibaren kendi çıkarlarının korunması ile ilgili olan bilgilere erişebilmelerini temin eder. Bu bilgiler en azından aşağıdakilerdir:
 - a- Mağdurların bir yardım almak için başvurabileceği tip hizmetler veya örgütler;
 - b- Elde edebilecekleri yardım türü,
 - c- Bir suçu nereye ve nasıl bildirebilecekleri,
 - d- Böyle bir raporu takip eden usuller ve bu tür usullere ilişkin olarak mağdurların rolü,
 - e- Nasıl ve hangi koşullarda mağdurların korumadan yararlanabilecekleri;
 - f- Eğer (i) ve (ii) noktalarında öngörülen durumlarda, mağdurların bunu almaya hakları varsa,
 - (i) Hukuki tavsiye veya
 - (ii) Hukuki yardım veya
 - (iii) Diğer herhangi bir tavsiyeyi
 - (iv) Hangi miktarda ve koşullarda alabilecekleri
 - g- Mağdurların tazminata hak kazanmaları için gerekli olan şartlar;
 - h- Mağdurların başka bir ülkede ikamet etmeleri halinde, çıkarlarının korunmasını sağlamaya yönelik olarak kendilerine sunulan özel düzenlemeler.
- Her Üye Devlet, bu bakımdan arzusunu açıklamış olan mağdurların aşağıdaki konularda bilgilendirilmelerini temin eder,
 - a- Şikayetlerinin sonucunu,
 - b- Davanın uygun şekilde yürütülmesinin menfi yönde etkilenebileceği istisnai davalar haricinde, cezai kovuşturma durumunda, mağdurların kendilerini ilgilendiren

suçlar için dava açılan kişiye ilişkin cezai takibatın gidişini bilmelerine imkan tanıyan ilgili unsurlar,

c- Mahkemenin kararı.

- Üye Devletler, en azından mağdurlar için bir tehlikenin söz konusu olabileceği durumlarda, hakkında kovuşturma yapılan veya hüküm giyen bir kimse salıverildiği zaman, gerekli olduğu takdirde mağdurun bilgilendirilmesine yönelik bir karar verilmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.

d- Mağdurlara Özel Yardım (madde 6)

- Her Üye Devlet, mağdurların takibatlardaki rollerine ilişkin olarak 4-f-(iii) maddesinde değinildiği şekilde ücretsiz tavsiyeden ve uygun olan hallerde, cezai takibatların tarafları olarak yer almaları mümkün olduğu zamanda 4-f-(ii) maddesinde değinildiği şekilde hukuki yardımdan yararlanabilmelerini temin eder.

e- Korunma Hakkı (madde 8)

- Her Üye Devlet, mağdurlar ve uygun olan hallerde aileleri veya benzer durumdaki kişiler için, ciddi bir misilleme hareketi riski veya bu kişilerin gizliliklerine zorla müdahale etmeye yönelik amaçlara ilişkin kati kanıt olduğuna yetkili makamların kanaat getirdiği durumlarda, bu kişilerin özellikle güvenliğine ve gizliliklerinin korunmasına ilişkin olarak uygun seviyede bir koruma temin eder.
 - Bu amaçla ve fıkra 4'teki hükümler saklı kalmak üzere, her Üye Devlet, mahkeme işlemlerinin bir parçası olarak gerekli ise, mağdurların ve onların ailelerinin ve benzer bir durumdaki kişilerin gizliliklerini ve fotoğraflarını korumak için uygun önlemlerin alınmasının mümkün olacağını garanti eder.
 - Her Üye Devlet ayrıca, cezai takibatın böyle bir teması gerektirmesi durumu haricinde, mahkeme binasında mağdurlar ile suç faillerinin temas

etmesinin önlenmesini temin eder. Bu nedenle gerekli durumlarda, her Üye Devlet aşama aşama, mahkeme binalarında mağdurlar için özel bekleme alanları temin eder.

- Her Üye Devlet, mağdurların özellikle de en savunmasız olanların, duruşma sırasında tanıklık etmenin etkilerinden korunmalarının gerektiği bir durumda, mahkemenin aldığı bir karar ile, bu amaca ulaşılmasına imkan tanıyacak şekilde mağdurların ifade vermeye haklarının olmasını, kendi temel ilkelerine uygun olan herhangi bir yöntem ile temin ederler.

f- Cezai Takibat Sırasındaki Tazminat Hakkı

- Her Üye Devlet, ulusal hukukun tazminatın başka bir şekilde giderilmesini öngördüğü belirli durumlar haricinde, suç fiillerinin mağdurlarının cezai takibat sırasında, suç faili tarafından sağlanacak tazminata ilişkin bir kararı makul bir süre içerisinde elde etmelerine haklarının olmasını temin eder.
- Her Üye Devlet, suç failinin mağdurlara yeterli bir tazminat sağlamasını teşvik edecek uygun önlemleri alır.
- Cezai takibat amacıyla acil olarak gerekmedikçe, cezai takibat sırasında zapt edilen ve mağdurlara ait olan geri verilebilir mülk, zaman kaybetmeden bu kişilere iade edilir.

Çerçeve Kararında cezai takibat sırasında mağdura tanınan haklar ve Üye Devletlerin alması gereken tedbirler sayılarak ayrıca mağdura destek hizmetleri sunan örgütlere ve cezai takibatta yer alan personelin eğitimine ilişkin tavsiyelere de yer verilmiştir.

Üye Devletler cezai takibata ister kendi kamu hizmetlerindeki özel olarak eğitilmiş personeli istihdam ederek isterse mağdurlara destek ve yardımcı olmakla yükümlü örgütlerin varlığını tanıyarak ve onları finanse ederek, katılımını teşvik eder. Her iki durumda da Üye Devletler özellikle aşağıdaki önlemleri desteklerler:

- a. Mağdurlara bilgi sağlamak,

- c- Mağdurların acil ihtiyaçlarına göre mağdurlara yardımcı olmak,
- d- Cezai takibatların sona ermesinden sonra, talepleri üzerine, mağdurlara yardımcı olmak.

2-Birleşmiş Milletler Tarafından Düzenlenen Mağdur Temel İlkeleri ile İlgili Deklarasyon (1985)⁸³

26 Ağustos – 6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve “Suçların Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi” konulu Birleşmiş Milletler 7. Kongresi, “Mağdurların Magna Carta”sı da denilen ve mağdurun dört temel hakkına dikkat çeken bir deklarasyonla sonuçlanmıştır. Deklarasyonda mağdurların hakları aşağıda belirtilen başlıklarla formüle edilmiştir:

1. Adalete ulaşma ve adil muamele görme hakkı,

- o Mağdurlara şefkatle ve insanlık onurlarına saygıyla muamele edilir. Mağdurlar uğradıkları zararlar için ulusal mevzuatta öngörülen adalet mekanizmalarına ulaşma ve bir giderim elde etme hakkına sahiptirler.
- o Mağdurların resmi veya gayri resmi yoldan bir giderim elde edebilmeleri için, gerektiği takdirde süratli, adil, ucuz ve ulaşılabilir nitelikte yargısal veya idari mekanizmalar kurulur ve güçlendirilir.
- o Mağdurlar bu mekanizmalar vasıtasıyla giderim isteme hakkına sahip oldukları konusunda bilgilendirilir.
- o Yargısal ve idari mekanizmaların mağdurların ihtiyaçlarına karşılık verebilmesi için mağdurlara şu olanaklar sağlanır:
 - a) Özellikle ağır suçlar söz konusu olduğunda ve mağdurların talep etmeleri halinde mağdurlara, yargılamadaki rolleri ve kapsamı, yargılamanın zamanlaması ve ilerlemesi ile davalarının durumu hakkında bilgi verilir,

⁸³ (Çevrimiçi)

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?OpenElement>,
25.05.2007.

- b) Sanığın haklarına zarar vermeden ve ulusal ceza adaleti sistemine uygun biçimde, mağdurun kişisel haklarını ilgilendirdiği durumlarda davanın gerekli aşamalarında kendisinin görüş ve düşüncelerini sunmasına izin verilir ve bunlar dikkate alınır,
- c) Hukuki süreç boyunca mağdurlara uygun bir hukuki yardım sağlanır,
- d) Mağdurlara verilebilecek rahatsızlıkları asgariye indirmek, mahremiyetlerini korumak, gerektiği zaman kendilerinin, ailelerinin ve lehlerine olan tanıkların güvenliklerini sağlamak ve onları baskı ve misillemeye karşı korumak için tedbir alınır,
- e) Davalarının sonuçlandırılmasında ve tazminat öngören emir veya kararların uygulanmasında gereksiz geciktirmeden kaçınılır,
- o Mağdurlara haklarının verilmesi ve bir giderim sağlanmasını kolaylaştırması halinde arabuluculuk, hakemlik ve geleneksel adalet veya yerel uygulamalar da dahil, uyuşmazlığı çözmek için gayri resmi mekanizmalar kullanılır.

2. Meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi hakkı,

- o Eski hale iade mülkün geri verilmesi, zararın ve kaybın karşılanması ve ihlal edilen hakların onarılmasını kapsar.
- o Hükümetler, ceza davalarında cezai yaptırımlara ek olarak meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi olanağının sağlanması için mevzuatlarını gözden geçirirler.

3. Meydana gelen zararın tazmini hakkı,

- o Tazminat failden veya diğer kaynaklardan tam olarak alınamaması halinde Üye Devletler, mağdurlara tazminat ödenmesi için çaba sarf eder.

4. Yardım ve Uygun tedavi hakkı,

- o Mağdurlara resmi, gönüllü, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler aracılığıyla gerekli her türlü maddi, psikolojik yardım sağlanır.

- Sağlık, sosyal hizmet ve diğer ilgili yardımlardan nasıl yararlanacakları konusunda mağdurlara bilgi verilir ve bu yardımlara ulaşmaları sağlanır.
- Polis, adliye, sağlık kuruluşu, sosyal hizmet servisi mensupları ve diğer ilgili görevlilerin mağdurların ihtiyaçları konusunda daha duyarlı hale gelmesini sağlamak amacıyla eğitim verilir.
- Mağdura gerekli hizmet ve yardım sağlanırken, uğranılan zararın niteliği de göz önüne alınarak özel ihtiyaçlarına dikkat gösterilir.

B-Şiddet Mağduru Kadınlar Açısından Uluslararası Belgeler

Mağdur haklarına ilişkin uluslararası gelişmeler ele aldıktan sonra bu bölümde şiddet mağduru kadınların korunmasına ilişkin uluslararası standartlar incelenecektir. Uluslararası düzeyde şiddet mağduru kadınlara ilişkin düzenlemeler, genel olarak mağdur kavramının bir alt kategorisi olarak ortaya çıkmamasına rağmen, zaman içerisinde çakışan yönleri olduğunu tespit etmek mümkündür. Kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olduğu konusunda pek çok uluslararası belge, rapor ve mahkeme kararları mevcuttur. Aşağıda, özellikle çalışma konusuyla sınırlı olarak, kadınların şiddetten korunmasını ceza ve ceza muhakemesi açısından ele alan belgelere yer verilmiştir.

1-Kadına Karşı Her TürLü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

1975 yılında Mexico-City'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler, Birinci Dünya Kadın Konferansı ile ivme kazanan, kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik uluslararası çabaların sonucu olarak, BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her TürLü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) Türkiye 1985 yılında imzalamış ve 19 Ocak 1986'da yürürlüğe girmiştir.⁸⁴

⁸⁴ (Çevrimiçi) <http://www.ksgm.gov.tr/>, 03.03.2007.

Sözleşmeye taraf devletlere, kadınlar için özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere tüm alanlarda erkeklerle eşit biçimde insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını güvence altına almak amacıyla, kadınların gelişmeleri ve ilerlemelerini sağlamak için kanuni düzenlemeler dahil, gerekli bütün önlemleri alma ödevini yüklemiştir. 1985 yılında bu Sözleşme'yi onaylayan Türkiye, ceza hukuku alanında yapılması gereken değişikliklerin yönünü de belirlemiştir. Türkiye kadınlarla ilgili olarak ayrımcılık içeren veya ayrımcılığa yol açan kanuni düzenlemelerini ve uygulamalarını ortadan kaldırmak yükümlülüğü altına girmiştir. Sözleşme, taraf olan ülkelere, eğer anayasalarına kadın-erkek eşitliği girmemişse bu ilkeyle belirtilen pozitif düzenlemelerinde yer verme, uygulama, kadınlara yönelik her türlü ayırımı yasaklayan ve gerektiği yerlerde yaptırımlar içeren kanuni ve diğer önlemleri alma, kadınlara erkeklerle eşit seviyede koruma sağlama, yetkili mahkemeler ve diğer kuruluşların ayrımcılık içeren uygulamalarından koruma ve kaçınma, kamu görevlilerinin eşitlik ilkesine uygun davranmasını sağlama,, aksine teşebbüs eylemlerini önlemek için gerekli tedbirleri alma,, ayrımcılık içeren geleneklerin değiştirilmesi için bütün önlemleri alma ve kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün milli ceza hukuku hükümlerini yürürlükten kaldırma ödevi yüklemiştir.⁸⁵

2-Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirgesi (1993)

Bildirge'de, eşitliğin sağlanması ve cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesinin etkili olarak gerçekleşmesi için farklılıkları göz önünde tutan bir uygulamanın gerekliliği kabul edilmektedir. Bildirge'de kadına yönelik şiddetin önlenmesi doğrultusunda çok yönlü bir yaklaşım izlenmiştir. Devletler; şiddet mağduru kadınlara verilen zararların tazmini ve failerin cezalandırılması için ulusal düzeyde cezai, hukuki, idari ve çalışma alanında yaptırımlar geliştirmek, şiddet mağduru kadınların adalete ulaşmalarını

⁸⁵ Yener Ünver, "Özellikle Cinsel Suçlar Alanında Olmak Üzere Kadınlarla İlgili Ceza Hukuku Normlarındaki Değişim ve Türkiye'deki Durum", **Adalet Yüksekokulu 20. Yıl Armağanı**, İstanbul, 2001, s. 345.

sağlayacak etkin mekanizmalar geliştirmek, kadınların bu mekanizmalara başvurarak arayabilecekleri hakları konusunda bilgilendirmek zorundadırlar. Ayrıca Devletler, kanunlarının veya kolluk uygulamalarının cinsiyet farklılıklarına duyarsızlığı yüzünden kadınların tekrar mağdur olmalarını engellemelidirler.⁸⁶

Bildirge’de, devletlerin hukuki alandaki yükümlülükleri konusunda ayrı bir ilgiyi hak eden önemli bir düzenleme olarak, devletlerin gereken özeni gösterme yükümlülüğü yer almaktadır. Bu yükümlülük, Bildirge’nin 4. maddesinde (c) şöyle ifade edilmiştir:

“Devletler, gerek devlet tarafından, gerekse özel kişi tarafından işlenen kadınlara yönelik şiddet eylemlerini önleme, soruşturma ve ulusal mevzuatı uyarınca cezalandırma konusunda gerekli özeni göstermelidir.”

Hem 19 Sayılı Genel Tavsiye Kararının,⁸⁷ hem de Bildirge’nin önemli bir özelliği, devlet harici aktörlerin eylemlerinden dolayı devletlerin sorumluluğuna yer vermesidir. Kadına yönelik şiddetin üç alanda karşımıza çıkar; aile, toplum ve devlet görevlileri tarafından uygulanan şiddet eylemleri. Ne var ki; insan hakları ihlallerinden dolayı devletlerin uluslararası sorumluluğu, klasik olarak ancak devletin kendi eylemleri için veya devlet adına, devlet politikasını uygulayarak hareket eden kamu görevlileri ya da devlet erkini kullanan kişilerin hareketleri için kabul edilmektedir. Doğrudan devlete atfedilebilecek eylemlerden doğan sorumluluktan farklı olarak, özel kişilerin eylemlerinden devletin sorumlu tutulması daha görece kurallara bağlıdır. Yani devletin kadınlara yönelik şiddeti önlemek için gereken özeni gösterme yükümlülüğünü, bazı bireysel olaylarda ihlal etmesi, sorumluluğun doğması için yeterli değildir; devletin sürekli bir göz ardı etme sonucu şiddet mağduru kadınlara karşı yükümlülüklerini yaygın ve sistematik olarak ihlal ettiği gösterilmelidir.⁸⁸

⁸⁶ D. Özbek, “Kadınlara Yönelik Şiddete Uluslararası Hukukun Yaklaşımı ve İç Hukuka Yansıması”, s. 168.

⁸⁷ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi çeşitli tavsiye kararlarında kadınlara yönelik şiddeti ele almıştır. 1992 yılında alınan 19 Sayılı Genel Tavsiye Kararı’nda ; cinsiyete dayalı şiddetin kadınların hak ve özgürlüklerini kullanmasını engelleyen bir ayrımcılık şekli olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. D. Özbek, A.e., s.166.

⁸⁸ D. Özbek, a.g.e., s. 169.

3- BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve Pekin + 5

4-5 Eylül 1995 tarihinde Pekin’de “taahhütler konferansı” olarak planlanan BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gerçekleşmiştir. Konferans’ın sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu olmak üzere iki belge kabul edilmiştir. Türkiye bu iki belgeyi çekince koymadan kabul etmiştir.

Konferans’ta “Kadınlara yönelik şiddet kadınların insan haklarını ve temel özgürlüklerini kullanmalarını hem bozmakta, hem de zayıflatmakta ya da değersiz hale getirmekte olduğu” tespit edilmiş “kadınlara yönelik şiddet meselesinde bu hak ve özgürlüklerin korunması ve yaygınlaştırılmasında uzun süreli bir başarısızlık, bütün devletlerin ele alması gereken bir konu” olarak saptanmıştır. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi taraf devletleri özel kişi veya kurumlar tarafından işlenenler de dahil kadınlara yönelik ayrımcılığı engellemek ve kadınları korumak için önlemler almakla yükümlü saymaktadır. Devletin bu tip uygulama ve ihlallere karşı koruma sağlamada ya da bu tip ihlallerin sorumluların adalet önüne çıkarmada ve mağdurlar için tazminat sağlamada yetersiz kalması, bu sözleşmeye ve diğer uluslararası insan hakları anlaşmalarına karşı yükümlülüklerini ihlal etmesi anlamına geldiği Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda vurgulanmıştır.

Konferans’ta kabul edilen Eylem Platformu belgesiyle, Türkiye, özellikle şiddet mağdur kadınların adalete erişimini sağlamak üzere;⁸⁹

- Sağlık görevlileri, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve çocuk gelişimi uzmanları, polisler gibi meslek mensuplarının eğitim programına, kadına ve çocuğa karşı şiddet konusunun dahil edilmesi,
- Şiddete uğrayan kadınlar için başvuru ve sığınma evlerinin sayısının artırılması, ücretsiz danışmanlık, psikolojik destek ve yasal yardım sağlanması,

konusunda taahhütte bulunmuştur.

⁸⁹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.kssgm.gov.tr/belgeler/uaibm57-181.html>, 17.04.2007.

Pekin Deklarasyonu ve Pekin Eylem Platformunun tam olarak uygulanması amacıyla 5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında, New York'ta, 5 yılda edinilen kazanımlar ve kadınların yaşamına yansımaları, karşılaşılan engeller ve geleceğe yönelik planlamaların ele alındığı, "21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin+5)" başlıklı BM Genel Kurulu özel oturumu gerçekleşmiştir. BM Genel Kurulu'nun da oybirliği ile kabul edilen "Sonuç Bildirge"sine göre, şiddet mağdurları ile ilgili olarak, Türkiye'nin taahhütleri şunlardır;⁹⁰

- Namus cinayetleri ve zorla evlendirmenin kadına karşı şiddet kapsamında değerlendirilerek, hükümetlerin gelenek ve göreneklere dayalı uygulamalara son vermesi için yasal, politik ve eğitim alanında önlemler geliştirmesi, benimsemesi ve eksiksiz uygulaması ve yerel kadın gruplarıyla işbirliği yaparak, kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilinçlendirmesi,
- Evlilik içi tecavüz ve aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve daha güçlü mekanizmalar oluşturulması.

4-Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Ek İhtiyari Protokol

Ek İhtiyari Protokol, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne, Sözleşme ile koruma altına alınmış hakların ihlal edildiğini iddia eden birey ve grupların şikayetlerini kabul ve inceleme yetkisini tanımıştır.⁹¹ Protokol aynı zamanda Komite'ye, bir taraf devletin Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde güvence altına alınmış hakların ağır ya da sistematik bir şekilde ihlal edildiğine dair güvenilir bilgi alması durumunda gizli bir araştırma başlatma izni de vermiştir. İhtiyari Protokol, 30 Temmuz 2002 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 02 Ağustos 2002 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır. Gerekli prosedürün tamamlanarak ilgili belgelerin 29 Ekim 2002'de BM'ye verilmesiyle birlikte Türkiye bu

⁹⁰ T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.ksgm.gov.tr/belgeler/pekin.pdf>, 17.04.2007

⁹¹ (Çevrimiçi) <http://www.ksgm.gov.tr/>, 10.03.2007.

tarihten itibaren dünyada, Protokole taraf olan 48. ülke konumuna gelmiştir. Kurallar gereği söz konusu Protokol belgelerin BM'e teslim edildiği tarihten 3 ay sonrası olan 29 Ocak 2003'te Sözleşme yürürlüğe girmiştir.

5-Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Özel Raportör

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, 1994 tarihli kararıyla, kadına yönelik şiddet hakkında özel bilgi toplamak ve sonuçta kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için önlem ve çareler tavsiye etmesi göreviyle Özel Raportör atamasını kararlaştırmıştır. Özel Raportör çeşitli kanallardan bilgi toplamaktadır. Bu bilgiler arasında sadece kadın olduğu için şiddete maruz kalan kadınlar ilgili, şiddet olayları incelemektedir.

6-Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı

30 Nisan 2002'de kabul edilen, Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkin Tavsiye Kararı Rec(2002)5, giriş bölümünde, şimdiye kadar Avrupa Konseyi'nin kadına yönelik şiddet konusundaki tavsiye kararlarına atıfta bulunmasının yanı sıra, genel olarak suç mağdurlarıyla ilgili olan; "Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna Dair Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Tavsiye Kararı No. R (85) 11" ve "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Mağdura Yardım edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında R (87) Sayılı Tavsiye Kararı"na da atıfta bulunulmuştur.⁹²

Tavsiye kararında,

- o Devletlerin şiddet fiillerini, bu fiiller ister devlet tarafından ister tekil kişilerce gerçekleştirilmiş olsun, engelleme, soruşturma ve cezalandırma konusunda gerekli ihtimamı gösterme ve mağdurları korumakla yükümlü oldukları belirtilerek,

⁹² (Çevrimiçi) <http://www.ksgm.gov.tr/>, 10.04.2007.

- o Kadınlara karşı şiddetle mücadele eden bütün kurumları (polis, tıp ve sosyal yardım meslekleri) şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması için faaliyet sunan orta ve uzun dönemli eşgüdümlü eylem planları oluşturma,
- o Bilimle uğraşanlar, alan çalışması yapan sivil toplum örgütleri, siyasi karar alma konumundakiler, yasama, sağlık, eğitim kurumları, sosyal ve polis kurumları arasındaki karşılıklı etkileşimi geliştirmeyi tavsiye etmektedir.

Tavsiye Kararında üye devletleri aşağıda belirtilen hususlarda ulusal politikalar oluşturmaya teşvik edilmektedir:

- a. Mağdurların azami güvenliğinin korunması,
- b. Mağdur konumuna itilen kadınlara, yeniden bu konuma düşmelerini engelleyecek en uygun destek ve yardım yapıları sunularak güçlenmelerinin sağlanması,
- c. Ceza hukuku ve medeni hukukun, muhakeme usulü dahil, uyarlanması,
- d. Kamuoyunda bu konuda duyarlılığın artırılması; çocuk ve gençlerin eğitimi,
- e. Kadınlara karşı şiddet olgusuyla karşılaşan çeşitli meslek sahiplerine özel eğitim verilmesinin sağlanması,
- f. İlgili bütün alanlarda önleyicilik.

Mağdurların korunması ve tedavi, danışmanlık hizmetleri başlığı ile düzenlene bölümdeki yer alan kararlar ise şöyledir:

- o Mağdurlar, şikayet etmiş olsunlar ya da olmasınlar, herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın çok-disiplinli, eşgüdümlü profesyonel kadroların sağladığı acil ve kapsamlı yardımdan yararlanması sağlamalı; bu yardıma tıbbi muayene, adli tıp muayenesi, tedavi ve travma sonrası psikolojik, sosyal destek ve hukuki yardım dahil olup, yardım gizlilik esası temelinde, ücretsiz ve 24 saat ulaşılabilir olmalı,
- o Özellikle, ev içi şiddet mağdurlarına sunulan her türlü hizmet ve hukuki yolun, talep üzerine göçmen kadınlara da sunulması sağlanmalı,

- Adli tıp kanıtları ve bilgi toplama işlemlerinin standart protokol ve formlarla yapılmasını sağlayacak bütün önlemler alınmalı,
- Mağdurların ihtiyaçlarına göre hazırlanmış, mağdurların açık ve anlaşılabilir bir dille hakları, yararlandıkları hizmetler ve öngörebilecekleri ya da başvurabilecekleri eylemler konusunda bilgilendiren dokümantasyonu, kurban şikayette bulunsun ya da bulunmasın, psikolojik, tıbbi ve sosyal destek ve hukuki yardım almaya devam etsin ya da etmesin, sunulmalı,
- Bu tür eşgüdümlü eylemleri olanaklı kılacak şekilde polis, sağlık ve sosyal hizmet kurumları ve hukuki sistem arasında işbirliğini geliştirmeli, sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ağı kurulmasını teşvik etmeli ve desteklemeli,
- Şiddet mağdurları ve/veya şiddetle ya da şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalan kişiler için anonim, ücretsiz telefon yardım hatları gibi acil durum servislerinin kurulmasını teşvik etmeli; düzenli olarak telefon konuşmalarını izlemeli ve veri korumaya ilişkin standartlara saygı gösterme koşuluyla, sunulan yardım sırasında toplanan verileri değerlendirmeli,
- Polis ve diğer asayiş kurumlarının mağdurları kabul edip, tedavi ve danışmanlık sunarken, insana ve insanlık onuruna saygı temelinde uygun bir tavırla yaklaşımlarını, şikayetleri gizlilik esasına göre ele almalarını, mağdurların, polis görevlisiyle mağdur arasında bir güven ilişkisi oluşturacak şekilde tasarlanmış yerlerde özel eğitilmiş personel tarafından gecikme olmaksızın dinlenmelerini ve olabildiğince, şiddet mağdurlarının isterlerse bir kadın görevli tarafından dinlenmelerini sağlamalı,
- Bu amaçla, bütün sorumluluk düzeylerinde çalışan kadın polis görevlisi sayısını artırmak için adım atmalı,
- Mağdurların, yardım hizmetini sunan polis, sağlık ve sosyal hizmet personeli tarafından cinsiyete duyarsız tutumlarla karşılaşmaması ve yeniden mağdur konumuna düşmemeleri için gerekli bütün önlemleri almalıdır.

Ceza Yargılama Usulü Açısından;

- Bütün şiddet mağdurlarının ve duruma göre, onları savunan tüzel kişiliği haiz kamu kurumu veya özel örgütlerin mağdurla birlikte ya da mağdur adına dava açabilmesini sağlamalı,
- Cumhuriyet savcılarının ceza davası açmasını sağlayacak hükümleri koymalı,
- Savcıları, kamu adına dava açıp açmama kararı alırken, kadınlara ve çocuklara karşı kullanılan şiddeti ağırlaştırıcı veya belirleyici öge saymaya teşvik etmeli,
- Davanın bütün aşamalarında mağdurların fiziksel ve psikolojik durumunun göz önüne alınmasını ve tıbbi ve psikolojik bakım görmelerini sağlayacak bütün önlemleri almalı,
- Şiddet mağduru veya tanığı olan kişiler dinlenirken, tekrar tekrar ifade vermelerinden kaçınmak ve yargılama usulünün travma yaratıcı etkilerini azaltmak için özel koşullar oluşturulmasını gündeme almalı,
- Kurumların iç tüzüklerinin, şiddet mağduru ya da tanıklarının maruz kaldıkları travmayı göz önüne alarak ve bu travmanın tekrarlanmaması için, mazeretsiz ve/veya aşağılayıcı sorulara maruz kalmalarını engelleyecek şekilde düzenlenmesini sağlamalı,
- Gerektiğinde, mağdurları tehdit ve olası intikam girişimlerine karşı etkin biçimde korumak için önlemler alınmasını sağlamalı.

7-6. Bakanlar Konferansı Avrupa'da İnsan Hakları ve Ekonomik Zorluklar- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karar Taslağı (8-9 Haziran 2006) Stockholm

Kadın-Erkek eşitliği konusunda katılan Devletlerin Bakanları: Hükümetleri aşağıdakileri yapmaya çağırır;⁹³

⁹³ (Çevrimiçi) <http://www.ksgm.gov.tr/>, 13.04.2007.

Kadınların şiddete karşı korunması;

- a. Rec.(2002)5 sayılı kadınların şiddetten korunması hakkındaki Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararını kabul etme ve uygulama,
- b. Kadına karşı şiddet mağdurlarına fiziksel, psikolojik ve toplumsal tedavilerinde yardımcı olmak için gerekli olan her türlü yasal ya da diğer tür tedbirlerin alınması; özellikle, mağdurlara uygun ve güvenli barınma imkanları, tıbbi tedavi, yasal hakları ve alabilecekleri hizmetler konusunda bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri sağlanması, suçlulara karşı yürütülen ceza davalarının ilgili aşamalarında haklarının ve çıkarlarının savunulması için yardımcı olunması. Gerektiği durumlarda bu konudaki yasaları ya da diğer tedbirleri onaylama,
- c. Mağdurlara veya şiddetin faillerine yönelik çalışan birim ve kurumların kurulması ve bu kurumlara yeterli kaynağın aktarılması,
- d. Faillerin olumlu yönde değişmeleri için gerekli desteğin (destek grupları, rehabilitasyon programları gibi) sağlanması,
- e. Mağdurlara karşı toplumsal cinsiyete duyarlı bir tutum sergilenmesinin desteklenmesi amacıyla yargı organında, özellikle savcılıklarda ve kanun uygulayıcı organlarda dengeli bir kadın - erkek temsilinin sağlanması,
- f. Kadına yönelik şiddetin sağlık sistemindeki (tıbbi bakım, psikolojik tedavi gibi) ve iş yerindeki (işte bulunamama, verimliliğin azalması gibi) ekonomik maliyetinin araştırılması ve kadına yönelik şiddetle mücadelede kaynak aktarılırken bu maliyetlerin de hesaba katılması,
- g. Kadına yönelik şiddetin farklı biçimleri hakkında standart verilerin sistemli biçimde organize edilmesi. Bu verilerin özellikle polis ve sağlık alanında çalışanlar gibi farklı profesyonellerin katılımıyla toplanması,
- h. Kadına karşı şiddet mağdurları ile temas halinde olan profesyoneller (örneğin, polis, tıbbi personel, yargı görevlileri gibi) için özel eğitimler düzenlenmeli.

IV-Ulusal Mevzuatta Ceza Kanunu ve Muhakemesi Açısından Mağdur Hakları

A-Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenleme

Ceza hukuku açısından mağdurun korunması, mağdur hakları, mağdurun kişiliğinin korunması ve suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi gibi bölümlerden oluştuğu kabul edilmektedir.⁹⁴ Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde ilk akla gelen oluşan zararın tazmin edilmesi olsa da, tazminatı da içine alan daha geniş bir anlam ifade eder. Bir ceza hukuku kurumu olarak suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi;

“Faile aynen iade, maddi ve manevi tazminat gibi yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle fiilin sonuçlarını giderebilme ve yeniden topluma dönme imkanı veren bu suretle mağdurun fiilden doğan zararlarını gidermek amacına hizmet ederek toplumsal barışın yeniden tesisini ”⁹⁵ sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu anlamıyla maddi ceza hukukunda, mağdurun korunması açısından daha çok suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin düzenlemeler yer alırken, mağdur hakları ve kişiliğinin korunması muhakeme hukukunun alanına girmektedir. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda suçtan kaynaklanan mağduriyetin giderilmesine yönelik mevcut düzenlemelere eklenen ertelemenin, suçtan doğan zararın giderilmesi şartına bağlanması, suçtan doğan zararın giderilmesinin bir etkin pişmanlık yolu olarak öngörülmesi ve uzlaşmanın kabul edilmesi ceza hukuku alanında mağdura bakışın değiştiğinin önemli göstergeleridir. Yeni TCK'da suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin olarak; failin lehine olan bazı düzenlemelerden yaralanması şartı,

⁹⁴ Veli Özer Özbek, “Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, İstanbul, sayı 2, Sonbahar 2004, sy. 116.

⁹⁵ A.g.e., s. 119.

suç nedeniyle uğranılan zararın giderilmesi koşuluna bağlanmıştır. TCK'da suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine yönelik düzenlemeler şöyle özetlenebilir:⁹⁶

1- Kısa Süreli Hapis Cezasında Seçenek Yaptırım (Madde 50)

Kısa süreli hapis cezasına mahkumiyet halinde, uygulanabilecek seçenek yaptırımlardan birisi de mağduriyetin giderilmesi olarak belirtilmiştir. Yeni TCK'nın 50/1-b maddesine göre, kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre, “Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine çevrilebilecektir”.

TCK 50. maddesinin birinci fıkrasında çeşitli seçenek yaptırımlar sunulmuştur. Mağdurun korunması amacıyla uğradığı zararın karşılanması seçenek yaptırımlar arasında yer almıştır. Özel hukuka ait aynen iade, suçtan önceki hale getirme ve tazmin gibi yaptırımlar, kısa süreli hapis cezası bakımından ceza hukukunda seçenek yaptırıma dönüştürülmüştür.

Seçenekli yaptırımlara uygulanacak rejim, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün 51. maddesinde düzenlenmiş olup, aynı maddenin ikinci fıkrasında da, “Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazı”na dair hükümler yer almaktadır. Buna göre; mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazı:⁹⁷

a) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hale getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir,

i. Zararın aynen iade edilmesi; hükümlünün işlediği suç nedeniyle haksız olarak ele geçirdiği şeyi aynen ya da satın almak suretiyle suçtan zarar görene iade etmesidir.

⁹⁶ Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, İstanbul, sayı 7, Temmuz 2006, s.141.

⁹⁷ Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları**, s. 43.

ii. Suçtan önceki hale getirme; suç nedeniyle verilen zararın, hükümlü tarafından ya da başkası aracılığıyla çalışmak, çalıştırılmak, tamir etmek veya buna benzer faaliyetlerle giderilmesidir.

iii. Zararın tazmin edilmesi; suç nedeniyle verilen zararın bedelinin suçtan zarar görene ödenek tazmin edilmesidir.

b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın miktarı, mahkemece kararda belirtilmemiş ise, 5275 sayılı Kanununun 98. maddesine göre Cumhuriyet savcısının talebi ile uğranılan zararın tespiti mahkemeden istenir,

c) Mağdurun ya da kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesini içeren kesinleşmiş ilam, Cumhuriyet başsavcılığına verilir. Cumhuriyet savcısı, zararın otuz gün içinde tamamen giderilmesini hükümlüye tebliğ eder,

d) Hükümlü adresine yapılan bu tebligatta gösterilen zararı, otuz günlük süre içinde tamamen gidermezse Cumhuriyet başsavcılığınca, durum hükmü veren mahkemeye bildirilir. (Tüzük madde 51/2)

2-Ertelenmenin Şartı Olarak (Madde 51)

Hapis cezasının ertelenmesinin mağdurun uğradığı zararın tamamen giderilmesi şartına bağlanması yeni TCK madde 51’de düzenlenmiştir. İşlendiği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkum edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından, üç yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için, kişinin;

a) Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkum edilmemiş olması,

b) Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekir (TCK madde 51/1)

Cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi şartına bağlı tutulabilir. Bu durumda, şart gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Şartın yerine getirilmesi halinde, hakim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir.

3-Etkin Pişmanlık Halinde

TCK'nın özel kısmında bazı suç tipleri bakımından şahsi cezasızlık sebebi olarak etkin pişmanlık kurumuna yer verildiği görülmektedir. Suçun tamamlanmasından sonra gündeme gelen etkin pişmanlıktan yararlanılabilmesi için bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilecektir. Adli kontrol esas itibarıyla şüphelinin yine CMK'da gösterilen (madde 109/3) bir veya daha fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını ifade etmektedir. Adli kontrolde şüphelinin tutuklanmak yerine, tabi olacağı yükümlülüklerden biri de, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı, suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere ayni veya kişisel güvenceye bağlamak olarak belirlenmiştir (CMK Madde 109/2). Bu hüküm mevcut haliyle suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinden çok mağdurun haklarını güvenceye kavuşturan bir niteliğe sahiptir.

4-Değerlendirme

Mağdurun son yıllarda yeniden keşfi ve sadece bir bilim dalı olmaktan çıkarak uluslararası bir reform hareketine de dönüşmüş olan viktimolojinin doğuşu ve gelişimi suç politikasını da etkilemiş, bu etki yeni Türk Ceza Kanununun ve Ceza Muhakemesi Kanununun da kendisini göstermiştir.⁹⁸

Yeni Ceza Kanunu'nda mağdur suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan düzenlemeye göre mağduriyetin giderilmesi çeşitli maddelerde çeşitli amaçlara hizmet etmektedir. 765 sayılı Ceza Kanununda da

⁹⁸ Özbek-Bacaksız, **CMK İzmir Şerhi**, s. 893.

mağduriyetin giderilmesine cezayı kaldıran veya azaltan veya ertelenmesi sonucunu doğuran bir sebep olarak ilişkin yer almıştır. Yeni düzenlemede eskisinden farklı olarak mağduriyetin giderilmesine ilişkin CİK’de ya da CMUK’ta yer alan kimi düzenlemeler, Ceza Kanununda ele alınmıştır. Doktrinde mağduriyetin giderilmesinin, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olması ya da hapis cezasının ertelenmesinin şartı olduğu gibi durumlarda infaz rejiminin konusu olduğu gerekçesiyle CİK’te düzenlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Eski düzenlemeden farklı olarak, yeni TCK’da mağdurun korunması bir ilke olarak kabul edilmiş ve mağduriyetin giderilmesi bir kurum olarak açıkça tanımlanmış olduğundan, uygulamada karşılaşılan bazı sorunların giderilmesi olanağı sağlanmıştır. Uygulamada mağduriyetin giderilmesinin emniyet tedbiri mi, yoksa ceza mı olduğu konusundaki tartışmaya, Yeni TCK’da madde 51’deki düzenleme açıklık getirmektedir. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar başlığı taşıyan bu madde ile mağduriyetin giderilmesi “üçüncü bir şerit”, bir yaptırım olarak değerlendirilmiştir.⁹⁹ Bu yaklaşım suç mağdurlarının zararın tazmini konusundaki taleplerini, hukuk mahkemelerine ait bir konu olmaktan çıkarıp, ceza hukuku alanında değerlendirilmesi açısından isabetli olmuştur. Fakat yeni düzenlemede mağduriyetin giderilmesi yerine daha dar bir anlama sahip olan zararın giderilmesi tanımının tercih edilmesi, haklı olarak eleştiri konusu olmuştur.

Mağduriyetin giderilmesine ilişkin getirilen yeni düzenlemede başka bir eleştiri konusu, suçtan doğan mağduriyette devletin sorumluluğunun göz ardı edilmesi olmuştur.¹⁰⁰ “Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi”nde üye devletlerin şiddet suçu mağdurlarına ilişkin yükümlülükleri belirlenmiştir. Sözleşmeye göre üye devletler; “kasten işlenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile vücut ya da sağlıkları (ruhsal, bedensel) veyahut da böyle suçların akabinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin durumuyla ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar tazmini rejimi

⁹⁹ Özbek, “Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi”, s. 120.

¹⁰⁰ Koca, Üzülmüş, “Ceza Muhakemesinde Mağdur”, s. 149.

kurmak, özellikle failin meçhul olduğu veya ödeme gücünün bulunmadığı hallerde, bu alanda asgari normlar” sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır.

Bu Sözleşme doğrultusunda Alman Hukuku’nda, Şiddet Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesi Hakkındaki Kanun¹⁰¹ ile kasten veya hukuka aykırı saldırıyla ya da böyle bir saldırıya karşı kendini savunurken ya da genel tehlike yaratan araçlarla işlenen bir suçla sağlığı bozulanlara veya ekonomik yönden zarara uğrayanlara yardım yapılması öngörülmüştür. Yeni Ceza Kanunu’nda da suç mağdurlarının zararının giderilmesi sadece fail ile sınırlandırılmamalı, fail tarafından zararın giderilmesinin mümkün olmadığı hallerde, “Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi” gereğince gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

TCK’da mağduriyetin giderilmesine ilişkin yapılan düzenleme, şiddet mağduru kadınlar açısından bakıldığında ise çeşitli sorunlar içermektedir. Aile içi şiddet veya cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda ertelenme, zararın giderilmesi şartına bağlı dahi olsa, suçla mücadele açısından yeterince etkin bir yöntem değildir. Ayrıca cinsel taciz suçunda olduğu gibi maddi ve manevi zararın giderim miktarının belirlenmesindeki muğlaklık öngörülen cezanın caydırıcılık niteliğini büyük bir oranda ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan ertelenmede sözkonusu olan denetim sürecinde, failin rehabilitasyonuna ilişkin tedbirler, aile içi şiddet ya da cinsel suç faillerinin rehabilitasyonu açısından yetersizdir. Mağdurun uğradığı zararın giderilmesi dışında, kısa süreli hapis cezasına seçenek olarak düzenlenen yaptırımlar açısından da aynı durum sözkonusudur. Konunun diğer suçlarla aynı kategoride ele alınması, doğurduğu sakıncalar ve sadece hürriyeti bağlayıcı ceza veya infazın ertelenmesi gibi uygulamaların, kadına yönelik şiddetle mücadelede yetersiz kalması, bazı ceza kanunlarında son yıllarda değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Cinsel suç faillerine uygulanacak tedbirlerin çeşitliliği ve süresinin arttırılması gündeme gelmiştir. Cinsel suç faillerinin terapiye tabi tutulması ve emniyet tedbirlerine özel önem verilmesi sözkonusu

¹⁰¹ A.e., s. 149.

olmuştur.¹⁰² Birçok ülkede şiddet uygulayan erkeklere yönelik, konunun uzmanları ile resmi mercilerin birlikte çalıştığı özel programlar aile içi şiddete karşı eşgüdümlü bir yaklaşımı geliştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır.¹⁰³ Yeni TCK'da bu suçların faillerine ilişkin bir düzenlemenin yer almaması, hürriyeti bağlayıcı cezaların arttırılması ya da mağduriyetin giderilmesiyle sınırlı bir yaklaşım sergilenmesi önemli bir eksikliklerdir.

B-Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları

TBMM Adalet Komisyonu Raporu'nda ceza muhakemesinin amacının sadece sanık haklarını korumaktan ibaret olmadığı belirtilerek;

“Gerçekten, çağdaş hukukta ve ceza muhakemeleri usulü hukukuna egemen olan temel strateji, sosyal düzenin korunması ile bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle gerçeği ortaya çıkarmak ve adil yargılama ilkesine uyarak adil yaptırımlara hükmedip uygulamaktır. Söz konusu stratejinin asıl ulaşmak istediği hedef, gerçeği meydana çıkarmaktır; ancak, gerçeğin adil yargılanma hakkına uyularak meydana çıkarılması temel koşuldur. Ceza adalet sistemi, bu denge üzerine kurulmalıdır.”¹⁰⁴ denilmektedir.

Raporda ana vurgu, özgürlüklerin korunması ile toplumsal güvenliğin sağlanması arasındaki denge ve bu denge açısından sanığın haklarının belirlenmesidir. Komisyon Raporu'nda mağdura ceza adaleti stratejisi tarif edilirken de değinilmiştir:

“...çağımız ceza ve usul hukukunun temel ilkelerinden birisi mağduru korumak olduğundan, ceza davasının bütün aşamalarında mağdura bir kısım haklar ve yetkiler tanınması ve diğerleri ...”¹⁰⁵ denmiştir.

¹⁰² Ali Kemal Yıldız, “Aile İçi Şiddete İlişkin Ceza Muhakemesi Sorunları”, **Suçla Mücadele Bağlamında: Türkiye’de Aile İçi Şiddet**, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s. 86.

¹⁰³ Liz Kelly, “Saldırganlara Uygulanan Programlardan Çıkarılacak Dersler”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s.107.

¹⁰⁴ (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22>, 19.01.2007.

¹⁰⁵ (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22>, 19.01.2007.

Raporda yer alan madde gerekçelerinde ise, mağdura, uzlaşma kurumunun düzenlendiği CMK'nın 253. maddesinde yer verilmiştir. Gerekçede "...son yıllarda ceza adalet sistemindeki mağdurların yararlarını korumak amacını güden bir duyarlılığın gittikçe güçlenerek ortaya çıktığı" belirtilmiştir. Ayrıca, Batı ülkelerinde bazı suç mağdurlarına ve ailelerine devletin tazminat bile ödediğinden söz edilmektedir. Gerekçede; XXI. Yüzyıl adalet sistemi, ceza adaleti yerine getirilirken, mağdurun tatmin edilmesini ön plana çıkardığı, suça karşı sadece ceza yaptırımını yeterli olmadığı ve zararın giderilmesi ve onarımın en başta gelen amaç sayılması gerektiği belirtilerek uzlaşma kurumunun işleyişine dair temel prensipler anlatılmaktadır.

Gerek genel gerekçede gerekse, mağdurlar açısından en önemli düzenleme olan, uzlaşma kurumunun madde gerekçesinde mağdurlara ilişkin yeterince güçlü dayanaklar yer almamıştır. Ceza adalet sisteminde son yıllarda mağdurlara ilişkin duyarlılığın artması önemli bir tespit olmasına rağmen, CMK Tasarısında mağdurlara neden yer verilmesi gerektiğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ayrıca suç mağdurlarının zararının tazmininde bazı devletlerin sorumluluk üstlendiğine sadece değinilmiştir. TBMM Adalet Komisyonu Raporu'ndan bazı özel suçlarda mağdurların zararının Devlet tarafından tazmin edilmesinin doğru olup olmadığı, neden böyle bir düzenlemeye yer verilmediği anlaşılmamaktadır.

Bunun dışında failin mağdurun zararlarının tazmin etmesiyle barışın sağlanacağı belirtilerek;¹⁰⁶

"Gerçi uzlaşma dışındaki bir kısım yollarla da tazminatın sağlanması olanağı vardır. Ancak uzlaşma kurumunda zararın giderilmesi onarım yanında ayrıca bir moral unsurun da sağlanmasını olanaklı kılmaktadır." denmektedir.

Oysa uzlaşmanın önemini mağdur açısından "moral" unsuru ile açıklamak yetersizdir.

¹⁰⁶ (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22>, 19.01.2007.

CMK’da mağdurun haklarını güçlendirmeye yönelik bir duyarlılığın varlığı başlı başına bir olumluluk olmakla birlikte bu duyarlılığın gerekçelerinin yeterince sağlam temellere dayanmadığı görüşündeyim. CMK Tasarısının genel gerekçesinde pek çok defa, haklı olarak, insan hak ve hürriyetlerinin korunması gereğinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve diğer uluslararası metinlere sanık göz önünde bulunarak atıflarda bulunulmuştur. CMK Tasarısının gerekçesinde mağdur hakları, ceza adaletinde aktüel bir gelişme olarak ele alınmıştır. Klasik ceza muhakemesinin birey olarak mağdurun çıkarlarını korumadaki yetersizliği, mağdurun konumunun güçlendirilmesi gereği, kişiliğin korunması için alınabilecek tedbirler ve bu konudaki uluslararası düzenlemelere hiç değinilmemiştir.

Yeni CMK’da şahsi dava ve şahsi hak davası (talebi) kaldırılmıştır. CMK. Madde 237 gerekçesinde, şahsi davanın kaldırılma nedeni yeni düzenlemeyle mağdur ve şikayetçinin durumlarının daha iyi bir düzeye getirilmesi olarak açıklanmıştır. Genel gerekçede ise, şahsi davanın mağdur açısından bir külfet olmasının yanı sıra uygulamada hem zaman hem de iş yükü olarak yarattığı sıkıntılara değinilmiştir. Her suçtan dolayı zarar görenin Devlet olduğu gerçeğinden hareketle, dava açmanın bir kamu görevi olması gerektiğinin benimsendiği ve bireyin ceza davası açmasını içeren şahsi dava usulünün kaldırıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁷

Mağdur haklarının korunması ve güçlendirilmesi için getirilen bir düzenlemede, gerekçede belirtilen “her suçtan dolayı zarar görenin devlet olduğu” anlayışı çelişki yaratmaktadır. Mağdur haklarının gelişimi aksine bu anlayışın dogmatik bir biçimde yorumlanarak ceza muhakemesinde mağdurun ihmal edilmesine tepki olarak gerçekleşmiştir..

Yeni CMK’da mağdur ve şikayetçinin hak ve yetkileri ceza muhakemesinin soruşturma ve kovuşturma aşamasına göre madde 234’te tarif edilmiştir.

¹⁰⁷ (Çevrimiçi), <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22>, 23.01.2007.

1-Soruşturma Aşamasında

Yeni Ceza Muhakemesinde mağdura tanınan haklar ve durumuna ilişkin değerlendirme, “Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna Dair Bakanlar Komitesi’nin Üye Devletlere Tavsiye Kararı R(85)11” çerçevesinde değerlendirilecektir. Avrupa Konseyinin 16 maddeden oluşan bu tavsiye kararında mağdurun zararının giderilmesi dışında, muhakeme ve infaz aşamalarında mağdurların durumunun iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeler içerdiği için böyle bir karşılaştırma tercih edilmiştir.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda mağdurun soruşturma evresindeki hakları genişletilmek suretiyle muhakemede daha fazla söz sahibi olması hedeflenmiştir.¹⁰⁸ Ceza Muhakemesi Kanunu 234. maddesinde sayılan haklar sadece mağdurun değil aynı zamanda şikayetçinin de haklarıdır. Şikayetçi terimi mağdur yanında suçtan zarar gören kişileri de içine alan daha geniş bir anlama sahiptir. Bir suçun işlenmesiyle haklı menfaatleri zarar gören kişiler de bu haklara sahip olabilirler. Teknik anlamda takibi şikayete bağlı suçlardaki şikayet hakkına sahip olan kişi olması gerekmez. Ancak suçtan zarar gören kişilerin şikayetçinin haklarından yararlanabilmeleri için, yetkili mercilere başvurarak suçtan zarar gördüklerini bildirmeleri gerekir.*

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 234/1-a maddesine göre, mağdurun soruşturma evresinde yani yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evrede hakları şunlardır:

- 1- Delillerin toplanmasını isteme,
- 2- Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,
- 3- Vekili yoksa baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme,

¹⁰⁸ Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları**, s. 58.

* Mağdur, şikâyetçi, suçtan zarar gören kavramları için bkz. s. 11–14.

- 4- 153. maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,
- 5- Cumhuriyet savcısının, kovuşturmayaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.

Ayrıca 234/3'e göre, bu haklar suçun mağdurları ile şikayetçiye anlatılıp açıklanarak bu hususun tutanağa yazılması gerekmektedir.

a-Bilgiye Erişme Hakkı

CMK. madde 234/3 gereğince; suçun mağdurları ile şikayetçiye hakları anlatılır, açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır denmekte ise de, mağdur ve şikayetçinin soruşturma ve kovuşturma evrelerinde dinlenmesi, CMK 233/1 maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı, hakim tarafından davetiye ile çağrılmasıyla mümkün olabilecektir. O halde mağdura bilgi verme yükümlülüğü ancak çağrılan mağdur ya da şikayetçinin gelmesi anında ve sadece Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hakim için geçerlidir. Oysa mağdurun bilgi edinebilme hakkı suçun işlenmesinden hemen sonra ve öncelikle başvuru polis için de geçerli olmalıydı.

Mağdur kendisine tanınan hakları kullanabilmesi için öncelikle hakların varlığından haberdar olması gerekir. Mağdurun haklarını öğrenmesi ise suçtan hemen sonra karşılaştığı birimde gerçekleştiği zaman anlam ifade edecektir. Örneğin CMK 234/1-a'da yer alan avukat yardımından yararlanma hakkı mağdur açısından en çok suçun hemen sonrasında anlam ifade etmektedir. Oysa yeni düzenlemeye göre, mağdur bu hakkının varlığından ancak çağrıldığı zaman ve ilgili merciye başvurması halinde Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hakimden öğrenebilecektir. Suç sonrasında mağdurların ilk başvurdukları yer genelde polis olmasına rağmen polisin mağdurlara haklarını konusunda bilgi verme yükümlülüğü yeni düzenlemeye göre bulunmamaktadır.

Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna Dair Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Tavsiye Kararı R (85) 11'de tavsiye edilen usul şöyledir;

Rec.(85)11 Tavsiye A.2: “Polis, mağduru alabileceği yardım, fiili ve hukuki tavsiye, suçludan ya da devletten alabileceği tazminat konusunda bilgilendirmelidir.”

Mevzuatımızda polisin bu konularda bilgi vermesini zorunlu kılan herhangi hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır. Polis, mağdurları aydınlatma görevi olduğuna inanmamaktadır. Mağdura soruşturmanın gidişatı hakkında bilgi vermemesinin iki nedeni olduğu ileri sürülmüştür.¹⁰⁹ İlki polis alt-kültürünün gizlilik unsurudur. İkincisi ise, soruşturmanın gizliliğidir. Polis alt kültürü incelendiğinde sır tutma ve gizliliğin çeşitli düzeylerde ortaya çıktığı görülmektedir. Polis örgütlerinde, derece derece, geniş kapsamlı bir gizlilik ve sır paylaşmanın yanı sıra, sistemli bir bilgi inkarı söz konusudur. Her polis memuru mesleğinin daha ilk yıllarında önemli bilgileri kendisine saklamasını öğrenir. Bu bilgilerin açıklanması, her zaman, herhangi bir zarar doğurabilecek nitelikte olmayabilir. Diğer yandan ceza muhakemesinde, soruşturma aşamasının gizliliği ilkesi ve bu ilkeye ilişkin Polis Disiplin Yönetmeliği’ndeki hükümler gereğince; göreve ilişkin sırların açıklanması, amirin izni olmaksızın dosyaları, belgeleri kopya etmek, ettirmek, başkalarına vermek, meslekten çıkarılmayı gerektirmektedir. Böyle olunca poliste gizlilik ve sır tutma pekişmekte ve bu tutum mağdura da yansımaktadır. Bu tutumun değişmesi, ancak polisin mağduru bilgilendirmesi içeren yasal düzenlemenin varlığı ile mümkün olabilecektir.

Ayrıca mağdura bilgi verme usulü CMK madde 234/3 gereğince; hakların anlatılması, açıklanarak tutanağa geçirilmesi olarak tarif edilmiştir. Açıklamanın sözlü olarak yapılması, bu hususun tutanağa geçirilmesi, ilgili merciin bu konudaki yükümlüğünün denetlenmesi ve dolayısıyla mağdurun bilgi edinme hakkının güvenceye alınması açısından önemlidir. Fakat mağdurların genelde yaşadıkları şok ve karışıklık nedeniyle bu hakları daha sonra hatırlamaları ve yararlanmaları söz konusu olamayabilir. Sözlü anlatımın yanı sıra, mağdurların yasal hakları konusunda bilgileri içeren yazılı bildirimde bulunulması, ayrıca yardım alabileceği kuruluşların bilgilerini içeren bir

¹⁰⁹ Füsun Sokullu Akıncı, “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”, **İzmir Barosu Dergisi**, sayı 8, 2000, s. 697.

broşürün verilmesi, mağdurun bilgi edinme hakkından yeterince yararlanmasına hizmet edecektir.

Mağdurun bilgi edinmesinde diğer bir sorun da öğrenebileceği bilgilerin CMK madde 234'te sayılanlarla sınırlandırılmış olmasıdır. Sözü edilen maddede sayılan bilgiler; delillerin toplanmasını isteme, Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme, soruşturma belgelerini ve el konulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme, kovuşturmayaya yer olmadığı yönündeki karara karşı itiraz hakkını kullanma olarak sayılmıştır. Bu sınırlı haklar mağdurun ceza muhakemesine katılımını teşvik etmeye yeterli değildir.

Avrupa Konseyi'nin R(85)11 Tavsiye kararında mağdurun bilgi edinme hakkı kapsamı şöyle belirlenmiştir:

R(85)11, Tavsiye A.3: “Mağdur, polis soruşturmasının sonuçları hakkında bilgi edinebilmelidir.”

Soruşturma aşaması, bir kamu davasının açma ya da açmama konusunda karara varıldığı aşamadır. Soruşturma aşamasını kamu adına savcılık makamı yapmaktadır. Savcı soruşturma sırasında araştırma işlemlerini kendisi yapabileceği gibi polis görevlilerine de bu işlemleri yaptırabilmektedir. Savcılık ve polis adli-idari bir organ olarak olayı tüm yönleriyle araştırmak, ileride delil olabilecek ayrıntıları tespit etmek, delil toplamak yani sonuçta suçla oluşan kuşkunun kamu davası açılmasını gerektirecek kadar güçlü olup olmadığını saptamakla görevlidirler. Ceza muhakemesinin çok karmaşık bir niteliğe sahip olması hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde suç mağdurlarının sahip bulunduğu hakları bilmesini zorlaştırmaktadır.¹¹⁰ Özellikle suçun işlenmesinden hemen sonra başlayan hazırlık tahkikatı sırasında bu güçlükler ortaya çıkar. Gerçekte suça maruz kalan kişi bir şok içinde olabilir, sahip olduğu hakları da arayamayacak durumdadır.

Halbuki suçlunun kimliğinin saptanmasında, yakalanmasında ve mahkum olmasında, kısaca suçun aydınlatılmasında mağdur önemli bir etkindir. Çünkü olayın en

¹¹⁰ Yarsuvat, “Suç Mağduru”, s. 334.

yakın tanığı mağdurdur. Ceza yargılamasının görevi, suç sayılan olayı tüm ayrıntıları ile saptamak olduğu ve mağdur da bu olayın en yakın tanığı olduğu halde, polisin mağdura karşı davranışları oldukça olumsuz ve olması gerektiği gibi değildir. Mağdurun ceza adaleti içerisinde daha aktif yer alabilmesinin en önemli koşulu, ceza muhakemesinin her aşamasından bilgi sahibi olabilmesiyle mümkündür. Yeni düzenlemeye göre de polisin soruşturmanın sonuçları hakkında bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Diğer yandan polis tarafsızlığına gölge düşüreceği endişesiyle, mağdurların yararlanabileceği tavsiyelerde bulunmaktan kaçınmaktadır.¹¹¹ Mağduriyet nedeniyle ortaya çıkan hukuki, psikolojik ve sosyal yardımlardan ve mağdur olarak hakları konusunda polisten bilgi almayan mağdurun ceza muhakemesine katılımını olumsuz olarak etkilemektedir. Konuyla ilgili olarak Avrupa Konseyi'nin tavsiye kararına göre, polis ayrıca şu hususlar hakkında da bilgi toplamalıdır:

R.(85)11, Tavsiye A.4: “Polis kovuşturmayı yürüten yetkililere verdiği her türlü resmi bilgi ve raporda mağdurun uğradığı zarar ve kayıplar hakkında mümkün olabilecek en açık ve eksiksiz beyanatı sunmalıdır.”

Polis raporlarında (fezleke) suçun önemi ve yol açtığı zararlar açısından mağdurun zararları belirtilmemektedir. Zararının tazmin edilmesini talep eden mağdur asıl olarak duruşmada bu talebini gündeme getirmesi gerekmektedir. Savcının mağdurun isteğine hiçbir katkısı bulunmamaktadır. 5237 sayılı TCK'da mağduriyetin giderilmesi konusundaki yeni düzenlemeler göz önüne alındığında, polis fezlekesinde mağdurun uğradığı zararın belirtilmesi daha fazla önem taşımaktadır.

b-Mağdurun Dinlenmesi

CMK madde 236'da mağdur ile şikayetçinin dinlenmesi düzenlenmiştir. Mağdurun ceza muhakemesinde korunması eğilimini yansıtmaması açısından bu düzenleme önemlidir. Mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa

¹¹¹ Füsün Sokullu Akıncı, “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”,s. 698.

ilişkin hükümler uygulanır. Yani mağdur-tanığa yemin verilmez ve tanıklığın yemine ilişkin hükümleri uygulanmaz.

CMK madde 236/2’ da “İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.” denmektedir. Suçun mağdur üzerindeki psikolojik etkileri dikkate alınarak, her dinlemenin sebep olacağı zarar engellenmeye çalışılmıştır. Maddenin 3. fıkrasında ise; mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman kişinin bulundurulacağı düzenlemesi yer almaktadır.

Bu hüküm özellikle cinsel ya da şiddet içerikli suçlara maruz kalan mağdurlar bakımından önem taşımaktadır. Fakat madde hükmünde, açıkça “cinsel suç mağduru” veya “şiddet mağdurları” yerine, “işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş” ifadesi yer aldığından, mağduru dinleyen savcı, mahkeme başkanı veya hakiminin şiddet nedeniyle mağdurun psikolojisinin bozulup bozulmadığını takdir etmesi gerekmektedir.

Tanıkların dinlenmesini düzenleyen madde 52’de, dinlenme sırasında görüntü ve ses kaydının alınabileceği belirtilerek, mağdur çocukların ya da duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin tanıklığında kayıt zorunluluğu getirilmiştir.

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için tanıklar birden fazla kez dinlenebilir. Bu durum, mağdur çocukların ve psikolojisi bozulmuş mağdurların bir kez dinlenmesi kuralının da istisnasını oluşturmaktadır. CMK madde 52 mağdur çocuklar için alınan tedbir (görüntü ve ses kaydı) muhakeme sırasında birden çok dinlenmenin de önüne geçilmesini sağlamaktadır. Ancak bu koruyucu düzenleme kapsamına yalnızca mağdur çocukların alınması; madde 236/2 ve madde 52 arasında çelişki doğmasına, sonuçta diğer şiddet mağdurlarının yeni düzenlemenin getirdiği korumadan yaralanmamasına neden olmaktadır. Örneğin cinsel saldırı suçundan dolayı şikayette bulunan mağdur, savcı dinlemesinden sonra kovuşturma aşamasında

duruşmada hakim tarafından bir kez daha dinlenmek istenebilir. Hakim mağdurun psikolojisinin bozulmuş olduğunu tespit etse dahi elinde görüntü ve ses kaydı bulunmadığı ve maddi gerçeğe ulaşmak için tekrar mağdur tanığın ifadesine başvurmak zorunda kalacağı için tekrar duruşmada dinlenmesine karar vermek zorunda kalabilir.

CMK madde 236/2’de getirilen düzenleme sonuçta suç mağdurlarının korunması açısından önemli olmakla birlikte uygulama alanının mağdur çocuklarla sınırlandırılmış olması eleştirilmelidir. “Psikolojisi bozulmuş mağdur” terimi yerine, “şiddet mağdurlarının” ceza muhakemesinde bir kez dinlenebileceği temel prensip olarak kabul edilmeli ve muhakemenin her safhasında bu prensibin gerçekleştirilmesi doğrultusunda düzenleme yapılarak tedbirler alınmalıdır.

R.(85)11 Tavsiye C.8: “Mağdur yargılamanın her aşamasında kişisel durumu, hakları ve onuru tam olarak dikkate alınarak sorgulanmalıdır. Çocuklar, akıl hastaları ve zihinsel özürlüler, veli, vasi ya da kendilerine yardımcı olan kişilerin bulunduğu bir ortamda sorgulanmalıdırlar.”

Tavsiyede mağdurun sorgusundan bahsedilmekle beraber CMK’da “sorgu” yalnızca sanık için kullanılmaktadır. Tanık ve mağdurlar ise dinlenir.

Sanığın ifade ve sorgusu, CMK’da haklı olarak oldukça ayrıntılı bir biçimde düzenlenmesine rağmen, mağdurun dinlenmesi kavramına aynı önem verilmemiştir. Mağdurun beyanındaki her detay suça ve suçluya ulaşmada yardımcı olacağından, suçun ihbarı sırasında polisin tutumu kilit rol oynamaktadır. Ayrıca mağdurun ceza muhakemesinde yer alabilmesi açısından da polisin tutumun önem taşımaktadır. Ne polis, ne savcı ne de hakim mağduru dinlerken nasıl davranması gerektiği konusunda herhangi bir eğitim almaktadır. Uygulamada mağduru dinlerken nasıl davranılacağı dinleyen kişinin takdirine kalmaktadır. Avrupa Konseyi’nin ilgili tavsiye kararına göre;

R.(85) Tavsiye A.1: “ Polis memurlarının mağdurlara anlayışlı, yapıcı ve güven verici bir şekilde ilgilenmelerini sağlamak üzere eğitimden geçirilmelidirler.”

Uygulamada polis eğitimi suçluları iyi tanıma eksenine oturtulmaktadır. Halbuki bu mağdurları da içerecek bir şekilde yapılmalıdır.¹¹² Polis alt kültüründeki şüphecilik özelliği nedeniyle, suç oluşturan eylemle ilgili herkesi zanlı sınıfına soktuğu için mağdur da bu yaklaşımdan etkilenmektedir. Özellikle cinsel suç mağdurları zaman zaman “bu suçu tahrik etmek için ne yaptınız” sorusuna muhatap olmakta, en iyi olasılıkla anlamlı bakışlar ve imalarla karşılaşmaktadırlar.¹¹³

Bir ceza yargılamasında mağdurlar en az iki kez dinlenir: soruşturma ve kovuşturma aşamasında. Ancak çoğu kez polis ve savcı tarafından birden fazla dinlenirler. CMK madde 158’e göre; suça ilişkin ihbar veya şikayet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir. İhbar ve şikayet yazılı yapılabileceği gibi tutanağa geçirilmek suretiyle, sözlü olarak da yapılabilir. Ayrıca savcı soruşturma aşamasında madde 233 gereğince mağduru çağırıp dinleyebilir. Duruşma aşamasında ise yüze karşılık, vasıtasızlık ve sözlülük ilkeleri gereğince mağdur hakim tarafından bir kez daha dinlenir. CMK madde 238 gereğince istisnai durumlar dışında tüm deliller tek tek gözden geçirilir, tanık ve bilirkişiler dinlenir. Polis, savcı ya da hakim açısından mağdur daha çok önemli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Suç nedeniyle mağdurların içinde bulunduğu sıkıntı ve stres genelde dikkate alınmamaktadır.

c-Delil Toplanmasını İsteme Hakkı

Delil toplanması işi soruşturma evresinde yerine getirilmesi gereken bir görev olduğu için, kanunda bu hak soruşturma evresinde tanınmıştır. Ancak buradaki evrelerin katı bir biçimde kategorize edilmemesi, kovuşturma evresinde de bu hakkın kullanabileceği ileri sürülmektedir.¹¹⁴ Mağdur ile şikayetçinin toplanmasını istedikleri delilleri varsa, bunları polise veya Cumhuriyet savcılığına bildirmeleri gerekmektedir.

¹¹² Sokullu Akıncı, a.g.e., s. 695.

¹¹³ Sokullu Akıncı, a.g.e.,s. 696.

¹¹⁴ Koca, Üzülmez, “Ceza Muhakemesinde Mağdur”, s. 146.

d-Dosyayı İnceleme Hakkı

Dosya inceleme hakkının iki farklı yönü bulunmaktadır:

- 1- Mağdur veya şikayetçi, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozamamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneğini isteme hakkına sahiptir. Belge örneği verilmesinin, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozup bozmayacağını takdir hakkı Cumhuriyet savcısındır.
- 2- Mağdur veya şikayetçi, vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafaza altına alınan eşyayı inceleme hakkına sahiptir. Müdafinin muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilmesi, kovuşturma evresinde mümkün iken, mağdur ve müşteki vekiline bu hak soruşturma evresinde de tanınmış olmaktadır.

e-Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı

Mağdur veya şikayetçi, vekili yoksa baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirmesini isteme hakkına sahiptir. Bununla birlikte mağdur; onsekiz yaşını doldurmamışsa, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olup ve bir vekili de bulunmazsa istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir. Bu düzenleme ile birlikte sanık gibi mağdurun da ücretsiz avukat yardımından yararlanma olanağı getirilmiştir. Mağdurun bu haktan yararlanabilmesi için iki şart aranmıştır; vekilin olmaması ve mağdurun talep etmesi. Ayrıca kanunda belirtilen koşulların varlığı halinde, zorunlu vekillik uygulaması da yeni bir düzenleme olarak CMK’da yer almıştır.

f-Uzlaşma

Yeni ceza mevzuatıyla hukuk hayatımıza giren önemli kurumlardan birisi de “uzlaşma”dır. Uzlaşma, suç işlendiğini kabul ederek pişmanlık gösteren fail ile mağdur arasında, mağdurun suç sebebiyle uğradığı zararın karşılanması suretiyle adaletin sağlanması amacını gütmektedir. Uzlaşmanın en önemli koşulu, failin doğmuş olan zararın tümünü veya büyük kısmını gidermesidir. Böylece suçun işlenmesi ile bozulan dengenin yeniden kurulabilmesi için mağduriyetin giderilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar uzlaşma ilk önce 5237 sayılı TCK'nın madde 73/8'i ile düzenlenmiş ise de 6.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 2. maddesi ile "uzlaşma" ibaresi, madde metninden çıkarılmıştır. Ancak aynı kanunla CMK madde 253'teki düzenlenen "uzlaşma" hükümlerinde değişikliğe gidilerek ayrıntılı bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerde uzlaşmanın maddi ceza hukukundan çok muhakeme hukukuyla ilgili bir kurum olduğuna ilişkin eleştirilerin dikkate alındığı görülmektedir

5560 sayılı kanun ile uzlaşmanın yer aldığı madde 253, yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre uzlaşmaya tabi suçlar şunlardır:

- a. TCK'da ve diğer kanunlarda yer alan soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar,
- b. Şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın TCK' da yer alan suçlardan;
 - Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),
 - Taksirle yaralama (madde 80),
 - Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),
 - Çocuğun kaçırılması ve alıkonması (madde 234),
 - Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç madde 239) suçları,

uzlaşmaya tabi suçlar olarak açıklanmıştır Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda uzlaşma hükümleri uygulanmayacaktır.

Uzlaşmanın usulü ve esasları madde 253/4 ve devamı fıkralarında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Esas olarak alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden olan uzlaşmada

pek çok yöntem izlenebilir. Yeni CMK'da düzenlenmiş olan uzlaşma, arabuluculuk olarak adlandırılan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemini ifade etmektedir. Dava konusu olan bir uyuşmazlığın, yargılamanın taraflarının işbirliği içerisinde belli bir sonucu elde etme denemesi olarak tanımlanabilir. Uzlaşma kurumunun kabul edilmesinin mahkemelerin iş yükünün hafifletilmesi, davaların uzamasının önüne geçilmesi, ispat zorluklarının aşılması ve failin topluma kazandırılması gibi faydalarının yanı sıra belki de en önemli amacı suçtan doğan mağduriyetin giderilmesidir. Suçtan doğan mağduriyet, fail/mağdur uzlaşması ve klasik ceza muhakemesi sistemi olmak üzere iki usul çerçevesinde giderilmektedir.¹¹⁵

Fail/mağdur uzlaşmasının, mahkeme dışı sistemde (diversion) gerçekleştirilmesi, cezalandırmanın tek amaç olmadığı, failin neden olduğu zarardan dolayı sorumluluğunu kabullenmesi ve mağdurun da yapılan teklifi kabul etmesi karşılığında uyuşmazlığın sonlandırılması ve sosyal düzenin yeniden sağlanması fikrine dayanmaktadır. Bu sistemde, mağduriyetin giderilmesine yönelik bir edim üzerinde anlaşma, soruşturmanın sona ermesinden ve kovuşturmanın başlamasından önce, tarafsız bir aracının huzurunda iradi olarak bir araya gelmesi, uyuşmazlık hakkında görüşmelerde bulunulması ve suç faili ve mağdurun uzlaşmasını temel almaktadır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi durumunda ulaşılan sonuç taraflarca mağduriyetin giderilmesi önerisi olarak mahkemeye sunulmakta, bunun üzerine mahkeme mağduriyetin giderilmesine yönelik olarak tarafların üzerinde uzlaştıkları edimi, ya alternatif yaptırım olarak ya da diğer cezalarla tamamlanmış bir yaptırım olarak hükmetmektedir.

Klasik ceza yargılaması sisteminde ise, suçtan doğan mağduriyet ceza yargılaması çerçevesinde ortadan kaldırılmaktadır. Bu sistemde, failin ve mağdurun yargılama içerisinde etkinlikleri arttırılmakta, bu çerçevede faile, suçtan doğan mağduriyeti giderme imkanı verilmektedir. Bu durum yargılama sırasında hakim tarafından dikkate alınarak, verilecek karara yargılamanın durması, infazın ertelenmesi veya cezanın ortadan kaldırılması ya da cezanın indirilmesi yönünde etki etmektedir.

¹¹⁵ Özbek, “Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi”, s. 118

Yeni CMK’da bu sistemlerden ilkini, yani fail-mağdur uzlaşması sistemini benimsemiştir.¹¹⁶ Ancak CMK’nın benimsediği sistemde uzlaşma, temel şeklinde olduğu gibi kovuşturma aşamasının başlamasına kadar değil, kovuşturma aşamasının sonuna kadar gerçekleşebilecektir. Soruşturma aşamasında tarafların yapılan müzakereler sonucunda hür iradeleri ile uzlaştıkları ve failin uzlaşmaya uygun olarak zararı tazmin ettiğinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Kovuşturma aşamasında ise uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde davanın düşmesi sonucu doğacaktır.

Uzlaşma konusundaki eleştirilere gelince, madde metninden ve gerekçesinden uzlaştırma kurumunun uygulaması ile esas olarak, yargı organlarının iş yükünün hafifletilmesi amaçlandığı anlaşılmaktadır. Türkiye’de yargı fonksiyonunun gereksiz ve ağır iş yükü altında etkinliğinin azaldığı bir gerçektir. Özellikle tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda gerek hukuk yargılamasında gerekse ceza yargılamasında alternatif çözüm usullerinin öngörülmesi önemli bir işlevi yerine getirecektir. Avrupa usul hukukunda da bu yönde gelişmeler yaşanmaktadır. Her ne kadar Adalet Komisyonu Raporu’nda,¹¹⁷ “çağımız ceza adaletinde önemle geliştirilen onarıcı adalet kavramının uygulanmasını sağlayan” olarak uzlaşma kurumuna yer verildiği söylene de madde metni ve gerekçesindeki açıklama tatmin edici değildir. Dünyadaki gelişmeler de “onarıcı ceza adalet anlayışının (restorative justice)” hakim anlayış olarak geliştiğini göstermektedir.¹¹⁸ Onarıcı adalet anlayışının ortaya çıkışındaki tek sebep mevcut yargı organlarının yükünü azaltmak değildir. Onarıcı ceza adaleti yaklaşımı, suç failinin yol açtığı kayıplar üzerinde, suç işlenmesi neticesinde ortaya çıkan zararın giderilmesi ve tarafların tatmin edilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlayış içerisinde mağdur eksenli bir adalet mekanizması vardır.¹¹⁹

Uzlaşma kurumu, genel olarak, suç mağdurlarına ihtilafın çözümü ve mağduriyetin giderilmesi hususunda daha fazla inisiyatif vermesi ve daha kısa bir çözüm

¹¹⁶ Koca, Üzülmez, “Ceza Muhakemesinde Mağdur”, s.143.

¹¹⁷ Ali Altay, “Ceza Muhakemeleri Kanununda Mağdur Hakları”, Ed: Halil İbrahim Bahar, **Suç Mağdurları**, Ankara, Adalet Yayınları, 2006, s. 309.

¹¹⁸ Tamer Soysal, “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma,” **Uzlaşma**, Bahçeşehir Üniversitesi IGUL Yayınları, No: 9, İstanbul, Ağustos, 2005, (Çevrimiçi) <http://www.hukukturk.com>, 24.04.2007.

¹¹⁹ Altay, “Ceza Muhakemeleri Kanununda Mağdur Hakları”, s. 310.

sunması açısından olumlu bir düzenleme olmakla birlikte, şiddet mağduru kadınlar açısından aynı anlamı ifade etmemektedir. Uzlaşma için var olması gereken, mağdurun özgür iradesiyle uzlaşmayı kabul etme koşulu, aile içi şiddet ve cinsel suçlarda gerçekleşmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu tür suçlarda, mağdurların büyük bir kısmını kadın veya çocuk, faillerin büyük bir kısmını ise, erkek eş, yakın akraba ve diğer aile bireyleri oluşturmaktadır. Toplumsal değer yargıları, ekonomik ve sosyal bağımlılık gibi nedenler zaten bu tür suçların şikayet edilmesini zorlaştırmaktadır. Tüm engellere rağmen, şikayet eden mağdurların karşısına uzlaşma seçeneğinin sunulması yargı aşamasında bu toplumsal baskıların tekrar gündeme gelmesine neden olacaktır. Kadın örgütleri aile içi şiddetle ilgili suçlarda ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda, uzlaşmaya olanak tanınmasının, şiddet uygulayan aile bireyinin veya diğer aile bireylerinin mağdurlar üzerindeki baskısının artmasına neden olacağı için karşı çıkmışlardır.¹²⁰ Bu tür suçlarda uzlaşmanın mümkün olması halinde, mağdurların hiç şikayet etmemesi, şikayetçi olsalar bile gerçek karşılığı olmayan zarar giderilmesini talep etmesi ya da hiç bir talepte bulunmaması için zorlanacakları ileri sürülmüştür. Aile içi şiddet suçlarında suçun sorumluluğunu kabul eden faille, mağdurun zararın miktarı ve giderimi konusunda görüşmeler yapmasını, mağdur açısından onur kırıcı ve aşağılayıcı bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, kişinin cinsel, ruhsal, ve vücut bütünlüğü ile ilgili olup, kişinin onurunun ve saygınlığının zedelenmesine yol açmaktadır. Kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması ve korunması açısından bu tür suçlar uzlaşma kapsamında değerlendirilmemelidir.

5560 sayılı kanunla cinsel dokunulmazlığa karşı suçların uzlaşma kapsamında yer almadığı belirtilmiştir. Söz konusu kanunun çalışmalarında ilk önce şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın TCK'da yer alan suçlardan, kasten yaralama suçu (madde 86) 3. fıkra hariç uzlaşma kapsamına alınmıştı. Yani üstsoya, altsoya, eşe ve kardeşe karşı, beden ve ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan

¹²⁰ (Çevrimiçi), http://www.barobirlik.org.tr/tbb/komisyonlar/tubakkom/2005_2006.aspx, 15.05.2007.

kişiyeye karşı suçlar da uzlaşma kapsamı içinde sayılmıştı. Ayrıca, TCK'nın 232. maddesinde düzenlenen "aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine yapılan kötü muamele" ile TCK'nın 233. maddesinde yer alan "aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali" suçları da uzlaşma kapsamında değerlendirilmişti. Kadın örgütlerinin ileri sürdükleri itirazlar bu maddelerin uzlaşma kapsamından çıkarılmasında etkili olmuştur.

g-Kovuşturma Davası Açma Hakkı

Mağdur ve şikayetçi, Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararına karşı kanundaki yazılı usule göre itiraz edebilme hakkına sahiptir. İtiraz hakkı aynı zamanda kovuşturma davası açma hakkı anlamına da gelmektedir.

R.(85)11, Tavsiye B.6: Kendisi bunu istemediğini belirtmemişse mağdura kovuşturmaya ilişkin nihai karar hakkında bilgi verilmelidir.

2-Kovuşturma Aşamasında

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234/1-b maddesine göre, mağdurun kovuşturma evresinde yani iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar geçen evrede hakları şunlardır:

- 1- Duruşmadan haberdar edilme,
- 2- Kamu davasına katılma,
- 3- Tutanak ve belgelerden vekili aracılığı ile örnek isteme,
- 4- Tanıkların davetini isteme,
- 5- Vekili yoksa baro tarafından kendisine avukat atanmasını isteme,
- 6- Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

a-Duruşmadan Haberdar Edilme

CMK madde 175/2 gereğince, mahkeme iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır. Çağrılacak kişiler arasında mağdur ve şikayetçi de yer almaktadır. Duruşmadan haberdar edilme bu kişiler açısından da bir hak olarak görülmüştür.¹²¹ Bu hak aynı zamanda muhakemenin gidişatı hakkında mağdurun bilgi edinmesini de kapsamıştır. 1412 sayılı CMUK'a göre mağdur savcının tanığı olarak bir veya gerekiyorsa daha fazla dinlenirdi. Mağdura ilk duruşmanın yeri ve tarihi konusunda bilgi verilir daha sonraki duruşmalarda dinlenmesine gerek duyulmazsa, duruşmayla ilgili tebligat yapılması da gerekli görülmemiştir. Mağdur eğer duruşmaları izlemek isterse, kendisinin çaba sarf etmesi gerektiği varsayılmıştır.

Mağdurun katılma talebi bulunmadığı hallerde de duruşmaları izleyerek, muhakemenin gidişatı hakkında bilgi sağlaması Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı'nda da yer almaktadır.

R.(85)11, Tavsiye D.9'a göre mağdur aşağıdaki hususlarda bilgilendirilmelidir:

- o Zarar görmesine neden olan suçun duruşmasının tarih ve yeri
- o Ceza adalet sistemi içinde elde etmesi mümkün giderim ya da aynen iade, hukuki yardım ve tavsiye şansının olup olmadığı,
- o Davanın sonu hakkında nasıl bilgi edinebileceği

TCK'daki yeni düzenlemelere karşın, tazminat ya da aynen iade hakkı konusunda mağdura bilgilendirme yapılmamaktadır. Mağduriyetin giderilmesi bakımından hangi haklara sahip bulunduğu gerek soruşturma, gerekse kovuşturma aşamasında mağdura bildirilmelidir.

¹²¹ Koca, Üzülmez, "Ceza Muhakemesinde Mağdur", s.147.

b-Kamu Davasına Katılma

Mağdur ve şikayetçinin fail hakkında açılan kamu davasına katılabilmesi, yargılama sırasında haklarının korunmasına olanak sağlayan bir muhakeme hukuku kurumudur. Katılan mağdurun, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar tarafından açılmış olan kamu davasında hüküm verilene kadar birtakım haklara sahip olmasını sağlar. Katılma kamu davasının açılmasından yani iddianamenin kabulünden sonra mahkemeye verilen bir dilekçe ile, ya da sözlü katılma isteminin duruşmada tutanağa geçirilmesi suretiyle yapılır. Ayrıca duruşma sırasında şikayeti belirten ifade üzerine de, suçtan zarar görenden davaya katılmak isteyip istemediği sorulması gerekir (madde 238).

Katılma talebinin kabul edilmesi ile birlikte mağdur veya suçtan zarar görenin mahkemeden istemesi halinde baro tarafından bir avukat görevlendirilir. Baro tarafından zorunlu avukat görevlendirmesi, mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması durumunda gündeme gelmektedir. Katılma kamu davasını durdurmayacağı gibi gecikmesine de neden olmamaktadır. Tarihi belirlenmiş olan duruşma ve yargılama usulüne ilişkin diğer işlemlere katılanın gelmemesi veya gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda kendisine haber verilemeyecek olsa bile belirli gününde yapılır (Madde 240). Bu düzenlemenin gerekçesinde davanın asıl takipçisinin Cumhuriyet savcısı olduğu, gecikmesinde sakınca bulunan hallere ilişkin böyle bir düzenlemenin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca katılmadan önce verilmiş olan kararlar katılana tebliğ edilmez. Katılanın bu kararlara karşı kanun yoluna başvurabilmesi için Cumhuriyet savcısı için öngörülen sürenin geçmemesi şartı aranmaktadır. Katılan Cumhuriyet Savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir.

c-Tutanak ve Belgelerden Vekil Aracılığıyla Örnek İsteme

Soruşturma aşamasında mağdura tanınan tutanak ve belgelerden örnek alma hakkı kovuşturma aşamasında mağdurun vekiline tanınmaktadır. Vekili olmayan, vekil talebinde bulunmayan ya da vekili olmasına rağmen mağdurun bizzat bu hakkın

kullanması söz konusu olmamaktadır. Soruşturma aşamasında tanınan hakkın kovuşturma aşamasında tanınmaması bir çelişkidir. Ayrıca mağdurun vekili olmadığı hallerde de kamu davasına katılması, muhakemenin gidişatı hakkında bilgi alması ve haklarını ileri sürmesi için dosyadan tutanak ve belge örneği alması gerekebilecektir.

d-Tanıkların Davetini İsteme Hakkı

Mağdur ve şikayetçinin kovuşturma aşamasında tanıkların davetini isteme hakkı olduğunu düzenleyen madde 234/b-4 ile, CMK madde 178'deki düzenlemeyi birlikte ele almak gerekmektedir. Madde 178'e göre katılan, dilekçeyle mahkeme başkanı veya hakimden tanık ve uzman kişinin çağrılmasını talep edebilir. Bu talebin reddi halinde katılan gösterdiği kişileri mahkemeye getirdiği takdirde duruşmada dinlenir. Dolayısıyla madde 234/b-4'e göre mağdur katılan sıfatını almasa dahi kendisine tanıkların davetini isteme hakkı tanınmıştır. Mahkeme başkanı veya hakim bu istenen tanıkları davet etmekle yükümlü değildir. Böyle bir talep reddedildiğinde, mağdur ya katılan bu kişileri duruşmada hazır bulundurabilir.

e-Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı

Soruşturma aşamasında tanınan bu hak kovuşturma evresinde de tanınmıştır. İstem olmadan zorunlu olarak avukat görevlendirmesi, ancak mağdur; on sekiz yaşını doldurmamışsa, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olur ve bir vekili de bulunmazsa söz konusu olabilmektedir.

V-Şiddet Mağduru Kadınların Ulusal Mevzuat Açısından Korunması

A-Türk Ceza Kanunu ve Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar

Şiddet mağduru kadının hukuk sistemi içerisinde korunması üç yönden söz konusu olabilir.¹²² Kadının önce ceza kanunlarıyla korunması, yani vücuduna ve

¹²² Nur Centel, "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", Prof. Dr. K.Tunçomağ'a Armağan, İstanbul, 1997, s. 61.

cinselliğine yönelik saldırılar yasa koyucu tarafından suç olarak tanımlanmalıdır. İkinci olarak kadın, suç mağduru olduğu durumlarda yani ceza muhakemesi aşamasında korunmalıdır. Son olarak mağduriyetin giderilmesi açısından tazminat konusu gündeme gelmelidir. Bu bölümde şiddet mağduru kadınların ceza kanunu çerçevesinde korunmasına değinilecektir.

5237 sayılı Yeni Ceza Kanunu'nda cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, kişilere karşı işlenen suçlar, bölümünde yer almıştır.. Kanunun sistematigindeki bu değişim, kadın bedeni ve cinselliği üzerindeki tasarruf yetkisini toplumdan, aileden ya da erkeklerden alarak kendisine vermektedir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, erkek egemen bir anlayışla kadını, bağımsız kişiliği olan birey değil, erkeğe bağlı, erkeğe ait olan, “erkeğin namusu” olarak değerlendirmekteydi.¹²³ Yürürlükten kaldırılan 765 sayılı kanunda cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçlar topluma karşı işlenen suçlar bölümünde, “Genel ahlak ve aile nizamına karşı işlenen suçlar” başlığı ile yer almaktaydı. Yeni kanunda cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçlar dört ana suç tipinde; cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz başlıkları ile düzenlenmiştir. Bu bölümde yer alan suçlarla korunan ortak değer, kişilerin cinsel dokunulmazlığıdır. Cinsel dokunulmazlık, kişiliğin dokunulmazlığının bir parçası olarak hukuki korumanın konusunu oluşturmaktadır.

Yeni Ceza Kanunu'yla gerçekleşen değişiklikler özetlenecek olursa;

- o Cinsel saldırı suçlarını erkeklerin ve toplumun namusu üzerinden tanımlayan “ırza geçme”, “ırza tasaddi” gibi ifadeler yerine “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” adı altında kişinin “vücut dokunulmazlığına karşı suçlar” olarak tanımlandı.
- o Cinsel tecavüz, cinsel saldırı ve cinsel taciz tanımları, cinsel saldırının gerçekleşebileceği bütün şekilleri kapsayacak biçimde genişletilmiştir. İşkence

¹²³ Yener Ünver, “Özellikle Cinsel Suçlar Alanında Olmak Üzere Kadınlarla İlgili Ceza Hukuku Normlarındaki Değişim ve Türkiye'deki Durum”, **Adalet Yüksekokulu 20. Yıl Armağanı**, İstanbul, 2001, s. 323.

sırasında cinsel saldırı ve cinsel saldırının mağdurun beden veya ruh sağlığına zarar vermesi ağırlaştırıcı neden olarak kabul edildi.

- Evlilik içi tecavüz ve cinsel saldırı açıkça suç olarak kabul edildi.
- Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişilerin cezalandırılması madde 96'da düzenlendi. Buna göre, ruhsal veya bedensel olarak kendisini savunamayan aile bireyelerine ya da gebe kadına yönelik davranışlar suç kapsamına alındı. Bu fiillerin sistematik olarak ve belli bir süreç içinde işlenmesi halinde işkencenin bir alt türü olan eziyet kapsamında değerlendirilmektedir.
- Çocukların cinsel istismarı ayrı bir suç olarak tanımlanarak daha ağır cezalara tabi tutuldu.
- Cinsel suçlarda, eylemin çocuğun rızasına dayalı olduğu varsayımına dayalı ceza indirimleri kaldırıldı.
- Irz kavramı ve buna bağlı suçlar TCK'dan çıkarıldı.
- İş yerinde cinsel taciz açıkça suç olarak tanımlandı.
- Irz, haya, edep gibi zamana göre değişen ve kadınların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan, çağdaş hukukta yeri olmayan kavramlar kaldırıldı.
- Evli-bekar, bakire-bakire olmayan kadınlar arasında ayrımcılık yapan düzenlemeler kaldırıldı.
- Nitelikli insan öldürme suçları arasında sayılan “töre saiki” ifadesi, kadın örgütlerinin tüm ısrarlarına rağmen, “namus saiki” olarak değiştirilmedi. Getirilen düzenleme, namus nedeniyle işlenen cinayetleri belirli bir coğrafyayla sınırladığı için ve kişisel nedenlerle fakat namus gerekçesiyle işlenen cinayetleri kapsamadığı için haklı olarak eleştirilmiştir. Ayrıca yeni TCK'nın 29. maddesinde daha önce bu tür suçlarda ceza indirimine olanak sağlayan “haksız tahrik” maddesi yeniden düzenlenmiştir. Hukuk düzeninde onaylanmayan eylem olarak tanımlanan haksız tahrikin kabulü için hiddet ve şiddetli eylemin haksız

bir fiil sonucu ortaya çıkması ve doğrudan haksız eylemcisine yönelik olması aranmaktadır. Böylelikle suç mağduruna yönelik eylemlerde ceza indirimini sözkonusu olamayacaktır. Örneğin tecavüz sonrasında hamile kalan bir kadının öldürülmesi eyleminde, failin ceza indiriminden yararlanmasının önüne geçilmiştir.

- Namus cinayetlerinde ilgili başka bir düzenleme “Azmettirme” başlığıyla madde 38’de düzenlenmiştir. Çoğu zaman çocukları ya da reşit olamayan kişilerin kullanıldığı töre cinayetlerinde azmettirenin de suçun kanundaki cezası ile cezalandırılacağı kabul edilerek, üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kullanılmak suretiyle suça azmettirme halinde cezanın arttırılması öngörülmüştür.
- Namus cinayetleriyle ilgili başka bir düzenleme “Azmettirme” başlığıyla madde 38’de yer almıştır. Çoğu zaman reşit olamayan kişilerin kullanıldığı töre cinayetlerinde, azmettirenin de suçun kanundaki cezası ile cezalandırılacağı kabul edilmiştir. Üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kullanılmak suretiyle suça azmettirme halinde, cezanın arttırılması öngörülmüştür.
- İntihara yönlendirmeyi düzenleyen 84. maddede yer alan düzenlemeyle; başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da herhangi bir şekilde yardım eden kişinin cezalandırılması öngörülmüştür. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kayıtlı bazı intihar vakalarının gizli cinayetler olduğu göz önüne alındığında¹²⁴ getirilen yeni düzenlemeyle faillere cezai sorumluluk yüklenmiştir.
- 15 yaşını bitirmiş ve reşit olmayan kişiyle cinsel ilişki cebir tehdit ve hile olmasa bile madde 104’teki düzenlemeye göre cezalandırılacaktır. 5237 sayılı yasanın 6. maddesinde, henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi “çocuk” olarak tanımlandığından 104. maddede düzenlenen suç, onbeş yaşını bitirip onsekiz

¹²⁴ Yakın Ertürk, “Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportör’ü Türkiye Raporu”, 05.01.2007 tarihinde İnsan Hakları Konseyi’nin 4. oturumunda sunulan bu raporun İngilizce orijinalinden gari resmi çevirisi, (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>, 16.05.2007.

yaşını doldurmamış çocukla rızasıyla cinsel ilişkide bulunması halinde sözkonusu olacaktır. Bu maddede getirilen düzenleme ile birlikte cinsel ilişkiye rıza yaşı 18'e yükseltilmiş oldu. Medeni Kanununun 124. maddesine göre 16 yaşını bitiren kızlara, 17 yaşını bitiren erkeklere evlenme izni verilebilmektedir. Evlenebilenlerin, rızayla cinsel ilişkilerinin suç sayılması bir çelişkidir.

- Ayrımcılığın cezalandırılmasına ilişkin madde 122'ye, "cinsel yönelim" ifadesi eklenmeden yasalaşmıştır. Oysa cinsel yönelim nedeniyle yapılan ayrımcılık, eşcinsellerin temel insan haklarının ihlaline yol açan çok yaygın bir uygulamadır.
- Müstehcenlik suçunun düzenlendiği madde 226'da müstehcenliğin tanımının yapılmaması ve kapsamının çok geniş tutulması eleştiri konusu olmuştur. Düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilecek hususlar madde 226 nedeniyle suç kapsamına girebilir.
- Genital muayene, (CMK. Madde 287) ancak bir suçun araştırılmasına bağlı olmak koşulu ile ve hakim ya da savcı kararı ile gerçekleştirilebilir. Kişinin beden bütünlüğü ve ruhsal sağlığı açısından olumsuz etkileri olan genital muayenede mağdurun rızasının aranmamış olması önemli bir eksikliktir. Bir suçun araştırılması hali dahi olsa, bireyin beden bütünlüğüne müdahale kişinin iznine bağlı olmalıdır. Hasta hakları yönünden dahi korumaya alınan bu hakkın, suçun mağduruna tanınmaması çelişkidir. Bugün ulaşılan teknik, cinsel saldırı suçlarında, saldırganın ve eylemin niteliğinin saptanması için geniş olanaklar tanımaktadır. Cinsel saldırı suçunun mağdurunun, genital muayene nedeni ile ikinci bir travma yaşadığı göz ardı edilmektedir.

B-CMK ve Şiddet Mağduru Kadının Korunması

5271 sayılı CMK'da genel olarak mağdurlara tanınan haklar ve mağdurun korunmasına ilişkin düzenlemeler, daha önceki bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde, ise, şiddet mağduru kadınların karşılaştıkları sorunlar açısından CMK'daki düzenlemeler incelenecektir.

1-Mağdurun Dinlenmesi

Yürürlükteki mevzuata göre; polisin mağduru dinlerken cinsel suç ya da şiddet içeren suç mağdurlarına farklı yaklaşmasına ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır. Aksine, yapılan araştırmalar, mağdur kadına genel olarak adalet sisteminin daha acımasız davrandığı ve böylece ikinci kez mağduriyetine sebep olduğunu göstermiştir.¹²⁵ Aile içi şiddet olaylarında polis olaya müdahale etmek istememektedir. Polisin önyargı ile hareket etmesi bu suçlarda siyah sayıları arttırmaktadır. Cinsel suç mağdurlarına suç sebebiyle uğradıkları zararların sebebi sorulduğunda (bu zararlar korku, güvensizlik, aile problemleri, uykusuzluk, suçluluk duygusu gibi duygulardır) 1/10'luk kısmı, olaydan sonra yakınlarının ve polisin davranışları ile zarar arasında bir bağlantı kurmuşlardır.¹²⁶

Ankara ilinde yapılan bir araştırmada, şiddet mağduru kadınların kendilerine uygulanan şiddete verdikleri cevaba bakıldığında, uzun zaman buna katlandıkları ve bir şey yapmadıklarını, büyük bir kısmının intiharı düşündüğü %16-%20'lik kısmının intihar girişimde bulunduğu, %60'ı polis karakoluna gittiği ve bunların çoğunun (Adli Tıp Kurumu gibi) resmi bilirkişilik kurumlarında muayene edilmek zorunluluğu ve karakoldaki olumsuz tutum nedeniyle şikayetlerinden vazgeçtikleri tespit edilmiştir.¹²⁷

Suçü önlemekle görevli olan birimlerin, suç mağdurlarına ilişkin tutumlarını değiştirmek için polisin meslek içi eğitimine önem verilmeli, bu suçların mağduru ve tanığı kimselerin ifadeleri bu alanda uzmanlaşmış ve eğitim almış kişiler tarafından alınmalı ve ayrıca, polis teşkilatı içinde ayrı birim kurulmalıdır.¹²⁸

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan, Çocuklar Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği son dönemde gerçekleşen önemli bir gelişme olmasına rağmen, birimlerde görev yapan kişiler konularında uzman olan ve özel olarak eğitilmiş kimseler değildir.

¹²⁵ Centel, "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", s. 60.

¹²⁶ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, s. 130.

¹²⁷ Yener Ünver, "Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Boyutları" **Suçla Mücadele Bağlamında: Türkiye'de Aile İçi Şiddet**, s. 50.

¹²⁸ Ünver, a.g.e., s.53.

Bu görevliler genel idari veya adli kolluk görevi yapan kimseler içinden seçilerek atanmış kişiler olduklarından, Çocuklar Şube Müdürlüğü beklenen düzeyde fonksiyonel olamamıştır.¹²⁹

Cinsel suçlar sonrasında yoğun şekilde karşılaşılan ve suçun mağdurunu daha da yıpratıcı olaylardaki hukuksal sorunları aşmak için, kurumsal anlamda çalışmalar yapılmalı polisler, savcılıklar, hekimler, doktorlar, sivil toplum kuruluşları, barolar birlikte hareket etmelidir. Bu kurum ve kuruluşlar kendilerine başvuran kişileri, diğer herhangi bir suçtan dolayı karşılaştıkları kişilerle aynı muameleye tabi tutmamalıdır.

Ceza muhakemesinde suç mağduru aynı zamanda tanık olarak dinlenmektedir. Doğrudan soru yönelme yöntemi gereğince (CMK madde 201) Cumhuriyet savcısı, müdafî ya da vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere duruşma disiplinine uygun olarak soru yöneltebilir. CMK madde 45, 46 ve 48.'de gösterilen haller dışında suçtan zarar gören mağdurların tanıklıktan çekinme hakkı bulunmamaktadır. Bu durumda tanıklık yapmak, mağduru, sanıkla yüzleşmek, onun savunmasına yönelik sorulara muhatap olmak veya olayı tekrar yaşamak zorunda bırakır. Duruşmanın yüz yüze, sözlü ve tartışmalı olması ilkesinin istisnası CMK madde 200'de düzenlenmiştir. Buna göre; sanığın suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edildiği hallerde, hakim, sorgu ve dinleme sırasında sadece sanığın mahkeme salonundan çıkarılabileceği belirtilmektedir. Bu düzenlemede tanık açısından gözetilen tanığın kişiliğinin korunması değil de gerçeği söylemeyeceği kaygısıdır. Oysa özellikle cinsel suçların neden olduğu psikolojik rahatsızlıklar göz önünde bulundurularak, suç mağdurlarını onur kırıcı duruma düşürecek olaylara ya da özel hayatına ilişkin soruları cevaplamaktan kaçınabilmesine olanak tanıyan koruyucu düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda mağdurun özel yaşamına müdahalenin yaratacağı tahribat göz önüne alınarak tanıklıktan çekinme hakkı sağlanmalıdır.

¹²⁹ Yıldız, “Aile İçi Şiddete İlişkin Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hukuku Sorunları” s. 82.

2-Kişiliğinin ve Özel Hayatın Korunması

R(85)11 Tavsiye f.15'e göre;

“Suçların soruşturulması ve yargılanmasında bilgilendirme ve halkla ilişkiler açısından, mağdurun özel yaşamını ve onurunu olumsuz yönde etkileyecek her türlü yayından korunması hususunda özel dikkat gösterilmelidir. Eğer suçun türü ya da mağdurun statüsü, kişisel durumu veya güvenliği gerektiriyorsa, duruşma yargıcın odasında veya gizli olarak yapılmalı veya kişisel bilgilerin yayınlanması, gerektiği ölçüde sınırlandırılmalıdır.”

Suç mağduru ceza muhakemesinde aynı zamanda tanıktır. Tanık mağdurun özellikle suçu yetkili mercilere ihbar etmesiyle birlikte can ve mal güvenliği de tehlikeye girebilmektedir. Can ve mal güvenliğinin sağlanması, mağduru; sadece bir delil aracı olarak kabul edilip hakları olmayan basit bir süje olarak değil de, hak ve menfaatleri ile birlikte ceza muhakemesinde yer alması gereken kişi olarak değerlendirilmesi ile mümkün olabilir.¹³⁰

Diğer taraftan suç bildirimini yapacak mağdurun tehlikede olmadığını bilmesi, psikolojik olarak rahatlatılması için gizlilik güvencesi verilmesi gerekir. Mağdurun güvenliğini sağlamak için gerekirse adresi gizli tutulabilir, duruşmada veya sorguda hazır bulunmaktan muaf tutulabilmelidir. CMK madde 235'te mağdur, şikayetçi veya vekilinin, dilekçelerinde veya tutanağa geçirilmiş olan beyanlarında belirttikleri adreslerin tebligata esas alınacağı düzenlenmiştir. Mağdurun güvenliğinin tehlikede olduğu hallere ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Özellikle sığınma evinde kalan kadınlar açısından tebligat adresinin bildirilmesi hem kendisi açısından hem de diğer kadınlar açısından ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Duruşmanın gizli yapılması mağduru koruyucu bir tedbirdir. CMK madde 182'ye göre genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde

¹³⁰ Özbek, **CMK İzmir Şerhi**, s. 898.

duruşmanın bir kısmının veya tamamının gizli olmasına mahkeme karar verebilir. Bu maddeye göre duruşmanın gizli yapılmasının sebebi, mağdurun haklarının korunması değil, genel ahlakın bozulmasının önlenmesidir. Genel ahlak gibi kişiye ve zamana göre değişebilen muğlak bir değer yargısı yerine özel hayatın gizliliği, kişi özgürlüğü ve güvenliği, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme ve korunma ilkesi gibi gerekçeler için de gizli duruşma olanağı kabul edilmesi gerekirdi. Böylelikle cinsel özgürlüğe yönelik suçların büyük bir kısmında gizli duruşma yapılabilmesi mümkün olabilirdi.¹³¹

Gizlilik konusunda, CMK’da mağduru koruyucu bir başka düzenleme ise, madde 187’de mevcuttur. Buna göre; açık duruşmanın içeriği, milli güvenliğe veya genel ahlaka aykırılık teşkil ediyorsa, kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak nitelikte veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise mahkeme gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen ya da tamamen yayınlanmasını yasaklar. Bu şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti yine mahkemenin takdirindedir.

Ayrıca yeni bir düzenleme olarak madde 183’te, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletlerin kullanılması cezai müeyyideye tabi tutulmuştur. Basın Kanununda 5187 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonucunda madde 20’de; “cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır” hükmü yer almıştır.¹³² Cinsel suç mağduru açısından kişi güvenliği ve özel hayatın gizliliği hakkının en çok ihlal edilme biçimi basın-yayın kuruluşları aracılığıyla gerçekleştiği göz önüne alındığında, bu düzenlemeler suç mağdurlarını koruyucu nitelikte olması açısından önem taşımaktadır.

Cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçlarda, mağdurun kişiliğinin ve özel hayatın korunması açısından, başka bir problem, mağdurun cinsel yaşamının mahkemede gözler

¹³¹ Nuhoglu, “Cinsel Suç Mağdurunun Beyanı ve İspat”, s. 59.

¹³² (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html-55k>, 18.05.2007.

önüne serilmesidir. Bu konuda pek çok ülke ceza muhakeme kanunlarında suç mağdurlarını koruyan somut düzenlemeler yer almaktadır.

3-İspat

Kadına yönelik şiddet, özellikle cinsel şiddet konusunda yaşanan önemli bir sorun da deliller ve ispat konusunda ortaya çıkmaktadır. Özellikle tecavüzde en etkili delil mağdurun doktor tarafından yapılan fiziki muayenesi sonunda alınan rapordur. Bu tür suçlarda mağdurlar yaşadıkları travma nedeniyle doktora gitmekte zorlanmaktadırlar.

Özellikle tıp bilimi mensuplarına bu alanda tıbbi etik kurallar öğretilmeli, gerek muayene, teşhis ve tedavi gerek delil elde etme, sır saklama, suçu bildirme, rapor tazmini vs. konularında gerekli titizliği göstermeleri sağlanmalıdır. Genel kabul gören anlayış, sağlık kuruluşlarında çalışan uzmanların çoğunun cinsel şiddet olaylarında gerekli önemi vermedikleri, şiddetin olası etkileri hakkında bilgi eksiklerinin olduğu şiddet kurbanlarıyla iletişim kurmada eksikliklerinin bulunduğudır. Esasen cinsel suçların soruşturulmasında diğer delillerin toplanması açısından da eğitilmiş ve uzman savcılık ve kolluk teşkilatı görev yapmalıdır.

Pek çok olayda cinsel şiddete maruz kalanla, olayın faili dışında bir tanık bulunmamaktadır. Genellikle mağdur, durumu diğer aile bireylerine anlatamamakta ya da anlatsa bile inandırıcılığı şüphe ile karşılanmaktadır. Zaten ispatı çok zor olan bu tür eylemlerde yeterli delil bulunmadığı için mağdur muhakemede zor durumda kalmaktadır. Yeterli delil toplanmadığı durumlarda birbirine zıt iki ifade bulunduğundan hakim açısından “in dubio pro reo” ilkesi gereğince sanık hakkında beraat kararı verilmekten başka çare kalmamaktadır. Dolayısıyla bu tür olaylarda delil toplanması büyük önem kazanmaktadır.¹³³ Oysa mağdurlar fiil sonucunda fiziksel zarardan çok ruhsal olarak örselenmektedirler. Bu nedenle mağdurun fizik muayenesinin yanı sıra ruhsal yönden de muayenesini yapacak bir doktora yönlendirilmesi ve tanzim edilecek raporun delil olarak kabul edilmesi gerekir. Mağdurda fiziksel olarak herhangi bir bulguya rastlanmadığı halde ruhsal zararlar söz konusu olabilmektedir.

¹³³ Yıldız, “Aile İçi Şiddete İlişkin Ceza Muhakemesi”, s. 84.

Cinsel suçlarda delil sorunu, ispat yükünün yer değiştirmesi gerektiği yönündeki öneriyi gündeme getirmiştir. Bu öneriye, ceza hukukunun en temel ilkelerinden biri olan suçsuzluk karinesi ile çeliştiği, temel insan/sanık haklarının ihlaline neden olacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır.¹³⁴ Karine, “bir hüküm vermek için tecrübe kaidesi ile karşılaştırma denilen faaliyetin daha önceden benzer olaylar dolayısıyla yapılması ve gelecekteki bütün olaylara uygulanacak mücerret sonucun önceden çıkartılması” demek olup, bir delilin sağlamlığını ve doğruluğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.¹³⁵ Ancak karine mutlak değildir, aksi ispat edilebilir. Suçsuzluk karinesinin en önemli sonuçlarından biri itham eden makam, sanığın suçluluğunu belirleyecek maddi ve manevi bütün suç unsurlarını ispat etmek zorunda iken, sanık ilke olarak suçsuzluğunu ispat ile yükümlü tutulmasıdır. Suçsuzluk karinesi, failin suçluluğu ispat edilene kadar suçsuz olduğu ilkesi, sanığın mahkum oluncaya kadar suçlu sayılmaması demek olup, onun suçsuz olduğu konusunda bir varsayım demek değildir.¹³⁶ Kanunlar bazı hallerde, birtakım fiili durumları, suçun maddi unsurunun gerçekte mi bulunduğunu belirten karineler olarak kabul etmektedirler.¹³⁷ Özellikle gümrük mevzuatında bu tür karineler sözkonusudur. Avrupa İnsan Hakları Divanı Salabiaku kararında, ilke olarak devletlerin maddi ve hukuki anlamda karineler koyabileceklerini, ancak bunların makul sınırları aşmamaları halinde, sözleşmenin 6/2 maddesinin, yani suçsuzluk karinesinin ihlal edilmiş olmayacağını belirtmiştir.¹³⁸

Yargıtay 5. Dairesi benzer bir yaklaşımla, cinsel tacize ilişkin bir davada, görgü tanığı ve maddi delil bulunmamasına rağmen, tarafların ve olayın özelliklerini gözönünde bulundurarak, sanığın mahkumiyetine karar vermiş, suç mağduru kadının beyanını yeterli görmüştür.¹³⁹

¹³⁴ Ünver, “Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Boyutları, Nedenleri ve Çözüm Önerileri”, s. 61.

¹³⁵ Nuhoğlu, “Cinsel Suç Mağdurunun Beyanı ve İspatı”, s. 63.

¹³⁶ A.e..

¹³⁷ Dönmezer, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, **Prof.Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul, İÜHF, Eğitim,Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını No 716, 1998, s.70

¹³⁸ Case of Salabiaku v. France, 10519/83, 7 October 1988, (Çevrimiçi) <http://www.echr.coe.int>, 12.05.2007

¹³⁹ (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=124616>, 18.05.2007.

Bir başka sorun da, mağdurlara yönelik vücudun muayenesi ve özellikle de kızlık zarı muayenesi ile ilgilidir. CMK madde 76'da, vücudun muayenesine ilişkin düzenlemeye göre; bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla mağdurun üzerinde dış ve iç beden muayenesi yapılabilir, kan, saç, tükürük, tırnak, cinsel salgı gibi örnekler alınabilir. Bu tanımlamaya göre kızlık zarı muayenesi de yapılabilir. Bunun için muayene veya örnek alma işleminin mağdurun sağlığını tehlikeye düşürmemesi ve cerrahi bir müdahalede bulunulmaması gerekir. Karar mercii, hakim ya da mahkemedir. Bu konuda savcı talepte bulunabileceği gibi, hakim veya mahkemenin re'sen karar alması da mümkündür. Mağdurun rızası varsa, karar alınması gerekmez. Zaten uğradığı saldırı nedeniyle psikolojik sorunlar yaşayan mağdurun yeni bir travma yaşamaması sağlanmalıdır. Vücut muayenesinde mağdurun rızası aranmamaktadır. Suçun aydınlatılması gerekçesiyle de olsa vücut dokunulmazlığının ihlali durumunda, mağdurun rızası alınmalıdır.

Sonuçta kadına yönelik şiddet ve özellikle cinsel suçlarda, suçun özelliği, işleniş şekli, delil ve ispat sorunları ceza muhakemesinde bazı tedbirleri alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu tür suçlarda; çapraz sorgu ve duruşmada bazı teknik cihazlardan da (telefon, video cihazı, kapalı devre TV. sistemleri, vb.) yararlanarak, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına azami çaba sarf edilmelidir. Özellikle cinsel suçların kovuşturulmasında diğer delillerin toplanması açısından eğitilmiş ve uzman savcılık ve kolluk teşkilatı görev yapmalıdır. Aynı şekilde özellikle cinsel suçlara ilişkin yargılamalarda, mağdur veya fail küçük olmasa da psikolog vb. gibi uzmanlardan duruşmada ve sorgu, delil toplama, delilleri değerlendirme aşamalarında yararlanılmalıdır.¹⁴⁰ Kadına yönelik şiddetle mücadele açısından özel programlar devreye sokulmalı, bu programlarda konunun uzmanı bilim adamları ile resmi mercilerin birlikte çalışması sağlanmalıdır.

¹⁴⁰ Ünver, "Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Boyutları", s. 53.

VI-Mağdur Politikaları ve Uygulama Örnekleri

Mağdura yönelik politikaların gelişmesinde öncelikle ceza modellerinin ele alınması gerekir. Ceza modelleri, Cezalandırıcı ve onarıcı model olarak ikiye ayrılır.¹⁴¹

Cezalandırıcı model, işlenen suçun ağırlığına göre, suçlunun cezalandırılmasını, özgürlüğünün sınırlandırılmasını ve gözetim altında tutulmasını önerir. Bu modelde cezalandırma, işlenen suçla orantılı olmalıdır. Alternatif cezalandırma modelleri konusundaki arayışlar 1960 ve 1970'li yıllarda onarıcı adalet şemsiyesi altında, mağdur, suçlu ve toplumu kapsayan yöntemleri gündeme getirdi. Viktimoloji altında bilimsel bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan onarıcı adalet anlayışı yeni bir ceza adalet sistemi öngörmektedir.¹⁴²

Bu anlayış, devletten ziyade suçun işlenmesiyle mağdura ve topluma verilen zarar üzerinde yoğunlaşarak, suça farklı bir yönden yaklaşır. Ayrıca bu anlayış, öncelikli olarak suçlunun cezalandırılmasını değil, zararın tazmin ve telafisini amaçlar. Devletin hukuk kurallarının ihlal edilmesi ikinci bir unsur olarak görülür. Birleşmiş Milletler Çalışma Topluluğunun yaptığı tanıma göre, onarıcı adalet, hakkında işlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren bir süreçtir.¹⁴³ Mağdura yönelik bu ilgi, Ulusal Mağdur Destekleme Kurumu ve Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Ulusal Merkez gibi kurumların kurulmasına neden olmuştur.

Mağdur politikaların gelişimi farklı ülkelerde, farklı süreçler izlemesine rağmen, hem merkezi düzeyde, hem de sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aşağıda bu alanda gelişme kaydeden ülkelerin, genel olarak mağdur ve özel olarak da aile içi şiddet ya da cinsel suçlar mağdurlarına ilişkin mevzuatı ve uygulamaları ele alınacaktır.

¹⁴¹ Bahar, **Suç Mağdurları**, s. 10.

¹⁴² Ömer Yılmaz, "Onarıcı Adalet Sistemi", **Suç Mağdurları**, Adalet Yayınları, Ankara 2006, s. 294.

¹⁴³ Mustafa Özbek, "Çağdaş Ceza adalet Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk" Ankara, **AÜHFD**, 2002, sayı 2, s. 142.

A-Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de 1976 tarihinde Boston’da düzenlenen II. Uluslararası Viktimoloji Sempozyumunda, mağdur ve mağdurun korunması konusunun gündeme gelmesi, yasama faaliyetlerini de etkilemiştir. ABD’de mağdur ilkel dönemlerin kalıntısı sayılarak, ceza adalet sisteminde yer almamaktaydı. 1979 yılında ilk defa mağdurları, ceza adalet sistemi içindeki yerinden sözeden bir kanun kabul edilmiştir.¹⁴⁴

1980’li yılların başlarında ABD ve Avrupa’da suç oranlarının artması, ceza adalet sistemi içersindeki yetersizlikler ve suçun mağdurlar üzerindeki olumsuz etkilerine karşı, mağdur hareketleri gelişmiştir. ABD’de mağdur politikaları haklar temelinde gelişirken Avrupa’daki yaklaşım mağdur hizmetleri yönünde olmuştur.¹⁴⁵ Örneğin ABD yasaları, mağdurun da yargılama sürecine katılımı, ifadesinin mahkemede kullanılması ve mağdura özel roller öneren birçok düzenlemeyi kabul etmiştir.. Avrupa’daki çalışmalarda ise daha çok, mağduriyet sonrası verilen sosyal hizmetler gibi, destek mekanizmalarını, geliştirmesi hedeflenmiştir.

1982 yılında mağdurun ceza muhakemesindeki durumunu iyileştirmeyi amaçlayan, “Mağdur ve Tanığın Korunması Hakkında Federal Koruma Yasa”sı çıkarılmıştır. Bu yasaya göre mağdurun ifadesi mahkemede kullanılmaya başlanmış, mağdurun baskı ve saldırıdan korunmasının sağlanması ve tanıkların adil muamele görmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmıştır.¹⁴⁶ Yasada ayrıca sadece sanığın değil, muhakemeye katılan diğer kişilerin, bu arada mağdur ve tanığın da adreslerinin karşı tarafa verilmemesi imkanı mahkemeye tanınmıştır. Bu tedbire başvurulabilmesi için, mağduru ya da tanığı tehdit edecek ya da onlara karşı öç alma yoluna gidileceği yönünde inandırıcı somut bir vakianın bulunması koşulu aranmaktadır. Bu kural, ABD Barolar Birliği’nin yaptığı araştırmalar sonucu tanık ve mağdura yapılan baskı ve tehditlerin pek çok ceza davasının açılmasını engellediği tespitine dayandırılmıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Süleyman Akdemir, **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması**, İzmir, ‘y.y’, 1998, s. 96.

¹⁴⁵ Bahar, a.g.e., s.2.

¹⁴⁶ Bahar, s. 5.

¹⁴⁷ Özbek, **Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 125, dn. 422.

1983 yılında, Adalet Bakanlığı, Mağdur ve Tanığın Korunması Hakkında Federal Koruma Yasası'nda kendine verilen bir yetkiye dayanarak, tamamlayıcı bir takım düzenlemelerde bulunmuştur.¹⁴⁸ Bu düzenlemeler, adalet makamlarının mağdur karşısında sahip oldukları yükümlülükleri somutlaştırmak doğrultusunda olmuştur. Bilgi verme, tavsiyelerde bulunma ve diğer hizmetler gibi mağdur için pratik, önemi büyük bilgilerdir. Bu hizmetlerin amacı, mağdurun ihtiyaçlarını tavsiye ve yardımlarla gidererek, ikinci bir mağduriyete uğrama tehlikesini önlemektir. İlgili makamlar, tıbbi yardımlar, devlete karşı hangi tazmin talebinde bulunabileceği, devlete ait ya da özel organizasyonlardan nasıl yardım alabileceği konusunda bilgi vermektedirler. Adli makamlar aynı zamanda mağdura, belirli sorular bakımından kendi görüşünü açıklamayabilme olanağı vermektedir. Adliyede sanığın ve sanığın gösterdiği tanıkların giremediği, özel bekleme salonlarının tahsis edilmesi mağdura sunulan hizmetler arasında yer almaktadır.

1984 yılında çıkarılan “Federal Suç Mağdurları Yasası” parasal harcamaların öncelikle aile içi şiddet, cinsel suç ve çocuk istismarı mağdurlarına yönelik programlar için ayrılmasını önermiştir. Kriz müdahale, mağdur ve tanık koruma ve mahkemelerle ilgili diğer işlemlerle ilgili merkezler, halk eğitimi gibi projeler bu çalışmalara örnektir.

Mağdur fail arabuluculuğu, Birleşik Devletler'de, alternatif uyuşmazlık çözümü hareketinin bir parçası olarak, hızla büyüyen bir alanı temsil eder. Geleneksel arabuluculuk uygulamasından bazı yönleriyle ayrılan kendine has bazı özelliklere sahiptir.

Mağdur-fail arabuluculuğu anlayışı, ceza adaleti sistemindeki üç çağdaş akımın sonucudur:

- 1- Ceza adaleti sisteminde mağdurlar ve mağdurların işlevi hakkında artan ilgi,
- 2- Faillerin cezalandırılma yollarının ve faillere davranış şekillerinin oluşturulmasından duyulan tatminsizlik,

¹⁴⁸ A.e., s. 127.

3- Uyuşmazlık çözümü ve yönetiminde bilinen yöntemlerle yeni alternatiflerin bulunması.

Birleşik Devletler’de, mağdur–fail arabuluculuğu ve uzlaştırma programları ilk olarak 1978 yılında, uygulanmaya başlamıştır. 1998 yılında ABD’de 315, Avrupa çapında ise 700’den fazla bu çeşit program kurulmuştur.

Mağdurlara yardımcı olmak amacıyla Birleşik Devletler’de ülke çapında faaliyet gösteren programlar, mağdur-tanık yardımı, tecavüze uğrayan mağdurları destekleme merkezleri, mağdur ombudsmanı, mağdur avukatlığı ve aile içi şiddete maruz kalan eşler için sığınaklar gibi yardım amaçlı programları içermektedir. Mağdurlara yönelik bu artan ilgiye rağmen hala çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Mağdurların ceza adaleti sisteminden kaynaklanan tatsizlikleri hakkında yapılan çalışmalar, mağdurların uzun zamandan beri ihmal edildiği ve onları korumayı amaçlayan bir sistem tarafından mağdurlara kötü davranıldığı konusunda mevcut olan inancı ve şüpheyi arttırmıştır.

1-Aile İçi Şiddet Mağdurlarına İlişkin Düzenlemeler

ABD’de eyalet düzeyindeki tüm hakim, savcı ve polisler yasal bir zorunluluk olarak aile içi şiddet konusunda eğitim almaktadırlar.¹⁴⁹ ABD’de “Kadına Yönelik Şiddet Yasası”, 1994 tarihli “Şiddet İçeren Suçlar ve Yürürlük Yasası” (VAWA)¹⁵⁰ ile getirilmiş olup, daha sonra, kadın gruplarının ve Kongre’deki kadınların çalışmalarıyla 2000 yılında yenilenmiştir.¹⁵¹ Bu yasayla kadına yönelik cinsel saldırı ve aile içi şiddet konuları federal dava konusu yapılabilmektedir.

Ev içi ve aile içi suçlarla ilgili Cezalar ve Usuller Kanununun 204. maddesinde, ev içi ve aile içi şiddet mağdurlarına polisin yazılı bildirim verme zorunluluğu düzenlenmiştir. Yazılı bildirim gerekçesinde; polisin bir mağdura kendisine destek olabilecek yasal ve toplumsal kaynakların neler olduğunu bildiren ilk kişi olabileceği, mağdur özellikle bir kriz ve karışıklık anında kendisine sözlü olarak verilen kapsamlı

¹⁴⁹ Bernice Bouie Donald, “ABD: Açısından Koruma Emri”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s. 106.

¹⁵⁰ (Çevrimiçi) <http://www.usdoj.gov/ovw/laws/vawa/vawa.htm>, 25.05.2007.

¹⁵¹ (Çevrimiçi) http://www.usdoj.gov/ovw/laws/vawo2000/stitle_b.htm, 25.05.2007.

bilginin detaylarını hatırlamayabileceğinden, mağdura yazılı bildirimde bulunması gereği açıklanmıştır. Polisin müdahalesinde, şikayette bulunmaya, koruma emri çıkarmaya, sığınak bulup danışmanlık almaya ve şiddet nedeniyle oluşan zararın telafisine kadar, sunulan olanakların listesinin yazılı olarak verilmesi, mağdura kriz sonrasında bu olanakları inceleme ve değerlendirme imkanı sağlamaktadır.

Savcının mağduru bilgilendirme yükümlülüğünün düzenlendiği¹⁵² 211. maddenin açıklamasında; mağdurların kanuni işlemler yoluyla edinecekleri korumaya güvenerek, diğer yasal güvenlik önlemlerinin peşine düşmekten vazgeçebilecekleri göz önünde bulundurularak, davanın gelişmesinden haberdar edilmelerinin çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu maddeye göre, savcı “suç hakkında takibat yapmamaya, sanık hakkındaki adli suçlamaları geri çekmeye veya şikayeti müzakere etmeye karar verirse, ev içi ve aile içi şiddet mağdurunu bilgilendirmek için tüm makul girişimlerde bulunacaktır.” Savcının “makul çabaları” mağdurun gerçekten de zamanında haberdar edilmesini sağlayacak bir sistemin kurulması olarak tanımlanmıştır. Savcının mağdura haklarını bildirme görevi kapsamında (madde 214) ev içi ve aile içi şiddet mağduru, diğer suçların mağdurlarına verilen tüm haklar dışında, aşağıdaki hakları da bildirmesi gerekir:

- a- Duruşma günlerinden ve sürecinden haberdar olması.
- b- Mahkemeye suçun mağdur üzerindeki etkisine ilişkin tutanak ve mağdurun görüşünü içeren tutanağı sunması ve daha fazla zarar görme riskinin değerlendirilmesi.
- c- Mahkeme kararının okunacağı duruşmada bulunması ve mahkemede ifade vermesi.
- d- Mağdurun, ailesinin ve ev halkının güvenliğinin sağlanması için gerekli olan gözaltı ve tahliye koşulları konusunda mahkemeye görüş bildirmesi.

¹⁵² Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. “ABD. Ceza Kanunu Aile İçi Şiddetle İlgili Cezalar ve Usuller” **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat, 2002, s. 184-207.

- e- Herhangi bir cezai davranışın doğrudan sonucu olarak oluşan zararın telafi edilmesi
- f- Zararının telafisi için başvurma hakkı ve başvuru işlemlerinden haberdar edilmesi.

B-Almanya

Almanya'da 18.12.1986 yılında kabul edilen "Mağdur Hakları Yasası"yla modern anlamda mağdurun korunmasına ilişkin adımlar atılmıştır. Bu alandaki iyileştirme çabaları 1998 yılında Adalet Bakanı başkanlığında oluşturulan bir uzmanlar komisyonu tarafından devam ettirilmiştir. Almanya Genel Cumhuriyet Başsavcısı, Kriminologlar, Sosyologlar ve Sosyal Hizmet uzmanlarından oluşmaktadır.

Almanya'da Bremen Eyaleti'nde 1983 yılında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre Alman Ceza Kanunu'nun 177, 178 ve 179. maddelerine ilişkin takipleri yapmak üzere savcılık nezdinde özel bir büro kurulmuştur. Tecavüz gibi şiddet içeren cinsel suç mağdurlarına daha özel ve hassas bir yaklaşımın ancak konularında uzman kişilerce yerine getirilebileceği düşüncesiyle oluşturulan büronun elde ettiği sonuçlar, daha sonraları başka eyaletlerde de böyle büroların açılmasını sağlamıştır. 01.01.1998 tarihinden itibaren özel bir şubesi olan Kiel ile, böyle bir şube bulunmayan Hamburg savcılıklarının, cinsel özgürlüğe yönelik suçlar alanındaki bazı sonuçları karşılaştırıldığında, özel bir şubenin faydası daha net biçimde ortaya çıkmıştır. 1988 yılında Kiel Savcılığı'ndan alınan 24 dosya ile 87/88 yılları arasında Hamburg Savcılığı'ndan alınan 28 dosya karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre Kiel'de kamu davası açma oranı daha yüksek çıkmıştır. Kiel'deki cinsel suç mağdurlarına kamu davasına katılma konusundaki hakları öğretildiğinden, kadınların hemen hemen tamamı kamu davasına katılmıştır. Beraat oranlarına bakıldığında, Kiel'de bu oran %9 iken, Hamburg'da %29 olmuştur. Yapılan bu araştırmaya göre, savcılık bünyesinde özel

büroların kurulmasından sonra şikayetlerde % 20 artış olmuş, buna karşın takipsizlik kararı oranı %60'dan %22'ye düşmüştür.¹⁵³

Almanya'da savcılarının görev ve yetkileri konusunda çıkarılan yönetmelikte, cinsel suç mağdurunu koruyucu hükümler yer almaktadır. 135/11. maddesinde, kısa bekleme süresi ve sanıkla karşılaşmaktan kaçınma, madde 221'de cinsel suçlarda yargılamanın hızlandırılması ve tutuklu sanık, ailesinin yanına geri döndüğünde gençlik kurumuna bilgi verilmesi, madde 235/1'de küçüklerin istismarında savcılığın isim belirtmeden ve rumuzla yazı yazma yükümlülüğü, madde 235/II'de , yer almaktadır.¹⁵⁴

C-Fransa

Suç mağdurlarının ceza kovuşturmasının başından itibaren durumunun düzeltilmesi amacıyla 1982 yılında yapılan değişiklikle, Adalet Bakanlığı içinde "Mağdur Yardım Organizasyonları" kurulmuştur. Hukuk kuralları, yalnız başına mağdurun sosyal problemlerini tatmin edici bir şekilde çözemediği için, yerinden yönetim perspektifiyle uygun koşullar yaratılarak, kurulan bürolarla mağdurlara ceza yargılamasından önce koruma sağlanması amaçlanmaktadır. Büroların görevleri arasında mağdurlara yardım eden derneklerin kurulmasını teşvik etmek ve diğer kamu kuruluşlarında mağdurun bakımının sağlanmasını gerçekleştirmek de bulunmaktadır. Son yıllarda bu amaçla 120'nin üstünde derneğin kurulduğu görülmüştür.¹⁵⁵

1-Mağdur Yardım Organizasyonları

1987 yılında toplam 30.000 mağdura hizmet sunan bu organizasyonlar yerel düzeyde faaliyet sürdürmektedir. Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak verilen hizmetler arasında sadece hukuki koruma değil, psikolojik, sosyal ve maddi yardımlar da bulunmaktadır. Mağdur Yardım Organizasyonlarının faaliyetlerinin önemli bir kısmını da fail-mağdur arabuluculuğu oluşturmaktadır. Fransa'da bu organizasyonlar tarafından yürütülen pek çok program bulunmaktadır. Farklı modellere sahip olsalar da bu

¹⁵³ Nuhoğlu, "Cinsel Suç Mağdurunun Beyanı ve İspat", s. 53.

¹⁵⁴ A.e., s. 54.

¹⁵⁵ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 156.

programların ortak noktasını, tarafların muhakeme dışında bir araya gelmeleri oluşturmaktadır. Ayrıca Fransa’da 1977 tarihinde yürürlüğe giren bir yasa ile suçtan zarar gören mağdurlara devletin tazminat ödemesi kabul edilmektedir. Ödemelerde kasten işlenen eylemlerde doğan zararlar ve mağdurun durumu dikkate alınmaktadır. Mağdurun suçlu ile akraba olması, mağdura başka kurum ve kişilerce ödeme yapılması durumunda tazminat ödenmemektedir.¹⁵⁶

Fransa’da mağdurlara yönelik politikanın bir ayağını, Mağdur Yardım Organizasyonları oluştururken, diğer ayağı 1983 tarihli mağdurun hukuki konumunu güçlendiren yasal düzenleme oluşturmaktadır. Yasanın getirdiği yenilikler iki grupta toplanabilir: ilk grup, ceza muhakemesine ilişkin hükümlerdir. Fransa’da suçtan doğan zararın tazmini açısından mağdur, şahsi hak davası veya hukuk davası açma hakkına sahiptir. Şahsi hak davası mağduriyetin giderilmesi için geleneksel ve en önemli bir araç olarak görüldüğü için, 1980’li yıllarda bu yasa ile şahsi hak davasının koşulları basitleştirilmiş, ceza hakiminin yetkileri genişletilmiştir.¹⁵⁷ Şahsi hak davası bir yandan tazminat davası niteliğinde olup, diğer taraftan kamu davasını harekete geçirmektedir. Açılan şahsi davada davacı muhakemede taraf konumunda olup; muhakemeye ilişkin evrakları inceleme, delil ileri sürme, dosyadan evrak alma ve bir avukatla temsil edilme hakları bulunmaktadır. Şahsi hak davasının mağdur lehine sonuçlanması halinde, ceza davasına bakan hakim ihlal edilen şahsi hakka ilişkin de hüküm vermekte bu durumda mağdur, tazminata hak kazanabilmektedir.

Bunun dışında yeni yasayla; polis veya savcı, mağdura haklarını bildirmek, zararının giderilebileceği, önündeki hukuki yolların neler olduğu, ayrıca suç nedeniyle oluşan zararlarının giderilmesi mümkün olursa, kamu davası açılmasına gerek olmadığı kararının da verilebileceğini, anlatmakla yükümlüdür.¹⁵⁸ Ceza muhakemesinde mağduriyetin giderilmesi üç alanda; ceza tayini, hakime ait yaptırımlar ve infaz alanındaki düzenlemelerle gerçekleşmektedir.

¹⁵⁶ Akdemir, **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması**, s. 94.

¹⁵⁷ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 157.

¹⁵⁸ Yarsuvat, “Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması”, s. 339.

D-İngiltere

İngiltere’de mağdurlara ilişkin politikalar özellikle mağduriyetin giderilmesi konusunda, eski tarihlere dayanmaktadır. 1964 yılında tüm İngiltere’de “Suç Teşkil Eden Haksız Fiillerin Tazmini Projesi”yle başlamıştır.¹⁵⁹ Mağdur hareketinin amacı önceleri suçtan zarar gören mağdurun zararının tazmin edilmesi olmuş, ancak daha sonra mağdurların gereksinimlerinin arttığı fark edilerek yerel destek önlemleri alınmaya başlanmıştır. Bu yerel destek önlemleri NAVSS (National Association of Victim Support Schemes) adı altında örgütlenmişlerdir.¹⁶⁰ NAVSS mağdurların zararlarının giderilmesinde onlara yardımcı ve destek bir konuma girmekten kaçınmıştır.

İngiltere’de mağdurlara ilişkin çalışmalarda özellikle polis üzerinde durulmuştur.¹⁶¹ Yapılan araştırma ve çalışmalarda mağdurların polis ile ilişkilerinde karşılaştıkları zorluklara dikkat çekilmiş ve bu çalışmalar polisin, mağdurlara karşı davranışlarının iyileşmesinde bir etken olmuştur. 1988 yılında polise gönderilen bir genelgeyle kolluk, mağdurları zararlarının giderilmesi olanaklarından ve bu konuda alınan kararlardan haberdar etmeye başlanmıştır. Aynı zamanda soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurların haklarını gösteren bir kitapçık da polis aracılığıyla mağdurlara dağıtılmaktadır. Bir başka genelgede suçluya gözdağı vermenin ya da kötü davranmanın yan etkilerine değinilerek, mağdur açısından suçla doğan zararın giderim olasılığını ortadan kaldırıldığına dikkat çekilmiştir.

1-Aile İçi Şiddet Mağdurlarına İlişkin Uygulama Örneği

Polis uzun zamandır aile içi şiddetle başa çıkmanın en iyi yönteminin çok kurumlu ortaklıklardan geçtiğini kabul etmiştir. 1994’te Kuzey Umbria polisi, sivil yerel yönetimler, sağlık, eğitim ve adli kurumlar, sosyal hizmetler, kadın grupları ve gönüllü kuruluşlar, kamuya yönelik suçları ve kamu güvenliği konularını ele alan Kuzey Umbria

¹⁵⁹ Özbek, **Mağduriyetin Giderilmesi**, s. 13.

¹⁶⁰ Uruşak, “Suç Mağdurunun Korunması”, s. 14-16.

¹⁶¹ Stephanie Yearnshire, “Aile İçi Şiddet ve Tecavüz Konularında Yasal İhtilaflar Polisin Yaklaşımı”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat, 2002, s. 74-80.

Toplum Güvenliği Strateji Ortaklığı'nı kurmuşlardır. Bu ortaklığın oluşmasını sağlayan neden, hem emniyet güçlerinin hem de diğer kurumların, toplumu ilgilendiren sorunları, aile içi şiddet de buna dahil olmak üzere, tek başına çözemeyecekleriydi. Çok kurumlu ortaklık yaklaşımı 1998'de kanunlaştırıldı. Daha önce gönüllü olarak kurulan bu ortaklıklar, daha sonra, polis ve diğer kilit kurumlar arasında sorunların birlikte çözümü ve suç önleme stratejileri geliştirme amacıyla kanunen oluşturulmuştur.

Polisin görevinin kanunu uygulamak olduğundan yola çıkarak, danışmanlık ve destek hizmetlerini sunmakla yükümlü olan kurumlar tarafından bu hizmetin daha iyi verileceği göz önüne alınmış, aile içi şiddet alanında yerel düzeyde çalışan yedi kurumun katıldığı bir grup oluşturulmuştur. Bu kurumlar, yerel düzeyde sorumlu buldukları alanda, yetkili olduklarından, yönetmelik düzenleme ve kurumsal değişiklikleri gerçekleştirebilme olanağına da sahip bulunmaktadır. Hükümetin 1999'da yayınladığı “Zincirin Kırılması” başlıklı doküman, aile içi şiddetin yaygınlığını ve polisin oynadığı kilit rolü göstermiştir..

İngiltere'de aile içi şiddetle ilgili olarak danışma ve destek hizmetleri sunan başka bir örnek, Hackney Belediyesi tarafından oluşturulan “Hackney Aile İçi Şiddet ve Nefret Suçu Birimi”dir.¹⁶² Mağdur merkezli yaklaşımla oluşturulan birimde, aile içi şiddet mağdurlarının mevcut hizmetlerden yararlanmasını sağlamak amacıyla polis ve ilgili diğer kuruluşlarla birlikte çalışmalar yürütölmekte, özellikle mağdurların konutlarında güvenli bir yaşam sürdürmesine dönük çalışmalar yapılmaktadır. Hackney Korunaklı Evler Projesi'yle aile içi şiddete maruz kalan kişilerin evlerinde ek güvenlik önlemleri alınmaktadır. Bu birim mağdurların güvenliğini sağlamak üzere, tercüman, yasal destek, telefonla danışmanlık ve mağdurların diğer hizmetlere ulaşmasını sağlamak üzere danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

¹⁶² Hackney Domestic Violence and Hate Crime Team, (Çevrimiçi) <http://www.hackneyhomes.org.uk/>, 25.05.2007.

VII-Değerlendirme

Klasik ceza hukukunda, Devlet toplumsal yarar adına suçları cezalandırmak yetkisini elinde tutarken, muhakeme sürecinde tüm ilgi failin cezalandırılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Devlet ve fail arasında kurulan bu ilişkinin doğurduğu sorunlar, devlet karşısında muhakeme sürecinde failin haklarının korunması, failin topluma yeniden kazandırılması gibi sorunları gündeme getirmiştir. Bu süreçte suç olgusunun bir tarafı olan mağdurun pasif süje olarak değerlendirilerek ihmal edilmesi, ceza adaletinin suç mağdurları açısından sorgulanmasına yol açmıştır. Klasik ceza hukukunun değişime uğramasında suçun mağdur açısından ele alınması ve cezalandırmanın yanı sıra mağdurun korunması ve suçtan doğan zararlarının giderilmesi gerekliliğinin tartışılmaya başlamasıyla olmuştur. Mağdurun önem kazanmasında kriminolojik çalışmaların da etkisi olmuştur. Kriminoloji yalnızca cezalandırmaya yönelen ve yasa normlarıyla kendisini sınırlayan bir disiplin olmadığı için, suçu incelerken, suçlu ve mağdur ilişkisinin önemi üzerinde durmuş, suçlu kadar mağdura da eğilme zorunluluğunun bilinciyle hareket etmiş ve böylece viktimoloji denilen bilim dalının doğmasına neden olmuştur.

Mağdur açısından suçluluğun incelenmesi ve değerlendirilmesi eğilimi, özellikle uluslararası ölçekte düzenlenen viktimoloji kongrelerinin etkisiyle, konunun hukukçular tarafından da benimsenmesine, uluslararası alanda çeşitli düzenlemelerin yapılmasına yol açmıştır.

Şiddet mağduru kadınlar açısından, uluslararası belgelerde oldukça kapsamlı düzenlemeler mevcuttur. Kadınların şiddetten korunmasına ilişkin uluslararası belgeler, mağdur kavramının bir alt kategorisi olarak gelişmemesine rağmen, zaman içerisinde çakışan yönleri olmuştur. Avrupa Konseyi Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Rec(2002)5 Sayılı Tavsiye Kararı'nda; Devletlerin mağdurları korumakla yükümlü olduğunu belirtilerek, Tavsiye Kararı'nda yer alan hususlarda, ulusal politikalar oluşturulması tavsiye edilmiştir. Mağdurların kendilerinin, ailelerinin ve lehlerine tanıklık yapacak kişilerin güvenliğinin sağlanması, bu alanda çalışan meslek

mensuplarının eğitimi, mağdurlara yönelik hukuki, tıbbi ve sosyal hizmetlerin koordineli olarak ve kesintisiz bir şekilde sunulması, adli tıp ve kanıt toplama işlemlerinin belirli bir standarta ve protokole göre yürütülmesi, ceza muhakemesinde mağduru savunacak tüzel kişiliğe sahip, kamu ve özel kuruluşların katılımına olanak sağlanması ve davanın tüm aşamalarında mağdurun ihtiyaçları göz önünde alınarak, yargılama usulünün travma yaratıcı etkilerinin azaltılması için özel tedbirler alınması gerektiği, Tavsiye Kararı'nda yer almıştır. Sayılan tüm bu hususlar, şiddet mağduru kadınların, suçla oluşan mağduriyetinin giderilmesini ve ceza muhakemesine etkin bir şekilde katılımını teşvik etmektedir. Aile içi şiddet ve cinsel suçlarda siyah sayıların azaltılması yani mağdurların ceza adaletine erişimi, ancak bu tür tedbirlerin varlığı ile mümkün olabilecektir.

Türkiye'de, son dönemde gerçekleşen ceza mevzuatındaki değişikliklerde, suça mağdur açısından yaklaşılması eğilimi güç kazanmıştır. Yürürlükten kalkan ceza mevzuatında cezalandırma ilişkisi genellikle, Devlet ile suçlu arasında kurulmuş, suç mağdurunun hakları ve gereksinimleri yeteri kadar göz önünde bulundurulmamıştır. Yeni düzenlemelerde ise, mağdurun korunması bir prensip olarak kabul edilmiştir.

Mağdurun korunmasına ilişkin düzenlemeler, önemli bir gelişme olmasına rağmen, suç mağdurlarının ceza adalet sisteminde karşılaştıkları sorunlar göz önüne alındığında, yeterli korumayı sağlamaktan uzaktır. Genel olarak suç mağdurları açısından geçerli olan bu tespit, özellikle şiddet mağduru kadınlar açısından daha fazla geçerlilik taşımaktadır. Aşağıda, uluslararası belgelerden yola çıkarak, ceza mevzuatında yapılan değişikliklerle birlikte, mağdur hakları açısından tartışılmaya devam edilmesi gereken hususlar ele alınmıştır;

1-Genel olarak mağdurlar ve özel olarak şiddet mağduru kadınların korunmasına ilişkin uluslararası belgeler göz önüne alındığında, Türkiye'de öncelikle suç mağdurlarına yönelik ulusal bir politikanın belirlendiği söylenemez. Ulusal politika oluşturmak için her şeyden önce gerekli viktimolojik araştırmalar yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Bu tür araştırmalar, mağdur ve suç ilişkisini, suç mağdurlarının ceza adalet sisteminde yaşadığı sorunları görünür kılması, ihtiyaçların belirlenmesi ve

alınabilecek tedbirlerin saptanması açısından önem taşımaktadır. Suç mağdurlarına ilişkin kapsamlı bir politikanın belirlenmesi tüm bu çalışmaların yapılması ile mümkün olabilecektir. Suç mağdurunun korunmasına ilişkin merkezi düzeyde ve bütünsel bir politika, yapılan yasal değişikliklerin daha etkin bir şekilde uygulanmasına neden olacaktır.

2-Mağdurun korunması, ceza hukuku açısından, ancak kişisel haklarının korunması ve bu hakların korunacağına dair güvencenin sağlanması ile mümkün olabilecektir. Ceza muhakemesinde, aile içi şiddet ya da cinsel dokunulmazlığa ilişkin suçlarla, diğer suçlar arasında fark gözetilmemesi, mevzuattaki eksikliğin en önemli nedenini oluşturmaktadır. Böyle bir perspektifin yokluğu, şiddet mağduru kadınların, ceza muhakemesinin çeşitli süreçlerinde karşılaştığı sorunların göz ardı edilmesine, sonuçta yasal düzeyde gerekli korunmanın sağlanmamasına neden olmaktadır. Cinsel suç mağduru kadının dinlenmesi, can ve mal güvenliğinin sağlanması, kişiliğinin ve özel hayatının korunmasına ilişkin özel düzenlemeler olmadığı gibi, genel olarak mağdurlar açısından bakıldığında da ceza muhakemesinde varolan hükümler yeterli korumayı sağlamaktan uzaktır. Ceza hukukunda mağdurun korunması prensibi, öncelikle mağdurun haklarının varlığını ve bununla ayrılmaz bir biçimde haklarını öğrenme hakkıyla bağlantılıdır. Suçun ihbarında ve şikayetinde, polisin oynadığı kilit rol göz önüne alındığında, mağdurun haklarının kapsamlı bir biçimde öğrenmeye özellikle bu aşamada ihtiyacı bulunmaktadır. Mağdurun, mağduriyetin ortaya çıkardığı ihtiyaçlarını karşılayabileceği resmi ya da özel kuruluşlara yönlendirilmesi, can güvenliğinin ve kişiliğinin korunmasına ilişkin alınabilecek tedbirleri ve mağduriyetinin giderilme olanakları hakkında bilgi edinmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Avrupa Konseyi'nin çeşitli Tavsiye Kararlarında vurgulandığı gibi, mağdurun dinlenmesinde, suçla birlikte oluşan kişisel durumu göz önünde tutularak, haklarının ve onurunun korunmasına dikkat edilmelidir. Yapılan değişikliklere rağmen, ceza mevzuatında, gerek mağdurun kişiliğinin korunması gerek mağdura tanınan haklar gerekse bu hakların öğrenilmesi açısından boşluklar bulunmaktadır.

3- Cinsel suçlar ve aile içi şiddetle ilgili suçlarda, suçun özelliği, işleniş şekli, sorgu, delil toplama ve ispat sorunları ceza muhakemesi açısından bazı tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Özel bir alan olduğu için, eğitilmiş ve uzman savcılık ve kolluk teşkilatı ve ilgili meslek mensuplarından oluşan bir birime ihtiyaç bulunmaktadır. Cinsel suçlara ilişkin fiziksel bulguların tespiti, rapor tanzimi, suç bildirme ve değerlendirilmesinde karşılaşılan sorunların yanı sıra, uygulamada belirli bir standardın bulunmaması tıp mensuplarının da cinsel suçlar dahil olmak üzere cinsel suçlarda özel eğitim alma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan pek çok araştırma göstermektedir ki; kadına yönelik şiddetle ilgili suçların yargıya yansımamasında polis ve savcının, tutum ve davranışları da etkili olmaktadır. Bu tür suçlara ilişkin mitler, yargı mensuplarını da etkilediğinden, suçla mücadelede görev yapan kişiler tarafından bu mitlerin dile getirilmesi mağdurları daha fazla etkilemektedir. Cinsel suçlarla ilgili ihbar ve şikayetlerin gereken ciddiyetle ele alınması, mağdurun dinlenmesi sırasında, kişilik haklarına ve onuruna saygılı bir muamele sergilenmesi, yaşadığı travmanın etkileri konusunda bilgi sahibi olunması ve gereken önemin gösterilmesi; özetle muhakemenin tüm sürecinde mağdurun etkin bir biçimde katılımının sağlanabilmesi, mağdurlarla ilişkide olan yargı ve ilgili meslek mensuplarının bu alanda eğitim almaları gerekli kılmaktadır.

Kadına yönelik şiddet konusunda kamuoyunda son dönemde artan bir ilgi olmasına rağmen, bu ilgi kurumsal düzeyde henüz beklenen etkiyi yaratmamıştır. Yeni Ceza Kanununda aile içi şiddet ve cinsel suçlarla ilgili hükümler, önemli bir gelişme olmakla birlikte, suç mağduru kadınların ceza adaletine erişiminde varolan problemler henüz aşılmış değildir. Özellikle ceza muhakemesi açısından, ikinci mağduriyetin faktörleri arasında sayılan, meslek mensuplarının olumsuz tutum ve davranışları yasal mevzuattaki gelişmelere rağmen, varlığını korumaktadır. Kadına yönelik şiddet alanında çalışan meslek mensuplarının eğitimi, kurumsal düzeyde verilen adalet hizmetinin niteliğinin değişmesine yol açması bakımından üzerinde durulması gereken bir alanı oluşturmaktadır.

4-Uluslararası belgelerde, suç sonrasında mağduriyetin neden olduğu sorunların giderilmesi açısından, mağdurların ihtiyaç duydukları, hukuki tavsiye, tıbbi yardım, psikolojik destek, ekonomik yardım ve diğer sosyal destek hizmetlerine ulaşmalarını sağlamak amacıyla pek çok düzenleme mevcuttur. Yeni ceza mevzuatında ikinci mağduriyete yolaçan sorunların giderilmesine dönük yasal düzenlemeler yetersizdir. Uluslararası düzenlemelerin aksine, ne poliste ne savcılıkta ne de mahkeme aşamasında mağdurun alabileceği yardımlar hakkında, ilgililerin bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Mağdurlara yönelik ulusal bir politikanın bulunmayışının en somut göstergelerinden biri sayılacak bu durum, mağduru suçla oluşan sorunları tek başına çözmek zorunda bırakmaktadır.

Ceza mevzuatında gerçekleşen değişikliklerin infaz rejimine uyarlanabilmesi için çıkarılan 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunda mağdurlarla ilgili bir düzenleme yer almaktadır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nun madde 104 gereğince; Cezaları ertelenen, salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, iyileştirilmesi, psiko-sosyal problemlerinin çözülmesi, salıverme sonrası korunması ve yargılanan kişiler hakkında sosyal araştırma raporlarının düzenlenmesi ve mağdurun korunması gibi görevleri yerine getirmek üzere "Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları" kurulacağı yer almaktadır.

Daha çok sanıklarla ve infaz rejimiyle ilgili bir düzenlemenin satır aralarına eklenen "mağdurların korunması gibi" ifadelerle, suç mağdurlarının gerçek ihtiyaçlarına dönük bütünlüklü bir yaklaşımın sergilenmesinin uygun olmadığı söylenebilir. Nitekim 03.07.2005. tarihinde kabul edilen ve 20.07.2005. tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 5402 sayılı "Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları" Kanununun¹⁶³ bütününe hakim olan anlayış sanıkların topluma yeniden kazandırılması için verilecek hizmetlerle ilgili organların kurulması işleyişi ve verilecek olan hizmetlerin

¹⁶³ "Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu", (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>, 19.04.2007.

belirlenmesidir. Adalet Komisyonu'na bağlı Şube m¼d¼rl¼ę¼ ve koruma kurullarının g¼revleri arasında; suĉtan zarar g¼ren kişilerin karŐılaŐıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarında danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak da yer almaktadır. Fakat Şube m¼d¼rl¼klerinde g¼revli personelin eğitimi (madde 24) Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezlerinde hizmet ¼ncesi, aday memurluk, hizmet iĉi ve g¼revde y¼kselme eğitiminin yanı sıra g¼revleri ile ilgili eğitimin uygulanacağı belirtilmektedir. Ceza muhakemesinin farklı taraflarında olan ve farklı ihtiyaĉlara sahip olan kişilere aynı kurum tarafından hizmet verilmesinin doğuracağı sakıncaların yanı sıra, suĉ mağdurlarına verilen ¼nemin g¼stergesi olması aĉısından da eleŐtirilmesi gereken bir anlayışı yansıtmaktadır

5- T¼rkiye'de spesifik olarak mağdur hakları alanında ĉalıŐan resmi ya da sivil kuruluşların yok denecek kadar az olması, ceza mevzuatındaki eksiklikler dışında başka bir sorunu oluŐurmaktadır. Daha ĉok insan hakları, kadın veya ĉocuk hakları gibi temel hak ve ¼zg¼rl¼klerin korunması ve geliştirilmesi perspektifiyle kurulan resmi ya da sivil kuruluşların, ilgili hakların ihlali halinde, mağdurlarına y¼nelik ĉalıŐmaları g¼ndeme gelmektedir. Bunun en ¼nemli suĉ mağdurlarının g¼r¼n¼r olamamasıdır. Yani, mağduriyetin neden olduğu sorunlar ve hak ihlallerine ilişkin yeterince araŐtırmanın yapılmaması ve bu alana y¼nelik politika ¼retilmemesinden kaynaklanmaktadır. Oysa suĉla birlikte ortaya ĉıkan mağduriyet, ceza muhakemesinin ĉeŐitli safhalarında ĉeŐitli sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Suĉ mağdurunun korunması, bu safhaların ortaya ĉıkardıęı sorunların b¼t¼nsel bir biĉimde ele alınmasını ve birden fazla disiplinin koordineli ĉalıŐmasını gerektirmektedir. B¼yle, b¼t¼nsel bir yaklaşım sergilenmediği takdirde, suĉ mağdurlarının var olan resmi ya da g¼n¼ll¼ hizmetlerin varlığından haberdar olması, haberdar olsalar bile bu kuruluşlar arasında gidip gelmeleri ĉoęu zaman ayrı bir ĉabayı gerekli kılmaktadır. ¼rneęin, cinsel dokunulmazlığa ilişkin bir saldırı olayında, en b¼y¼k sorun suĉun ispatında yaŐanır; fiziksel bulguları tespit edilmesindeki aciliyet ya da fiziksel bulgunun olmadığı hallerde alınması gereken psikolojik rapor iĉin baŐvurulabilecek kurumların bilinmesi ¼nemlidir. Bunun yanı sıra mağdurun can g¼venlięinin sağlanması, barınma ve diğer maddi ihtiyaĉlarının karşılanması da s¼z

konusudur. Ceza muhakemesinin devam ettiği bu süreçte, mağdurun tek tek bu sorunlarını gidermek için resmi ya da gönüllü kuruluşlara ulaşması gerekmektedir. Türkiye’de uygulamalara bakıldığında, mağdur hizmetlerinin ihtiyacı karşılamaktan çok uzak olmasının yanı sıra, var olan kuruluşlar arasındaki kopukluk ta başka bir sorundur. Suç mağdurlarına yönelik politikanın zayıflığı, personel ve ekonomik yetersizlikler bu alandaki diğer sorunları oluşturmaktadır. Türkiye’de mağdurlara yönelik çalışmaların büyük bir kısmı gönüllü kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Suç mağdurlarının korunması aynı zamanda ceza adaletinin gerçekleşmesine hizmet edeceğinden, devletin öncelikle, bu alanda sorumluluk üstlenmesi ve beraberinde sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini geliştirerek, desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Suç mağdurlarının korunması ceza mevzuatı ile sınırlı bir alan olmadığı için, ceza yargılamasının öncesi ve sonrası da göz önünde bulundurularak mağdurlara yönelik hizmet sunacak örgütlenmelerin oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Çeşitli ülkelerdeki mağdurlara sunulan destek hizmetlerine ilişkin, uygulama örnekleri, mağduriyetin yol açtığı değişik sorunlara çok yönlü ve koordineli bir yaklaşımın, başarılı olduğunu göstermektedir. Çeşitli ülkelerde farklı biçim ve işleyişe sahip olmakla birlikte, genelde hukukçu, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, polis, doktor gibi meslek mensuplarının yanı sıra yerel ya da idari birimlerde görev yapan yetkililerden oluşan mağdurlara destek birimleri, mağduriyetin ortaya çıkardığı sorunlara birlikte çözüm üretmeye çalışmaktadır. Bu tür bir yapılan sadece suç mağdurlarının yasal haklarını etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamamakta, aynı zamanda mağdurun yararlanabileceği hizmetlerinde daha nitelikli kılmaktadır. Örneğin, mağdurların güvenlik sorunu, ev, işyeri, okul gibi yaşam alanlarının dışında, mahkeme binasında da ele alınarak giderilmeye çalışılması, doğal olarak suç mağdurlarını hak arama sürecinde kendilerini daha güvenli hissetmelerini sağlamaktadır.

Türkiye’de öncelikle suç mağdurlarının korunmasına ilişkin merkezi düzeyde politikalar oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Suç mağdurlarının sorunlarının görünür kılınması, mağdurlara yönelik her türlü desteğin sunulması, hakları konusunda bilgilendirilmesi, resmi ya da sivil toplum kuruluşlarını kapsayan ve çeşitli disiplinlerin

koordinasyonu temel alan hizmet birimlerinin oluşturulması gibi hedefler ancak ulusal düzeyde mağdurların korunmasına ilişkin politikaların varlığı ile gerçekleştirilebilir.. Mağdurların ceza muhakemesine daha aktif katılımının sağlanması ve korunması, uğradığı maddi ve manevi zararların giderilmesi ihtiyaç duyduğu hizmetlere erişimi yani mağduriyetin giderilmesi bir hak olduğundan, bu alanda yapılacak çalışmalar yardımdan çok devletin yerine getirmesi gereken bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Sonuçta mağdurlar açısından ceza adaletinin sağlanamaması, büyük ölçüde devletin muhakeme, cezalandırma konusundaki otorite ve olanaklarına olan güvenin sarsılmasına yol açmaktadır.

Yerel yönetimler ve idari birimlerin katılımıyla ve mali destek de dahil olmak üzere her türlü destek sağlanarak, mağdur destek merkezleri, danışma merkezleri, acil durumlarda müdahale birimleri, travma merkezleri, sığınma evleri gibi mağdurlara hizmet sunan yapıların oluşturulmasına, az sayıda da olsa var olanların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Şiddet mağduru kadınlar açısından, ceza adaletinin gerçekleşmesi, ceza hukuku alanında özel tedbirler alınmasını, mağdurların haklarla donatılmasını, uygulamada ise çok yönlü bir yaklaşımla mağduriyetin neden olduğu ihtiyaçların giderilmesine yönelik hizmetlerin sunulmasını gerektirmektedir.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü: (Çevrimiçi), <http://www.cigm.adalet.gov.tr/Duyuru/tore.rtf>.
- **Adalet İstatistikleri 2003**: TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2005.
- Akdemir, Süleyman: **Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması**, İzmir, 'y.y', 1998.
- Agnarsdottir, Gudrun: "Tecavüze Uğrayan ve Cinsel Tacize Maruz Kalan Kadınlara Acil Serviste ve Tecavüz Kriz Merkezinde Yaklaşımlar", **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s.68–72.
- **Aile İçi Şiddete Karşı Mücadelede Kadınlar**, (Çevrimiçi) <http://www.amnesty.org.tr/>
- Altay, Ali: "Ceza Muhakemeleri Kanununda Mağdur Hakları", Ed. Halil İbrahim Bahar, **Suç Mağdurları**, Ankara, Adalet Yayınları, 2006, s. 275–290.
- Arın, Canan: "Mor Çatı'nın Kuruluş Öyküsü", **Evdeki Terör. Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, Mor Çatı Yayınları, 1996, s.145–151.
- Avrupa Konseyi Mağdurların Cezai Takibatlardaki durumu hakkında Çerçeve Kararı: (Çevrimiçi) <http://www.europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dot/2001/1>
- Avrupa Konseyi Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 27 Sayılı Tavsiye Kararı: (Çevrimiçi) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/HTML/116.htm>.
- Avrupa Konseyi Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında (87)21 Sayılı Tavsiye Kararı: (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/national_law_cv_cyp_en.pdf
- Avrupa Konseyi Ceza Kanunu ve Prosedürü Çerçevesinde Mağdurun Durumuna İlişkin R(85)11 Sayılı Tavsiye Kararı: (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/docs/council_eur_rec_85_11_en.pdf

- Bayram, Halil İbrahim: **Suç Mağdurları**, Adalet Yayınları, Ankara, 2006.
- Beşe, Ertan: “Suç İstatistiklerinde Karanlık Alan ve Mağdurun Rolü” **Suç Mağdurları**, Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınları, Ankara, 2006, s.73–86.
- Birleşmiş Milletler Mağdur Temel İlkeleri Deklarasyonu: (Çevrimiçi)
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/477/41/IMG/NR047741.pdf?Op=enElement>
- Centel, Nur: “Mağdurun Korunmasında Yeni bir Yaklaşım”, **Prof.Dr. K. Tunçomağ’a Armağan**, İstanbul, 1997, s. 59–69.
- Demirbaş, Timur: **Kriminoloji**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005.
- Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu: (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/>
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, American Psychiatric Association: (Çevrimiçi) <http://www.behavenet.com/capsules/disorders/ptsd.htm>
- Donald, Bernice Bouie: “ABD: Açısından Koruma Emri”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat, 2002, s.102–106.
- Dönmezer, Sulhi-Erman Sahir: **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Cilt 1, 12. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1997.
- Dönmezer, Sulhi: “Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi” İstanbul, **Onar Armağan**, 1997. s.179–191.
- Dönmezer, Sulhi: **Kriminoloji**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.
- Dönmezer, Sulhi: “ Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, **Prof.Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul, İÜHF, Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını No 716, 1998, s.67-74.
- Erem, Faruk: “Mağdurun Korunması” **Adalet Dergisi**, Nisan, 1996, s. 277–279.
- Erem, Faruk: **Türk Ceza Hukuku**. Cilt 1, Ankara, Seçkin Kitapevi, 1984.
- Eser, Albin: “Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerindeki Değişme: Ceza Muhakemesi Tekrar Özelleşiyor mu?” Çev. Feridun Yenisey/ Selami Kuran, **İstanbul, 10. Yıl Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu**, MÜHFM 1993, s.19–65.

- Ertürk Yakın : “Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportör’ü Türkiye Raporu”, (Çevrimiçi) <http://www.ohchr.org/>
- European Court of Human Rights Portal: (Çevrimiçi) <http://www.echr.coe.int>.
- Günşen İçli, Tülin: “Aile içi şiddet Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği” **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, Cilt 11, Sayı 1, Aralık 1994, s. 7–20.
- Hackney Domestic Violence and Hate Crime Team, (Çevrimiçi) <http://www.hackneyhomes.org.uk/>,
- Hirsch, Hans Joachim: “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri”, Çev. M. Emin Artuk, **10. Yıl Armağanı**, İstanbul, MÜFM. 1993, s. 341–351.
- İçel, Kayıhan: **Suçla Mücadele Bağlamında Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Ülke İçinde Kriminolojik-Viktimolojik Alan Araştırması ve Değerlendirilmesi**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2004, s.5.
- İnsan Hakları Ortak Platformu: (Çevrimiçi) <http://www.ihop.org.tr>.
- Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği: (Çevrimiçi) <http://www.ka-der.org.tr>.
- Kadın Bakış Açısından TCK Kampanyası, (Çevrimiçi) http://www.kadinininsanhaklari.org/tck_kampanyasi.php,
- Kelly, Liz : “Saldırganlara Uygulanan Programlardan Çıkarılacak Dersler”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s.107-121.
- Kerestecioğlu, Filiz: “Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri”, **Özgürlüğü Ararken**, İstanbul, Amargi Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Kadın Kooperatifi Yayınları, Şubat, 2005.
- Kerestecioğlu, Filiz: **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, 2002.
- Koca, Mahmut/ Üzülmöz, İlhan: “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar” **Hukuki Perspektifler Dergisi**, Sayı 7, 2006, s. 140–149.

- Kunter Nurullah –Yenisey Feridun: **Muhakeme Hukuku Dalı olarak Ceza Muhakemesi**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.
- Nuhoğlu, Ayşe: “Cinsel Suç Mağduru Kadının Beyanı ve İspat” **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, Şubat, 2002, s. 49–67.
- Özbek, Dolunay:“Kadınlara Yönelik Şiddete Uluslararası Hukukun Yaklaşımı ve İç Hukuka Yansıması”, **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s.164–177.
- Özbek, Mustafa: “Çağdaş Ceza Adalet Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk”, Ankara, **AÜHFD**, 2002, Sayı 2, s. 121–162.
- Özbek, Veli Özer: **Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, Ankara, Seçkin Yayınevi, ‘t.y.’
- Özbek, Veli Özer: **CMK İzmir Şerhi: Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005.
- Özek, Çetin: “Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1984, Sayı 1–4, s.13-69.
- Öztürk, Bahri / Erdem, M. Ruhat: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri**, İzmir, Seçkin Yayınevi, 1998.
- Radikal Gazetesi: (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=124616>.
- Resmi Gazete: “ Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” 4 Temmuz 2006, sayı 26218.
- Schöch, Heinz: “Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, Yayına Hazırlayan, Yener Ünver, Çev. Ayşe Nuhoğlu, **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi**, Sayı 5, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006, s.117–132.
- Sokullu Akıncı, Füsun: **Viktimoloji**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 1999.
- Sokullu Akıncı, Füsun: “Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları”, İzmir Barosu Dergisi, Sayı 8, 2000, s. 693–719.
- Soysal, Tamer: “Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma”, **Uzlaşma**, Bahçeşehir Üniversitesi IGUL Yayınları, No: 9, İstanbul, Ağustos, 2005.

- Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi:
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm>
- TBMM. Adalet Komisyonu Raporu: (Çevrimiçi)
<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem>
- TBMM Araştırma Komisyonu Raporu: “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılması Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu”, (Çevrimiçi)
<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/>
- Türk Dil Kurumu: (Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr>.
- Uruşak, Uğur: “**Suç Mağdurunun Korunması**” İ.Ü. Adli Tıp Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Tezi İstanbul, 1992.
- Ünver, Yener: **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2003.
- Ünver, Yener: “Türkiye’de Aile İçi şiddetin Boyutları” **Suçla Mücadele Bağlamında Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Ülke Çapında Kriminolojik Viktimolojik Alan Araştırma ve Değerlendirilmesi**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2004, s.11–71.
- Türkiye Barolar Birliği Kadın Komisyonu: (Çevrimiçi)
http://www.barobirlik.org.tr/tbb/komisyonlar/tubakkom/2005_2006.aspx.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi),
<http://www.ksgm.gov.tr>.
- Ünver, Yener: “Özellikle Cinsel Suçlar Alanında Olmak Üzere Kadınlara İlgili Ceza Hukuku Normlarındaki Değişim ve Türkiye’deki Durum”, **Adalet Yüksekokulu 20.Yıl Armağanı**, İstanbul, 2001, s. 293–350.
- Violent Crime Control and Law Enforcement Act of 1994 (Çevrimiçi),
<http://www.usdoj.gov/ovw/laws/vawa/vawa.htm>
- Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000:
(Çevrimiçi) http://www.usdoj.gov/ovw/laws/vawo2000/stitle_b.htm
- Yarsuvat, Duygun: “Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması”, **İnan Kırac’a Armağan**, Ankara, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 1994.

- **Yargıtay Kararları Dergisi**, CGK: 26.09.2000, 10–156/164, Ankara, Sayı Şubat 2001, s.260–265.
- Yearnshire, Stephanie: “Aile İçi Şiddet ve Tecavüz Konularında Yasal İhtilaflar Polisin Yaklaşımı” **Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaştırmalı Hukukun Yaklaşımı**, İstanbul Barosu Yayınları, 2002, s. 74–80.
- Yıldız, Ali Kemal: “Aile İçi Şiddete İlişkin Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hukuku Sorunları” **Suçla Mücadele Bağlamında: Türkiye’de Aile İçi Şiddet**, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s. 73–88.
- Yılmaz, Ömer: “Onarıcı Adalet Sistemi”, **Suç Mağdurları**, Ed. Halil İbrahim Bahar, Ankara, Adalet Yayınları, 2006, s. 291–314.
- Yılmaz, Zekeriya: Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları: **Davaya Katılma: Yargılama Giderleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2007.
- Yurtcan, Erdener: **Şahsi Dava**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.
- Yücel, Mustafa Tören: **Türk Ceza Siyaseti & Kriminolojisi**, Ankara.
- Yüksel, Şahika: “Tecavüz: İktidar Amaçlı Cinsel Saldırganlık” **Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, Mor Çatı Yayınları, 1996.